

Проект „Фантастично читалище“

Сборник от научно-фантастични произведения

Списание „Наука и техника за младежта“

1969 г.

София, 2014

Библиография

[Пратеник](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Кобо Абе. Превод А. Кайракова. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 1 от 1969 г.

[Планетат безумната планета](#)

Фантастичен разказ. Автор Фредерик Браун. Преведе от руски Цвета Христова. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 2 от 1969 г.

[Предимството на Андрей Сегдин](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Дмитрий Биленкин. Превод Ив. Иванов. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 3 от 1969 г.

[Цветя за Олджернън](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Даниел Киз. Преведе Г. Георгиев. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 4 от 1969 г.

[Цветя за Олджернън](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Даниел Киз. Преведе Г. Георгиев. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 5 от 1969 г.

[Формулата на Лимфатер](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Станислав Лем. Преведе от руски Г. Георгиев. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 6 от 1969 г.

[Формулата на Лимфатер](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Станислав Лем. Преведе от руски Г. Георгиев. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 7 от 1969 г.

[Носители на вечност](#)

Научно-фантастичен разказ. Автори Борис Зубков и Евгений Муслин. Преведе от руски Надя Чекарлиева. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 8 от 1969 г.

[Шепотът на звездните морета](#)

Научно-фантастичен разказ. Автори Евгений Войскунски и Исай Лукодянов. Преведе от руски М. Александрова. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 9 от 1969 г.

[Шепотът на звездните морета](#)

Научно-фантастичен разказ. Автори Евгений Войскунски и Исай Лукодянов. Преведе от руски М. Александрова. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 10 от 1969 г.

[Град-мечта на глинени крака](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Роберт Шекли. Преведе от руски Елка Хаджиева. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 11 от 1969 г.

[Пространство-живот](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор М. Чудакова. Преведе от руски Цвета Христова. Списание „Наука и техника за младежта“, брой 12 от 1969 г.

Пратеник

Научно-фантастичен разказ

Кобо Абе

Дзюмпей Нара вече доста време чакаше в професорската стая да го повикат и да му дадат думата. Миришеше на лошо – може би миризмата идваше от тоалетната. Той седеше изправен в креслото, доколкото му позволяваха продънените пружини и се стараеше да диша равномерно, спокойно. Самата му поза говореше за онази съвременна практичност, която не позволява да се губи времето напразно – сега той се опитваше поне да си почине. Обаче, дълбоко в душата си той не беше спокоен, както изглеждаше отстрани.

А истината бе, че този ден съвсем ме му вървеше. Филмът, след който му предстоеше да изнесе лекцията си, започна с двадесет минути закъснение (лентата не била в ред...), а на всичко отгоре, по средата на сеанса се развали и кинопрожекторният апарат, така че пропаднаха още двадесет и пет минути. В крайна сметка беше загубен три четвърти час. Ясно е, че не е трябвало да насрочват лекцията след филма.. Културната организация, която го беше поканила, още в самото начало му направи впечатление на някаква любителска организация, без много голям авторитет, пък и самото ѝ наименование – „Надежда“ – достатъчно говори за това. Ето защо, веднага след като организаторите се обърнаха с молба към него да изнесе лекцията, Дзюмпей Нара, като разсъди, че това ще им послужи за урок и че едновременно така ще продемонстрира сериозното си отношение към своята обществена мисия, веднага им

съобщи сумата, която му се полага за четенето на лекцията. Докато те се опитваха да отместят въпроса, без да им даде да се опомнят той нанесе втория удар, осведомявайки се за мнението им – кое е по-важно – лекцията или филмът? И тъй като отговорът гласеше, че естествено лекцията е много по-важна, той съвсем авторитетно ги посъветва да се измени дневният ред на вечерта и главното, т. е. лекцията, да остане накрая. Защото така се провеждат всички порядъчни лекции – започва се с лека, забавна част на програмата... Възможно е друг лектор да не придава значение на подобни дреболии, но за да се постигне успех, трябва, макар и в общи линии, по-отрано да се уговори всичко... После Дзюмпей Нара се заинтересува от бъдещата аудитория. Оказа се, че в залата ще бъдат преди всичко студенти. Тогава той предложи да снабди представителите на организацията с кратки сведения за лектора. „Каквото и да говорите, човек познава себе си много по-добре, отколкото другите го познават... Справката ще ви изпратя предварително по пощата. Ако нещо не разберете, веднага ще ми позвъните по телефона... Не, не, няма защо да благодарите. Аз имам готови няколко варианта на такива справки, в зависимост от аудиторията”.

Обаче, ако щеш и да си образец на принципност, щом твоят партньор съвсем е лишен от нея, резултат все едно няма да има. Нима човек не е в правото си да очаква, че организаторите на вечерта сами ще заговорят за допълнителното възнаграждение на загубените 45 минути? Но опитат ли се те само да намекнат за пари, той ще им отговори, че това не е материален, а морален въпрос и естествено ще им откаже, така че двете страни ще се

разделят коректно и без неприятни впечатления. А вместо това – какво става? – мълчат изплашени и объркани.

По всичко личи, че неприятностите няма да свършат само със загубеното време. Цялата тази бъркотия безусловно ще си покаже рогата, когато започнат да представят лектора. Дзюмпей Нара не обичаше студентите. Той беше убеден, че само с помощта на малка доза непринуден хумор е възможно да се спечелят симпатиите на подобен вид слушатели и затова се постара текстът на неговата справка да звучи по възможност остроумно. Например така: „Г-н Дзюмпей Нара, постоянен наблюдател на в-к С., наш виден деятел на културата, добре известен, в крайна сметка на седемдесет процента от студентите... (в процента не са включени членовете на спортните клубове).”

Вярно е, че навремето този вариант не бе приет така ласкаво, както да кажем онзи, който бе предназначен за женските организации и банковите служители, затова на Дзюмпей Нара се искаше да промени текста; но после премисли – защо да се подмазва на тези нахални студенти? В края на краищата той изпрати записката без да промени нито дума, като си позволи само началото, на специално оставеното празно място, да напише собственоръчно: „Тема на лекцията – „Перспективите на космическата ера...” Ние ви представяме и препоръчваме лектора Дзюмпей Нара, който със своите смели темпераментни изказвания по този въпрос привлече вниманието на пресата и изненада даже учените специалисти.” Без съмнение, обаче, организаторите на вечерта така ще съумеят да поднесат текста, че аудиторията ще бъде съвсем разочарована. Отначо те заставят да чакаш три

четвърти час, а после свеждат до нула целия ефект от предстоящата лекция с един долнопробен научно-фантастичен филм – някаква евтина мултипликация... Публиката, естествено, вече достатъчно се е отегчила, а това значи че неговата лекция трябва да бъде колкото се може по-ясна и по-интересна... Но ако се съди по слабата организация на вечерта, не е трудно да се предвиди как ще стане представянето на лектора. Тези „сбъркани ръководители“ още докато са на трибуната ще успеят да изгонят най-ценната половина от публиката. Обръщайки се вече към полупразната зала, плахо, като че ли просят за нещо, те ще прочетат текста колкото е възможно по-сухо, и безизразно – да, нищо повече не може и да се очаква!... Ясно, точно така ще стане... „Седемдесет процента от студентите с изключение, разбира се, на членовете на спортните секции... Постоянен наблюдател на в-к С... Наш виден културен деятел... Неговите остри, темпераментни съждения...“ Напълно разстроен Дзюмпей Нара реши да използва свободното време, за да изясни на тези ръководители истинския и дълбок замисъл на своята записка. О, това бе наистина един изчерпателен коментар! Дзюмпей Нара проникна дълбоко в смисъла на текста, разясни подробностите, вложи във всяка дума цялата своя енергия и демоничен темперамент и то с такава бързина, с каквато някои домакини чистят орехи. Навярно поради това младите хора, в началото така гостоприемни и любезни, в края на краищата се разстроиха и започнаха тихичко по един по двама да се измъкват от залата, в резултат на което след около десет минути около него нямаше жива душа.

Така стана, че Дзюмпей Нара, който не обичаше да си губи времето напразно, се озова абсолютно сам и сега седеше в продъненото кресло и се мъчеше да диша колкото е възможно по-спокойно, както правеше това преди да заспи.

Стори му се, че това чакане се проточи много дълго, но като погледна часовника си разбра, че са минали само около пет минути. Ето, по коридора се чуха стъпки, някой приближи и неуверено застана до вратата. За миг настъпи пълна тишина. Дзюмпей Нара започна малко да нервничи, но... дръжката бавно се завъртя и в стаята влезе човек. Той беше як, широкоплещест мъж на около тридесет години, в обикновен костюм от магазините за готово облекло.

Непознатият затвори зад себе си вратата, приближи се и се поклони подчертано вежливо. После някак си прекалено любезно каза:

– Моля да ме извините... Бихте ли ми отделили една минутка?

Едва сега Дзюмпей Нара съобрази, че пред него не е студент, не е някой от разпоредителите на вечерта, а един от онези безцеремонни слушатели, които винаги се срещат на подобни вечери, и след това се натрапват за „лична беседа“. Ето защо той решително отказа:

– Не, не мога. Обмислям предстоящото си излизане.

Непознатият виновно наведе глава.

– Извинете... – проговори той, като целият някак се сви и смутено започна да върти палеца на лявата си ръка в дланта на дясната. – Аз се надявах, че днес ми се е паднал рядко щастлив случай... Много пъти търсих начин да се представя иа сенсей, но все не се

решавах досега... Най-малко очаквах, че сенсей ще се съгласи да участвува в такова жалко събрание. Като разбрах за Вашето съгласие, аз Ви видях в съвсем друга светлина и се убедих, че сенсей е много великодушен... О не, аз не искам да кажа, че досега Вие не сте проявявали достатъчно интерес към нашия проблем! Но... все пак малко се съмнявах: може би това е временен интерес – дан към всеобщото увлечение по космоса, което завладя умовете на хората след пуцането на изкуствените спътници.

– Какво говорите? Нищо не разбирам. Аз да се занимавам с Вашия проблем? Откъде накъде? Моля Ви, оставете ме намира!

– Извинете, за бога!.. Нали космическите сензации явно намаляват, а въпреки това сенсей е намерил за уместно да почете със своето присъствие това бедно, даже ако мога да се изразя, лошо вонящо събрание – това именно ми даде надежда, че...

– Станахте досаден! Да дойда или да не дойда тук, това е лично моя работа, съгласен сте, нали?

– Моля да ме извините, аз съвсем не исках в този смисъл... Исках само да кажа, че Вие имате действително сериозен подход към нашия проблем...

– Млади човече – каза Дзюмпей Нара, задъхвайки се като в пристъп на астма, – не зная кой сте, но имайте пред вид: това е липса на всякакво приличие! Как можете по този начин да досаждате на лектора! Всички са платили билета и еднакво ще слушат лекцията. А Вие се опитвате, така да се каже, сам да оберете каймака... А това, повярвайте ми, твърде много прилича на мошеничество.

На много хора бяха познати тези астматични хрипове на Дзюмпей Нара, които напомняха за ковашки мех; само един от тях беше достатъчен, щото окончателно и безвъзвратно да стресне събеседника му. Но посетителят не беше от тях.

– Вие сте съвсем прав – съгласи се той с най-смирен вид. – Аз трябваше най-напред да се представя. Изслушайте ме и ще разберете, че именно това е по-трудно от всичко друго... Не зная дали бихте могли добре да разберете кой съм, ако Ви кажа това изведнъж без да Ви подготвя... Работата е в това, че... Не, страхувам се, трудно ще Ви бъде да повярвате... Да се иска това даже от учен като сенсей е много, твърде много. Когато се опитвах да обяснявам, никой нищо не разбираше. Съвсем се бях отчаял... И ето, срещнах Вас, а като имам пред вид как живо се интересувате от проблемите на космоса, реших, че си струва труда да Ви обясня колкото е възможно по-добре и по-подробно същността на работата. Тогава дано ме разберете... Не, какво говоря? Не дано, а трябва да ме разберете! Сенсей, във Вас ми е надеждата!...

Дзюмпей Нара хвърли крадешком тревожен поглед към вратата. Къде, по дяволите, пропаднаха тези хаймани-студенти? Няма как, влезе в капана. Този субект изглежда е много по-нахален, отколкото може да се предполага. Явен шизофреник, само че от кротките... В същност, лицето му е някак по-бледо, а и погледът му е странен. Шията му е по-дълга от нормалната, рамената му са приведени, с едър кокал, широкоплещест. Завършен шизоид – напълно отговаря на класификацията на Кречмер. Още в началото трябваше да се досетя и въобще да не влизам в разговор с него. Настъпи мълчание.

– Извинете ме... – по-тихо, но съвсем ясно каза непознатият. – Виждам Вашите съмнения... Сега ми е все едно – ще говоря направо. Работата е в това, че... аз съм марсианец.

Зашеметен и изумен Дзюмпей Нара се втрени в младия човек. Той изпитваше странно усещане, като че ли тялото му изведнъж се разполови; едната половина я надуваше на смях, но по втората го полазиха студени тръпки. Изглеждаше много смешно, че този човек, макар и не съвсем нормален, с вид на обикновен японец, твърди, че е марсианец. В същото време му беше крайно неприятно и обидно, че този смешен субект има пред вид за нещо именно него. Но като се сети за онези безделници-студенти, които все пак могат да се върнат, Дзюмпей Нара мигновено съобрази, че в даденото положение най-благоразумно ще бъде да си стои на мястото и да мълчи. Но той не можа да заглуши изблика на онова своеобразно любопитство, по-точно казано, някакъв глупав войнствен дух, така характерен за литераторите.

Забил поглед в пространството Дзюмпей Нара сви вежди, а това при него означаваше крайна степен на презрение.

– Марсианец? Вие се смятате за марсианец? Престанете да дрънкате глупости! – на един дъх каза той. – Науката окончателно доказва, че на Марс не съществуват такива високоорганизирани същества като Вас. Та нали Вие, какъвто и да сте, смятате, че принадлежите към раздела на високоорганизираните, нали така? Следователно, не можете да бъдете марсианец. Стари трикове! Времето на Уелс отдавна мина. На Марс е студено, няма вода, няма кислород, с една дума условията са такива, както на височина

двадесет километра над морското равнище. А там, в най-добрия случай расте мъх или някаква друга плесен.

– Абсолютно вярно! Вие сте наистина отлично осведомен.

– Е, добре! Стига сте ме занасяли! Вие, както се вижда, не можете да разберете с кого имате работа.

– Да, да. Съвсем сте прав... От тази гледна точка аз, разбира се, не съм марсианец. Но в онзи смисъл, в който европейците веднъж напуснали Европа са станали после американци, аз съм марсианец.

– Ясно, ясно. Вие сте купили парцел от компанията за заселването на Марс. Но всички тези измислици от подобен род...

– Моля Ви, съвсем не е това! Всички тези компании са празна игра. За тези неща аз не се сърдя, но нашето правителство не може да ги приеме като глупави шеги. То не може да признае тези дружества и съюзи, така че те нямат никаква сила на действие, нали?

– Аха, ето още нещо. Значи, Вие, ни повече ни по-малко, представлявате марсианското правителство?

– Не точно така. Но като член на отряда, изпратен непосредствено по нареждане на правителството, аз имам пълномощия да установя връзка с жителите на Земята.

– Да, разбрах... С други думи, под Вашата егида се създава ново дружество по разработка на марсианските земи... Страхувам се обаче, че не сте попаднали на точния адрес.

– Вие грешите, сенсей, Вие превратно изтъкувахте моите думи... – в гласа на говорещия се доловиха тъжни нотки. – Аз действително съм марсианец. Нашият народ много отдавна, в

дълбока древност се е преселил на Марс от друго небесно тяло и оттогава живее там.

– Стига сте дрънкали глупости! Вие сте обикновен японец.

– Работата е именно в това, сенсей. В това е и цялата трудност. – Непознатият промени позата си, подпря на масата тънките си пръсти и продължи: – Ние, марсианците дълго си блъскахме главата над този въпрос. Когато се убедихме, че посещението на Земята е възможно, решихме, че външното сходство много ще ни помогне при установяване на дружески връзки със земните жители. На нас ни се струваше всичко много леко и просто. Едва сега, преценявайки всичко добре, аз разбрах, че именно тази прилика стана фатално и непреодолимо препятствие. Разсъдете сам – ние дойдохме на Земята, но как да докажем, че наистина сме марсианци? Вие виждате, най-напред трябва да докажа, че не съм жител на Земята, а без да докажа това никой няма да ми повярва, че съм марсианец.

Джюмпей Нара почувствува леко любопитство. Съвсем ясно е, че цялото това дърдорене е само една забавна измислица. Но защо да не я използва да напише една, две статии? Или пък за няколко интересни лекции?

– В същност думите Ви не са лишени от интерес. Но, ако Вие действително сте от Марс, длъжни сте да дадете някакви доказателства. Например, корабът с който сте дошли на Земята или някакви други, специфични предмети каквито няма тук...

– Да, така е. И за това не малко мислихме. Разбира се, у нас на Марс има толкова много неща, съвсем различни от тези на Земята. И пейзажът ни е различен, и дрехите ни са особени... А в същност

най-оригиналното, това е корабът, който ни доведе тук. Тази негова оригиналност обаче, е само в наша вреда. Работата е в това, че нашият кораб не е нещо веществено, а е, така да се каже, своего рода движение, действие. По-точно, нещо като едно определено състояние на енергията... Не зная как по-добре да Ви обясня... Аз не съм учен и се страхувам, че няма да мога достатъчно ясно да Ви опиша... Ето например ние можем да превръщаме всяко тяло в енергия. Това беше възможно още в епохата на примитивната техника. Но обратният процес – превръщането на енергията във вещество – това е задача наистина повече от трудна. В най-простите форми това вече сте усвоили и вие на Земята, но нали възстановяването на тела, които имат относително сложна структура, за вас все още е непознато? А у нас това беше постигнато доста отдавна. Ние наричаме тази наука „Физика на превръщането на телата“. Отначало въпросът беше решен само теоретически, а в последствие се изработи апаратура, която превръща всяко тяло в енергия и после отново го връща във веществения му вид, където и да се намира. Създаването на такива машини стана вече въпрос на техниката. Това изобретение може да се използва като страшно оръжие. Представете си, че вътре в което и да е тяло внезапно възпроизведат някое друго и ще Ви стане ясно всичко. Да допуснем, че решим да преместим един от нашите спътници – Деймос или Фобос – в центъра на Земяното кълбо. Няма да минат и пет минути и Земята без съмнение ще се разпръсне на парчета... Но аз, разбира се, се шегувам. Никой няма намерение да прояви подобно безразсъдство.

– Е, добре. А после? – попита Дзюмпей Нара, не можейки да скрие любопитството си. – „Психопат със съвременен маниер“ – мислено си каза той.

– На базата на тази нова техника започнаха бързо да се развиват средствата за съобщения и транспорт. Наистина отначало се пренасяха само неорганични тела, или по-точно, товари. Но скоро стана възможно по същия начин да се транспортират и органични тела. Преместването на органичните тела и на неорганичните товари става с някаква разлика във времето, която не е много голяма, но съществена. Ето защо и станциите трябва да се строят отделно. Цялата страна се покри с гъста мрежа от такива станции. Пътуването на най-далечните разстояния стана въпрос на секунди... На пътническите станции в дълги редици стоят кабинни, които много приличат на телефонните кабинни тук на Земята. Вие назовавате целта си, отивате в кабината, която са Ви показали, натискате един бутон и в следващия миг вече се намирате на желаното от Вас място. По-късно с развитието на науката стана известно, че по този начин може да се осъществи прехвърляне и на други небесни тела. Лошото е, че там няма станции за приемане и затова трудно могат да се предотвратят нежелателните сблъсквания. Разбира се, положението на земната повърхност се изчислява предварително и затова не се страхуваме, че при кацането ще потънем до пояс в блато или, че ще се разбием в скали... Но ако в момента на приземяването през изчисленото място случайно мине, да кажем, куче? Нали става дума за сливането на ядрата, което е една мигновена реакция. А да се предвидят такива случайности е немислимо. Естествено ние сме взели всички възможни

предохранителни мерки, като например изчислили сме кацането така, че да се спуснем в заграден училищен двор и то през нощта, но все пак едно такова пътешествие е свързано с огромен риск за живота ни. Когато аз се приземих и разбрах, че съм останал цял и невредим, повярвайте ми, даже ме изби пот от възмущение...

– Така, ясно... От всичко това се разбира, че да се продемонстрира корабът е абсолютно невъзможно. Ловко измислено! Е, а как ще се върнете – по същия начин ли?

– Разбира се. Всеки четиристотин дни от приземяването ми ще ме чакат на същото място, където съм кацнал.

– През четиристотин дни?

– Да. Като имаме пред вид разликата във въртенето на Земята и на Марс около своите оси и около Слънцето, излизат точно четиристотин дни.

– Но на Земята няма от вашите станции. Ще поискате да натиснете бутон, а бутон не ще има!

– Не е точно така. Наистина може да Ви се стори странно, но трябва да Ви кажа че ако органичните тела се изпращат от строго определен, предварително уточнен пункт, те могат да се транспортират и без станции. На нас ни се струва, че структурата на неорганичните тела е много по-проста и съответно манипулациите с тях, а в същност е точно обратното. За неорганичните тела не само че са необходими станции, но се случва даже при нормално транспортиране товарите да пристигнат с известно отклонение, което е право пропорционално на квадрата на разстоянието. Не съм запознат с подробностите, но мисля, че работата е в следното: органичните тела притежават своеобразна енергия, позволяваща

им да попаднат точно в станцията, както да кажем един трамвай се плъзга по релсите...

– Значи, не сте могли да вземете със себе си никакви оригинални вещества от Марс?

– Съвършено вярно. Не искахме да рискуваме напразно. Това би увеличило опасността.

– Ясно – иронична усмивка, която би могла да смути човек с железни нерви, изкриви устните на Дзюмпей Нара. – Добре, а органични тела? Например марсианска птица или куче?

Непознатият наведе очи, видимо объркан от този въпрос.

– Ето ти беда... Струва ми се, че аз казах всичко достатъчно просто и ясно... Вижте какво, на Марс няма нито птици, нито кучета. Когато нашите прадеди са се преселили на Марс, те не са носили със себе си никакви животни, така че там са заживели само хора. Работата е в това, че по същото време те вече са установили изкуствения синтез на белтъчините...

– Добре, а какво можете да кажете за фотографиите? Бихте могли поне една снимка да вземете с Вас, нали? Да кажем, например снимка на здание, пейзаж или нещо от живота Ви.

– Не, не можем, наистина не можем. Хартията у нас се прави от неорганически минерални влакна. Но тъй като хартиените изделия са много леки, можем да ги изпращаме не направо към Земята, а малко по-нагоре, в по-горните слоеве на атмосферата, а после те сами да падат. До тук няма нищо опасно. В същност, ние така и направихме: изпратихме много фото-снимки. Но или вятърът ги отнесе доста встрани или пък, не зная какво се случи, но те не попаднаха в наши ръце. Изглежда жителите на Земята успяха да ги

размножат и сега те са разпространени под формата на някакви фантастични изображения на Марс. Всичко – от пейзажите до изгледите на куполообразните ни градове. Съвсем ясно е, че да предявя претенции за тези фотографии е безсмислено. Ще стана за смях, а снимките ни ще приемат за дисниевски кадри. Това само би попречило в работата.

Джюмпей Нара изглежда ядосано събеседника си, но гласът му звучеше почти ласкаво, когато съвсем басово измърмори въпроса си:

– Но нали Вие някога трябва да се върнете обратно? Кога смятате да го направите? Предполагам, че поредната уговорена дата няма да бъде скоро?

– Не, скоро е, даже много скоро... – В очите на непознатия (а може би така му се е сторило?) се появи умоляващо изражение.

Джюмпей Нара неволно се разсмя.

– Тогава няма защо повече да се безпокоите! Поканете, например журналисти и нека те да наблюдават това Ваше... завръщане. Самият аз с удоволствие ще дойда. Представям си: настъпва условената минута и ВИЕ внезапно изчезвате от училищния двор... А някъде далеч само се мярка червена звездичка... Тогава никой вече няма да се усъмни, че сте марсианец.

– Не, това е невъзможно – решително каза непознатият, като леко се наклони напред. – Аз не мога да се върна, докато не изпълня своята мисия. Пътешествието до Земята е свързано с не малко опасности, така че честото пътуване не е възможно. Ето

защо онзи, който се намира тук, е длъжен да изпълни мисията си докрай. Друг избор няма.

– Мисия, мисия, каква е тази мисия?

– Аз съм длъжен да намеря човек, представител на земните хора, който да ме признае за марсианец.

– А после?

– Тогава ние ще му предложим да застане начело на движението за строителство на комуникационни станции, за да се осигури междупланетен товарообмен.

Дзюмлей Нара се замисли за миг. Ако пред него не се намира луд човек, а просто един авантюрист, който иска да го вкара в някаква клопка, то самата мисъл за това е поразително коварна и злобна. И всичко е така добре измислено, с такива подробности, само и само да го направят за смях!... Да, безусловно това са нечии интриги, тайни хитрини на неизвестен недоброжелател, който изпитва огромна злоба към него. Но, честна дума, той не си спомня своя постъпка, способна да породи толкова силна ненавист... Или пък наистина онзи е луд?

А ако е луд, може ли така добре да си подрежда мислите, така логично да разсъждава? Почакай, почакай... Ако той действително е психопат, значи, не трябва да се церемони много, а спокойно да използва неговото бръщолевене в свой интерес. Може би тази вечер няма да отиде напразно. Какво би станало, да речем, ако го използва още днес? Идеята не е лоша. Тук има известен хумор и въобще шегата ще прозвучи съвсем на място. Заглавие на лекцията: „Лъжемарсианец"... Не, това звучи банално. Или пък:

„Теорията на кабината“? Пак не върви, доста е загадъчно. Трябва нещо средно.

– Сенсей, Вие ще ме придружите ли? – развълнувано прошепна човекът.

– Слушай, момко, кажи ми честно, кой си ти в същност?

– Но нали вече Ви казах – аз съм марсианец! Моля Ви, повярвайте ми! Всичко заложих на Вас. Нали Вие сам вярвате, че в космоса има и други хора. И ето аз съм такъв космически човек. Моля Ви! Съгласете се, не ме оставяйте, сенсей!

– Да не Ви оставя!... Това пък как да го разбирам?

– Скоро ще се даде сигнал за отпътуване на Марс. Остават не повече от тридесет минути. Ако пропуснем този шанс, трябва да чакане още четиристотин дни. А аз съм така уморен! Земното притегляне е толкова силно, че дори да стоиш на едно място, неподвижно – пак ще се умориш. Моля Ви, елате с мен на Марс!

– Ей, момко, не давай свобода на ръцете си, чуваш ли! – Дзюмпей Нара изплашено отскочи и отблъсна от себе си непознатия, който го беше хванал за ръкава. Сърцето му биеше силно, като че ли щеше да изскочи.

– Извинете ме, извинете... Аз сам разбирам, че не трябва да искам невъзможното. Но представете си целия ужас на моето положение! Как да Ви обясня колко мъчително е да бъдеш марсианец и да нямаш никакви доказателства за това!... Ето защо съм така настойчив. Сенсей не иска да ми повярва и съм принуден да прибегна до насилие...

– Не приближавай, чуваш ли! Остави тези шеги!

– Моля Ви!

– Махай се ти казвам!

– Аз зная колко е рисковано да се прибягва до насилие. Ясно ми е. Земята вече бе посетена от тридесет и осем марсианци. Шестима загинаха още при кацането. Направете справка в пожарната охрана – тези случаи са регистрирани като пожари, възникнали по необясними причини. Останалите тридесет и един също претърпяха поражение в борбата. Накрая те се решаваха да откънат насила със себе си по някой човек, попаднаха в полицията, а от там в лудницата. А аз – тридесет и вторият – благополучно стигнах на Земята. Бях получил строги указания: в никакъв случай да не се отчайвам, да бъда търпелив, хладнокръвен и да не се опитвам да взема със себе си някой против волята му... Но нямам сили да издържа. Не мога да остана тук повече нито минутка. Така ми е станало всичко обратно. Но Вие, сенсей, сте човек с богато въображение и се надявам, че няма да ме оставите в беда. Нали е вярно, нали няма, да?

– Слушай, момко, или веднага си свали ръцете или не отговарям за себе си!

– Не, не ми говорете така! Сенсей, Вие сте приятел на обитателите на космоса. Много Ви моля! Нима няма да имам друг изход, освен да Ви накарам на сила? Нали няма да ме изпратите в лудницата? Не, това не може да стане! Тези, които са способни на това, не са хора, а жалки насекоми, пълзящи по земната повърхност. Моите предшественици, които сега са зад решетките, не можаха да се разберат с хората и затова накрая попаднаха в лапите на такива нищожества. Но при мен работата е по-друга. Аз бях щастлив да срещна човек като Вас, сенсей... Провървя ми...

Нали ми е провървяло? – той неуверено протегна ръце, като че ли земното притегляне наистина му тежеше и бавно пристъпи от крак на крак.

Напрегнал всичките си сили Дзюмпей Нара го отблъсна и побягна в коридора. Зад него се чуха тежки стъпки и вик: „Сенсей, почакайте!“ Дзюмпей Нара на един дъх профуча по тъмния коридор към стълбата, която водеше на сцената. Там, подпирайки стената с гръб, стояха студенти, които гледаха в екрана. Без да разберат, че виковете на Дзюмпей са викове за помощ, те изплашено се разпръснаха на всички страни и за миг изчезнаха. Така бързо се скриха, че Дзюмпей Нара не успя да ги проследи. Извън себе си, той излетя нагоре по стълбата и сам не разбра как се намери пред самия екран в момента, когато междупланетният кораб, въртящ се като пумпал, изпълзя от космическата станция, вземайки курс към Марс. Туловището на Дзюмпей Нара затъмни екрана. „Махай се!“ – завикаха от залата. В същия вик някъде отстриани се чу: „Сенсей, моля Ви!“ Това беше гласът на марсианеца. Загубвайки ума и дума от страх Дзюмпей Нара скочи направо в зрителната зала. В същия миг в партера се чу изплашен вик и някой през глава се втурна към изхода. Възможно някои от студентите бяха помислили, че Дзюмпей Нара иска да нападне организаторите. Веднага като по команда залата се изпълни с тропот – всички бяха изтълкували погрешно намерението му. В същото време се чуха оглушителните акорди от финала на филма – на екрана междупланетният кораб, отправен на редовен рейс към Марс, се понесе плавно из тъмното космическо пространство...

Като дръпна рязко вратата, Дзюмпей Нара излетя навън от залата и като стрела влетя в канцеларията; без да каже нито дума, той вдигна слушалката и извика полицията: „Елате незабавно, тук има луд, буен!...“

След десет минути дойдоха полицаите. Самозваният марсианец, който все още не можеше да се съгласи с провала, се мъкнеше по следите на Дзюмпей Нара. Хванаха го внимателно под ръка, леко, като че ли беше играчка, повлякоха го по коридора, също както дете, което иска да се позабавлява с възрастните и здраво го заключиха в луксозната бяла кола.

„А ако той е истински марсианец?“ – изведнъж си помисли Дзюмпей Нара, като наблюдаваше сцената от прозореца на канцеларията и при тази мисъл почувствува такова неприятно усещане, като че ли светът се завъртя пред очите му.

Не е нужно да се каже, че лекцията му тази вечер беше ужасно объркана и че никой нищо не разбра от нея. Но когато свърши изказването си, лицето му просветна – изведнъж той се сети за най-сполучливото заглавие на статията, която достатъчно ще му заплати всичките преживяни неприятности – „Космическа психоза“.

Планетат безумната планета

Фантастичен разказ

Фредерик Браун

Даже и на този, който е свикнал, понякога му става тежко. Ето и оная сутрин... ако може да се нарече сутрин. В същност беше нощ. Но ние на Планетат живеем по земното време: планетатното време е съвсем нелепо, както и всичко останало в този побъркан свят. Тук след шестчасовия ден настъпва двучасова нощ, после петнадесетчасовият ден се сменя от едночасова нощ, после... въобще е невъзможно да се отчита времето на планета, която описва осморка около две слънца, щура се между тях като прилеп в ада, а слънцата се въртят толкова бързо и толкова близо едно до друго, че астрономите на Земята са ги смятали за едно светило допреди двадесет години, когато тук кацна експедицията на Блексли.

Разбирате ли, денонощието на Плонетат не е някакво строго определена част от периода на въртенето му около слънцата, между слънцата пък действа полето на Блексли – поле, в което светлинните лъчи забавят своя бяг, едва-едва пълзят и... въобще...

Ако не сте запознати с докладите на Блексли за Планетат, хванете се за нещо по-здраво и аз ще се опитам да ви обясня.

От всички известни планети Плонетат е единствен по рода си: в един и същи миг той два пъти затъмнява сам себе си, всеки четиридесет часа се сблъсква със себе си чело в чело, а после хуква подире си, докато не се изгуби от погледа.

Не, не ви упреквам.

Аз също не вярвах и се изплаших до смърт, когато за първи път, стоейки на Планетат видях как Планетат стремително лети право към нас. А аз все пак бях чел докладите на Блексли, знаех някои неща. Приличаше на старинен филм: операторът е поставил камерата на релсите, зрителите виждат как локомотивът лети право към тях и чувствуват непреодолимо желание да избягат, макар да разбират, че няма никакъв локомотив.

Но аз бях почнал да ви разправам за оная сутрин. Седях на бюрото, дъската отгоре бе обрасла с трева. Краката ми опираха – поне така ми се струваше – в огледалната повърхност на вода, набраздена от леки вълнички. Но не се намокряха.

На бюрото върху тревата стоеше розова саксия, а от нея си подаваше носа яркозелен сатурниански гуцер. Това беше – както ми подсказваше разумът, а не зрението – моята мастилница с перодръжката. Върху бюрото имаше още парченце плат с надпис, избродиран старателно с кръсчета: „Боже, пази родината ни“. В същност това беше радиограмата, приета току-що от Земя-Център. Не знам какво пишеше в нея: аз влязох в кабинета си, след като бе започнал ефектът на полето на Блексли. Но там едва ли пишеше „Боже, пази родината ни“. По-скоро не – щом така ми се привиждаше. И точно в този момент излязох от кожата си: до гуша ми дойде Планетат и никак не ме интересуваше какво пише в радиограмата.

Разбирате ли... сега ще ви обясня... Ефектът на полето на Блексли се наблюдава, когато Планетат минава по средата между Арджайл I и Арджайл II – двете светила, около които описва

осморка. Има научно обяснение, но то трябва да се изложи не с думи, а с формули. Свежда се до следното: Арджайл I се състои от вещество, а Арджайл II от антивещество. По средата между тях се образува обширно поле, в което светлинните лъчи забавят хода си. Там те се движат приблизително със скоростта на звука. И в резултат, ако някакъв предмет се движи по-бързо от звука, например самият Планетат – то вие все още ще виждате този предмет, даже след като е отминал. Зрителният образ на Планетат се провира през полето двадесет и шест часа. През това време Планетат е заобиколил едното от светилото и на обратния път се среща със собственото си отражение. В центъра на полето има отражение входящо и отражение изходящо; планетата два пъти затъмнява сама себе си, а едновременно и двете слънца. Малко по-далеч тя се сблъсква с това отражение (вторият Планетат се движи в противоположна посока) и наблюдателят може да припадне от уплаха, макар да знае, че това е само зрително измама.

Ще ви го обясня по-просто, докато не ви се е завил свят. Представете си, че към вас се приближава старинен локомотив, но със свръхзвукова скорост. Но миля от вас той изсвирва: локомотивът профучава край вас и чак след това вие чувате свирката: тя идва от там, където локомотивът отдавна вече го няма. Така нашите уши възприемат предмет, който се движи по-бързо от звука; по същия начин нашите очи възприемат предмет, движещ се по орбита-осморка по-бързо от собственото си изображение.

Това все пак не е най-лошото; може да се затворите в кабинета и да не виждате нито затъмнението, нито сблъскването; но

психофизиологичният ефект на полето на Блексли ще ви настигне навсякъде – никакви врати не ще помогнат.

А той – психофизиологичният ефект – е нещо съвсем особено. Полето действа на зрителните центрове – върху онзи участък на мозъка, с който са свързани зрителните нерви, също като някои наркотици. Вие имате нещо... като халюцинации, но не съвсем, тъй като обикновено виждате само предмети, които реално съществуват около вас, но получавате за тях изопачена представа.

Аз прекрасно знаех, че върху бюрото имаше не трева, а стъкло; че краката ми опираха в пластмасовия под, а не в набраздена водна повърхност; че на бюрото ми стоеше не розова саксия с подаващ се от нея сатурниански гущер, а антична (от двадесетия век) масилница с перодръжка; най-сетне, че парцалчето с надпис „Боже, пази родината ни” е радиограма, написана на стандартна бланка. Всичко това можех да проверя пипнешком: полето на Блексли не влияе върху осезанието.

Можеш, разбира се, да затвориш очи, но това никой не прави, защото даже в кулминационния период зрението ти дава възможност да съдиш за големината на предметите и разстоянието до тях, а когато човек се намира в позната обстановка, паметта и логиката ще му подскажат какви са тия предмети.

Затова, когато вратата се отвори и влезе двуглаво чудовище, аз веднага разбрах, че е Ригън. Ригън съвсем не е двуглаво чудовище, но аз го познах по походката.

– Какво има, Ригън? – казах аз.

Двуглавото чудовище отвърна:

– Шефе, механическата работилница се тресе. Ще трябва да нарушим правилото и да работим по време на средностоянието.

– Птиците ли? – попитах.

Двете глави кимнаха.

– Надупчили са като решето подземната част на стените, трябва по-скоро да ги залеем с бетон. Как мислите, дали ще помогнат ония арматурни пръчки от новата сплав, които докара „Ковчег“.

– Навярно – излъгах аз. – Забравил за полето, обърнах се да погледна стенния часовник, но вместо него на стената висеше погребален венец от калии. Как да определиш времето по венеца?

– Аз пък се надявах, че не ще стане нужда да поправяме стените, докато не получим арматурните пръчки за бетона. „Ковчег“ трябва всеки момент да пристигне; може би вече пърха около планетата и чака да излезем от полето. Как мислиш, не може ли да почакаме до...

Раздаде се грохот.

– Защо не, може и да почакаме – отвърна Ригън. – Работилницата се срути, вече няма защо да бързаме.

– Вътре имаше ли хора?

– Май не, но ще проверя.

Той бързо излезе.

Ето как живеем на Планетат. Но на мен ми стига толкова, не мога повече да издържам. Докато Ригън отсъствуваше, аз взех решение.

Той се върна в облика на яркосин скелет.

– Всичко е в ред, шефе – каза той. – В работилницата нямаше никого.

– Машините пострадаха ли?

Той се разсмя.

– А вие можете ли при вида на детско гумено конче на виолетови капки да разберете цял ли е стругът? Слушайте, шефе, знаете ли на какво приличате сега?

– Посмей само да гъкнеш и ще ти изстине мястото – заплаших го аз.

Не знам шегувах ли се или говорех сериозно, нервите ми вече ме издържаха. Дръпнах чекмеджето на бюрото, сложих там парцалчето с избродирания надпис „Боже, пази родината ни“ и шумно го затворих. До гуша ми бе дошло вече. Планетат е безумна планета: който живее по-дълго на нея също се побърква. Всеки десети служащ при Земя-Център щом прекара година-две на Планетат се връща на Земята, за да се лекува при психиатър. А аз съм тук почти три години. Договорният ми срок свърши. И търпението.

– Ригън – повиках го аз.

Той се обърна почти на прага.

– Да, шефе?

Казах:

– Изпрати радиograma до Земя-Център. Няма нужда да записваш и така ще я запомниш – само от четири срички е: „Уволнете“.

Той каза: „Добре, шефе“, излезе и затвори вратата след себе си.

Аз продължих да седя, само притворих очи, за да се съсредоточа. Най-последно – край, свърши се. Ако не настигна Ригън и не отменя нареждането си, всичко може да се смята вече за решено и подписано безвъзвратно. Земя-Център има една прищявка: в много отношения дирекцията дава привилегии на подчинените си, но подадеш ли заявление за напускане, никога вече няма да ти

разреши да останеш на работа, дори и да си се разколебал. За междупланетните служби това желязно правило в деветдесет и девет случая от стоте е оправдано. Човек трябва да бъде стопроцентов ентузиаст, иначе в нищо не ще успее, достатъчно е макар и съвсем слабо да престане да обича работата си и ще се превърне в пълна нула.

Знаех, че средностоянието скоро ще свърши, но все още седях със затворени очи. Не ми се искаше да ги отворя и да погледна часовника: щях да видя не часовник, а кой знае каква дяволщина. Седях и си мислех.

Беше ми малко обидно, че Риган така равнодушно се отнесе към радиограмата. С него сме близки приятели вече от десетина години; можеше поне да каже, че заминаването ми го огорчава. Разбира се, сега той има вече шансове да бъде повишен, но дори да му е минало това през ума, можеше поне да се държи по-дипломатично. Във всеки случай би могъл...

„Стига си се съжалявал – опомних се аз. – Свършено е вече с Планетат, свършено е със Земя-Център и скоро ще се върнеш на Земята – щом изпратят човек да те смени; а там ще си намериш друга работа, може би пак преподавателска.“

Но все пак, дявол да го вземе тоя Ригън. В Политехническият институт Земя-Сити Ригън бе мой студент, аз му помогнах да получи длъжност на Плонетат, и то съвсем не лоша длъжност за такъв хлапак: заместник комендант на планета с почти хиляда души население. Но щом вече стана дума и моята длъжност не е лоша: аз съм само на тридесет и една година. Отлична длъжност, само дето нито едно здание още не сме могли да построим, без то да не

се срути, освен това... „Стига си хленчил – казах си аз. – Всичко вече е свършено. Назад към Земята, към преподавателската работа. Плюй на всичко.“

Уморих се. Сложих ръцете си върху бюрото – главата върху ръцете и задряхах.

Разбудиха ме нечии стъпки; но това не беше Ригън. Видях, че илюзиите се усъвършенствуваха. Пред мен застана – или така ми се стори – ослепителна червенокоса красавица. Разбира се, това не можеше да бъде истина. На Планетат има жени (главно жени-специалистки) но...

– Не ме ли познахте, мистър Ренд? – попита красавицата. Гласът беше женски и при това приятен. На всичко отгоре ми се стори, че някога съм го чувал.

– Не говорете глупости – отвърнах аз. – Как мога да ви позная в средността...

Изведнъж погледът ми попадна на часовника и видях часовник, а не погребален венец и веднага разбрах, че и останалите предмети са приели нормалния си вид. А това означаваше, че средносттанието бе свършило, и че нищо вече не ми се привиждаше.

Пак погледнах червенокосата красавица. Разбрах, че е истинска. И тогава я познах, макар че се беше доста променила. И то в положителен смисъл. В Политехническият институт Земя-Сити, в астро-ботаническата група, която водех аз, Нувелина Олнете беше доста хубавичко момиче преди четири... не, преди пет години.

Тогава тя беше хубавичка. Сега бе станала очарователна. Изумително красива. Как са я изпуснали режисьорите на

телевизионните филми? А може и да не са я изпуснали? Навярно току-що е пристигнала с „Ковчег“, но... аз изведнъж осъзнах, че продължавам да я зяпам с отворена уста и така скочих, че за малко не прелетях през бюрото.

– Разбира се, че ви познах, мис Олнете – промълвих аз. – Седнете, моля ви се. Как попаднахте тук? По изключение са ви разрешили да ни погостувате?

Тя с усмивка поклати глава.

– Не съм дошла на гости, мистър Ренд. Центърът даде обявление, че ви е нужен технически секретар и аз успях да получа тази длъжност, разбира се, при условие, че и вие се съгласите. Тоест дадох ми едномесечен изпитателен срок.

– Чудесно – казах аз. Но излезе доста равнодушно и веднага потърсих друга по-подходяща дума. – Изумително...

Някой се изкашля. Обърнах се: на вратата стоеше Ригън. Този път не като яркосин скелет и не като двуглаво чудовище. Обикновеният Ригън.

Той каза:

– Току-що пристигна отговорът на вашата радиограма. – Прекоси кабинета и хвърли на масата ми листче. Прочетох текста... „Съгласни. От 19 август“. Обхваналата ме за миг надежда, че не са приели оставката ми, пропадна в дън земя, при Голем-птиците. По лаконичност отговорът напълно съответствуваше на моята радиограма.

На 19 август щеше да пристигне отново „Ковчег“. Началството явно не иска да губи време, нито моето, нито своето. Четири дена.

– Мислех, че искате да узнаете по-скоро, Фил – каза Ригън.

– Ясно – отвърнах аз и му хвърлих убийствен поглед. –
Благодаря.

С леко злорадство – а може би и с твърде голямо – помислих „Добре-добре, соколче, но длъжността няма да дадат на теб, иначе щяха да го съобщят в радиограмата; явно „Ковчег“ при следващия си рейс ще докара моя заместник“.

Но гласно нищо не казах; обвързваха ме условностите.

Аз казах: „Мис Олнете, да ви представя...“ Те се спогледаха и прихнаха да се смеят, тогава си спомних. Вярно, Ригън и Нувелина учеха заедно в моята група на астроботаниците, както и братът-близнак на Нувелина – Увибод. Но, разбира се, никой не наричаше червенкосите близнаци Нувелина и Увибод. Всички познати им викаха Нув и Ув.

– Аз срещнах Нув, когато слизаше от „Ковчег“ – забеляза Ригън. – Обясних ѝ как да намери кабинета ви, понеже не присъствувахте на тържественото посрещане.

– Благодаря – казах аз. – А докараха ли арматурните пръчки?

– Навярно там сговориха контейнери. Бързаха да се връщат. Вече стартираха.

Издадох някакви нечленоразделни звуци.

– Отивам да видя какво са докарали – каза Ригън. – Искях само да ви връча радиограмата: мислех, че добрата вест трябва да се съобщи колкото може по-бързо.

Той тръгна, а аз злобно го изгледах. Ах какъв е негодник! Ах какъв е...

– Веднага ли да започна работа, мистър Ренд? – попита Нувелина.

Помъчих се да изразя на лицето си нещо като усмивка.

– Не, разбира се, – отвърнах аз. – Най-напред трябва да посвикнете с новото място. Да поразгледате пейзажа, да се аклиматизирате. Ако нямате нищо против, можем да се поразходим до селището, да пийнем там нещо.

– Разбира се, че искам.

Бавно тръгнахме по пътеката към купчината къщички; всички бяха еднакви – малки, едноетажни и квадратни.

– Тук... тук е славно – каза тя. – Като че ходиш по въздуха, толкова съм лека. Какво е притеглянето?

– Нула седемдесет и четири от земното – отвърнах аз. – Ако на земята тежите... да допуснем, сто и двадесет фунта, то тук – не повече от осемдесет и девет. И на вас това прекрасно ви се отразява.

Тя се разсмя.

– Благодаря ви, учителю... Ах да, вие сега не сте ми учител. Вие сте мой началник и трябва да ви викам мистър Ренд.

– Щом не желаете да ме наричате просто Фил.

– Добре, само че и вие ще ми викате Нув; не мога да понасям името Нувелина, а Ув просто ненавижда името Увибод.

– Как е Ув?

– Прекрасно. Преподава в Политехническия, но не е много доволен от работата си. – Тя загледа селището. – Защо сте построили толкова много мънички къщички, а не три-четири големи здания?

– Защото на Планетат всяко здание издържа средно не повече от три седмици. И не можеш да отгатнеш предварително, кога точно

ще се срути, а вътре може да има хора. Това е най-сложният ни проблем. Остава ни само едно: да строим малки леки къщички на извънредно здрави основи. Досега при срутването на къщичките още никой не е пострадал сериозно, именно за това, но... Усещате ли?

– Вибрация? Какво беше това, земетресение ли?

– Не – казах аз. – Птиците летят.

– Какво?

Лицето и имаше такова изражение, че аз се разсмях.

– Планетат е безумна планета – поясних. – Преди минута на вас ви се стори като че ходите по въздуха. В известен смисъл това е така. Планетат е едно от малкото небесни тела, които се състоят както от обикновено, така и от тежко вещество. При тежките вещества молекулярната структура е много уплътнена; тези вещества са толкова тежки, че вие не бихте могли да вдигнете дори едно камъче. От такова вещество се състои ядрото на Планетат; ето защо на тази мъничка планетка с повърхност приблизително колкото остров Манхатън, притеглянето е нула и седемдесет и четири от земното. В ядрото има живот, но не разумен. Има птици и по молекулярната структура телата им са сходни с ядрото на планетата – толкова са плътни, че обикновеното вещество за тях е разрежено, както за нас въздухът. Те буквално летят в обикновеното вещество, както на Земята птиците летят във въздуха. От тяхна гледна точка ние ходим по атмосферата на планетата.

– И от подземното им летене се рушат къщите?

– Да, дори нещо по-лошо: птиците хвърчат през основите на сградите, от какъвто и материал да ги строим. Всички материали,

които използваме, за тукашните птици са нещо като газ. Те летят в чугуна и в стоманата толкова лесно, като че са пясък и глина. Токущо ни докараха особено здрав строителен материал – някаква специална стоманена сплав. Но аз не вярвам, че ще излезе нещо.

– А птиците не са ли опасни? Освен дето разрушават сградите? Не би пи могла такава птица с един по-силен замах да излети от земята във въздуха? Навярно за нея нищо не би представлявало да прелети през някой от нас.

– Разбира се, нищо – казах аз, – но досега не се е случвало. Кой знае защо те се приближават най-много на няколко сантиметра до повърхността. Някакво чувство им подсказва, че наближават опасна зона. Нещо като ултразвуковият апарат у прилепите. Вие, разбира се, знаете защо прилепите не се блъскат в предметите дори в пълен мрак.

– Да, те имат нещо като радиолокатор.

– Точно така, само че прилепите не излъчват радиовълни, а звукови вълни. Изглежда и Голем-птиците имат орган, работещ на същия принцип, но при тях е точно обратното: те завиват няколко сантиметра не пред препятствията, а пред нещо, което за тях е равносилно на вакуум. Нали се състоят от тежко вещество, във въздуха те не могат да живеят и да летят, както обикновените птици не могат да живеят и летят във вакуума.

В селището, докато пиеха коктейла Нувелина пак заговори за брат си:

– На Ув не му е присърце преподавателската работа, Фил. Няма ли възможност да му се намери работа на Планетат?

– Аз отдавна настоявам пред Земя-Център за още един заместник – казах аз. – Работата извънредно много се увеличи, откакто усвоихме новите земи. На Ригън наистина му е нужен помощник. Аз...

Лицето ѝ светна от надежда. И тогава се сетих. Нали бях подал оставка и Земя-Център толкова ще вземе пред вид моята препоръка, колкото препоръката на Голем-птица. Неловко довърших:

– Ще видим, дали не можем нещо да измислим.

– Благодаря ти, Фил – отвърна тя. Ръката ми лежеше на масата до чашата и за миг момичето я покри със своята. Знам, че изразът – сякаш ток ме удари – е много изтърган, но точно това почувствувах; при това ударът беше не само духовен, но и физически: в миг разбрах, че съм влюбен до уши. Такава катастрофа досега не е имало на Планетат. От грохота гласът ми секна. Не виждах лицето на Нувелина, но съдейки по това, как тя за част от секундата притисна ръката си до моята и веднага я дръпна като опарена, разбрах, че и тя е усетила частици от същия ток.

Станах олюлявайки се леко и предложих да се върнем в комендатурата.

Положението ми беше съвсем непоносимо. Центърът бе приел оставката ми и аз оставах без всякакви явни или тайни средства за съществуване. В оная минута на побъркване аз сам си бях изкопал гроба. Дори не бях уверен, че ще получа място като преподавател. Земя-Център е най-могъщото учреждение във вселената и едва ли има дейност, до която да не се добират пипалата му. Ако веднъж са ме вписали в черния списък...

На връщане разговаряше главно Нувелина: аз имах за какво да се размисля. Хем ми се искаше да ѝ разкрия цялата истина... хем не се решавах.

Отървавайки се с едносрични отговори, аз изживявах тежка вътрешна борба. И в края на краищата загубих сражението. Или го спечелих. Нищо няма да ѝ кажа – ще ѝ кажа преди да пристигне „Ковчег“. Ще се държа така, като че засега всичко е наред, всичко е нормално, ще се помъча да си изясня безразличен ли съм на Нувелина. Защо да се лишавам от последната надежда. Единственият ми шанс са тези четири дена.

А после... ако до това време тя почне да се отнася към мен както аз към нея, ще ѝ обясня какъв глупак съм бил и ще ѝ кажа, че бих искал... Не, дори и да пожелае няма да ѝ позволя да се върне с мен на Земята, докато не съзря просветление в мрачното си бъдеще. Ще ѝ кажа, че ако успея да си намеря прилична работа – в края на краищата аз съм само на тридесет и една години и още...

Нещо в тоя дух.

* * *

В кабинета ме чакаше Ригън, зъл като мокра оса. Той каза.

– Тия тъпанари от снабдителния отдел на Земя-Център пак всичко са объркали. В контейнерите със специална стомана – цъ!

– Какво „цъ“?

– Въобще нищо няма. Празни контейнери. Машината им за товарене изглежда се е била повредила, но там никой не е знаел.

– Сигурен ли си, че стоманата трябваше да се намира именно в тези контейнери?

– Сигурен съм, бъдете уверен. Всичко друго е пристигнало и във фактурите е отбелязано, че в тези контейнери има стомана.

Той прекара ръка по щръкналата си коса. Това още повече усилваше сходството му с куче-териер.

Аз се ухилих.

– Може стоманата да е невидима.

– Невидима, без тегло и неосезаема. Може ли аз сам да съставя радиограмата до Центъра, да изложа всичко, което мисля за тях?

– Карай, излагай! – отвърнах аз. – Впрочем, почакай ме малко тук. Ще покажа на Нув къде са нейните покои, а после искам да поговоря с теб.

Заведох Нувелина в най-хубавата от свободните къщички, построени около комендатурата. Нувелина още веднъж ми благодари за това, че ще помогна на Ув да получи тук работа и когато се върнах в кабинета, настроението ни бе спаднало даже под нивото, на което Голем-птиците погребват покойниците си.

– Казвай, шефе – напомни за присъствието си Ригън.

– Относно радиограмата до Центъра – казах аз. – Оная същата, която изпратихме сутринта. Моля те нищо не казвай за нея на Нувелина.

Той изсумтя.

– Искате сам да й кажете, така ли? Добре, ще мълча като риба.

Аз прибавих с гримаса:

– Не е изключено да съм сторил глупост, като пратих такава радиограма.

– Тоест как? – учуди се той. – А аз пък се зарадвах, че я изпратихте. Добре го измислихте!

Той си отиде, едва се сдържах, да не го наругая.

* * *

Следващият ден беше вторник, ако това е важно. Запомних го, защото в този ден разреших един от двата важни проблема на Планетат. Макар и със закъснение.

Диктувах бележките за културата зеленотал. Планетат е важен за Земята главно с това, че от някои тукашни растения, които не искат да растат на други места, се получават препарати, без които фармакопееята трудно би се справила. Работата вървеше бавно, защото гледах как Нувелина записва; тя бе настояла да започне работа на втория ден от пристигането си.

И изведнъж като гръм от ясно небе ме осени една идея. Престанах да диктувам и повиках Ригън. Той се яви.

– Ригън – казах аз, – поръчай пет хиляди ампули от препаратата К-17 за изостряне на рефлексите, кажи им да побързат с пратката.

– Ама, шефе, не помните ли? Нали вече опитахме. Смятахме да получим нормално зрение през периодите на средностоянието. Но препаратът не действа на зрителните нерви. Пак ни се привиждаха разни дивотии. К-17 е добър, когато трябва да се привиква към високи или ниски температури, или...

– Или към по-дълги и по-къси периоди на сън и бодърствуване – прекъснах го аз. – Точно това имам пред вид, Ригън. Помисли сам: Планетат се върти около двете светила, денят и нощта се редуват така неравномерно, че ние никога не се отнасяме към тях сериозно. Така ли е?

– Разбира се, но...

– Но, тъй като на Планетат няма логично обосновани дни и нощи, ние станаме роби на третото светило, толкова отдалечено, та дори не се вижда. Живеем по двадесет и четириса часовия цикъл. А периодът на средностоянието настъпва на всеки двадесет часа. Препаратът за изостряне на рефлексите ще ни помогне да се приспособим към двадесетчасовото денонощие – седем часа сън, тринадесет часа бодърстване – и всички блажено ще проспим именно времето, когато собствените ни очи почват да ни играят лоши шеги. При това в затъмнени спални, където нищо не се вижда, дори ако се събудим. Дните в годината ще се увеличат, но ще бъдат по-къси и никой от нас няма да се побърка. Кажи, виждаш ли някакви недостатъци в проекта ми.

Ригън ококори сънливите си празни очи и шумно се удари по челото:

– Прекалено просто е, нищо друго не намирам. Толкова просто, че би могъл да го измисли само гений. Две години аз вече бавно се побърквам, а изходът е толкова прост, че никой не се сети. Ей сега ще изпратя поръчката.

Той тръгна към вратата, но се върна.

– А какво да сторим, че да не се рушат къщите? Мислете бързо, докато не се е изпарила аурата или, както се казва, вдъхновението ви.

Отвърнах със смях.

– Защо пък да ме опитаме с невидимата стомана от празните контейнери?

Той каза: „Ех пък и вие...“ – и затвори вратата.

А на другия ден в сряда зарязах всякаква работа и поведох Нувелина да разгледа Планетат. Да се обиколи цялото кълбо е една хубава едnodневна разходка. А с Нувелина Олнете тази едnodневна разходка щеше да бъде още по-привлекателна. Помнех, че мога да прекарам с Нувелина само още едни пълен ден. Краят на света щеше да настъпи в петък.

Утре от Земята ще стартира „Ковчег“ с препаратата за изостряне на рефлексите и с човека, когото Земя-Център изпраща, за да ме смени. „Ковчег“ ще изскочи от нула-пространството в точка, достатъчно отдалечена от слънцата Арджайл I, и II, а там ще включи планетарните мотори. При нас ще пристигне в петък и ще ме вземе отук. Но, стараех се да не мисля за това.

Почти бях успял да го забравя през деня, докато не се върнахме в комендатурата и Ригън не ме посрещна ухилен – некрасивата му физиономия се бе разделила на две половини по хоризонтал.

– Шефе – каза той – вие улучихте.

– Приятно ми е да чуя – казах аз. – Какво съм улучил?

– Проблема за основите. Решихте го.

– Така ли – усъмних се аз.

– Така. Нали, Нув?

Видът на Нувелина беше също толкова озадачен като моя. Тя отвърна:

– Той се шегуваше. Посъветва ви да използвате съдържанието на празните контейнери, нали?

– Струвало ми се е че се шегува – пак се ухили Ригън. – Отсега нататък точно това ще използваме. Пустотата, нищото. Разбирате ли, шефе, получи се също като с препаратата за изостряне на

рефлексите – толкова е просто, че и на ум не ми минаваше. И когато ми наредихте да взема онова, което се намира в празните контейнери, замислих се сериозно.

За миг и аз се замислих, а после също като Ригън тогава, се ударих по челото. Видът на Нувелина все още бе озадачен.

– Кухи основи – обясних й аз. – Коя е единствената среда, в която птиците не летят? Въздухът. Сега вече ще можем да строим къщи с всякакви размери. Вместо основи ще вкопаем двойни стени с широка междина от въздух. Ние сега ще можем...

Млъкнах, съобразил, че „ние“ вече нищо не можем. Могат те, а аз ще се върна на Земята и ще си търся работа.

Измина четвъртък. Дойде петък. Работих до последната минута: така е по-леко. Ригън и Нувелина ми помагаха да правя изчисленията за предстоящото строителство. Преди всичко триетажно здание за комендатура с около четиридесет стаи.

Работехме бързо, защото приближаваше периодът на средностоянието – после каква ти работа, когато не можеш дори да четеш, а да пишеш можеш само слепешката.

Но „Ковчег“ не ми излизаше от ума. Вдигнах слушалката и позвъних на радиста да узнае новините.

– Преди малко имах връзка с тях – каза дежурният. – Излезли са от нула-пространството, но доста далеч, до средностоянието няма да успеят да пристигнат. Ще се приземят веднага след средностоянието.

– Добре – казах аз и се простих с надеждата, че корабът ще закъснее едно денонощие.

Станах, отидох до прозореца. Неотклонно се приближавахме към средната точка. В северната част на небето се виждаше носещият се насреща ни Планетат.

– Нув – повиках аз, – елате тук.

Тя се приближи до мен, двамата загледахме през прозореца. Ръката ми се озова на талията ѝ. Не помня как сложих там ръката си, но не я свалих и Нувелина не помръдна. Зад гърба ни се изкашля Ригън. Той каза:

– Сега ще предам поръчката на дежурния. Ще я излъчи щом свърши средностоянието.

Ригън излезе и затвори вратата след себе си.

Нувелина като че ли се премести по-близо до мен. Двамата гледахме през прозореца стремително приближаващия се Планетат. Тя каза:

– Фил, нали е красиво?

– Да – потвърдих аз. Но веднага се обърнах и я погледнах в очите. После без да искам я целунах.

И се върнах при бюрото. Тя каза:

– Фил, какво ти е? Надявам се, че нямаш жена и шест дечица, които старателно криеш, или нещо от тоя род. Ти беше ерген, когато още като студентка се влюбих в теб и пет години чаках да мине това чувство, но то не мина и в края на краищата измолих да ми дадат работа на Планетат само заради... Какво, сама ли трябва да ти направя предложение?

Без да я поглеждам, аз простенах:

– Нув, безумно те обичам. Но... точно преди да пристигнеш изпратих на Земята радиограма от четири срички „Уволнете”. Значи,

аз трябва да замина с „Ковчег“ и надали ще си намеря дори преподавателска работа, защото Земя-Център ще ми има зъб и...

– Но, Фил! – каза тя и тръгна към мен.

На вратата се почука – разбира се Ригън. Този път му се зарадвах. Повиках го и той отвори вратата.

– Казахте ли вече на Нув, шефе – попита той.

Кимнах мрачно.

Ригън се ухили.

– Добре – каза той. – Тази тайна просто ми тежеше. Чудесно е, че ще видим пак Ув.

– Какво? – попитах аз. – Какъв Ув?

Усмивката от лицето на Ригън изчезна.

– Фил, да нямате склероза? Наистина ли не помните, че преди четири дена, точно преди да пристигне Нув, отговорихте на запитването на Земя-Център?

Аз продължавах да го гледам с широко отворени уста. Не само, че не съм отговарял на тази радиограма, но не бях я и прочел. Кой от нас се е побъркал, аз или Ригън? Помия, че бях я пхнал в чекмеджето на бюрото. Дръпнах бързо чекмеджето и извадих оттам радиограмата. Ръцете ми трепереха докато я четях. „Съгласни да открием длъжност втори заместник. Чия кандидатура според вас е най-подходяща?“ Вдигнах очи към Ригън и попитах:

– Искаш да кажеш, че аз съм изпратил отговор?

Видът му беше така подтиснат, също като моето настроение.

– Вие сам ми наредихте – отвърна той.

– И чия кандидатура предложих?

– На УВ ОЛНЕТЕ – той ме гледаше втренчено. – Шефе, да не ви е лошо?

Толкова добре се чувствувах сякаш ме облъхна жар. Спуснах се към Нувелина и казах: „Нув, ожени се за мен“. И я прегърнах точно навреме, преди да започне средностоянието: не успях дори да забележа в какво се превърна тя. Но през рамото ѝ видях нещо, което трябваше да бъде Ригън.

– Махай се оттук, маймуно – заплаших го аз, като никак не преувеличавах: именно в това се беше превърнал. В яркожълта маймуна. Подът силно се клатеше под краката ми, но имаше и други усещания: с една дума аз не можах да разбера какво става, докато маймуната не се върна с вика:

– Шефе, птиците летят под нас! Бързо излизайте, иначе...

Повече нищо не успя да каже: къщата рухна, ламариненият покрив ме цапна по главата и аз загубих съзнание. Планетат е безумна планета, но сега тя ми харесва.

Предимството на Андрей Сегдин

Научно-фантастичен разказ

Дмитрий Биленкин

Работният ден в редакцията на вестника винаги прилича на шахматна партия. Трудно е само да се отгатне предварително, кой ще бъде поредният партньор – жлъчен автор на вечен двигател, светило на науката или млад агроном. Затова състоянието на мигновена готовност бе станало за Андрей Сегдин привично. Можете да разбудите научния журналист посред нощ и той – ако е истински журналист – веднага ще разбере обясненията ви върху конструкцията на комбайна за вадене на цвекло, ще демонстрира познанията си по проблемите на генетичните болести и ще сподели с вас последните новости в областта на астрофизиката. Сегдин беше именно такъв професионалист.

В това утро Андрей още не бе успял да седне зад бюрото си и телефонът извънтя. Шахматната партия започваше, някой правеше първия ход. Андрей вдигна слушалката и лицето му прие озадачено изражение.

– Да, да, благодаря. Разбира се, ще бъда! А причината все още ли е неизвестна? Не? Гледай ти работа...

Оставяйки слушалката, Андрей събра сутрешните вестници, за да ги прегледа в колата. Съобщенията не бяха радостни. „Нова вълна от земетресения!“, „Земята се пробуди!“, „Къде ще стане следващият трус?“ – черни заглавия за черни новини.

Сега пред съвещанието трябваше да мобилизира паметта си, за да успее в броевите минути на пътуването да подреди всичко до последната дреболия.

Преди месец на 27 юни жителите на малкия приволжски градец бяха съборени (седналите – изхвърлени от столовете), от силен тласък. Той бе продължил секунда. Само за секунда земята оживя, разлюля зданията и напълни въздуха с трясъка на счупени стъкла. Щетите бяха незначителни. Но каква буря се вдигна сред сеизмолозите! Излизаше, че целият опит на геофизиката не струваше нищо, щом можеше да стане силно земетресение там, където не трябваше да го има – на Средноруската равнина. Впрочем науката не обича необяснимите явления. Веднага си спомниха как преди двеста милиона години тектонически спокойната Средноруска платформа се бе разпукала, раждайки в родилни гърчове планините, които са известни сега под названието Донецко възвишение и съвсем не правят впечатление на планини.

Хипотезата беше от добра по-добра, но след един ден нов тласък я разби на пух и прах. Този път трепнаха боровете на Полесието. Техните върхове няколко минути се люляха в ослепителната синева на лятното небе и целият свят изумено следеше ритмичните движения на пухкавите клончета. Бяха предложени няколко обяснения, изказани с твърде неуверен глас.

По-нататък изненадите следваха една след друга. Земята се разтреперваше ту тук, ту там и никой не знаеше къде и какво ще се случи утре. После необясними земетресения започнаха да стават и в Северна Америка, и в южните части на Канада. А сетне и в Западна Европа. Всичко това беше свършило завчера, в събота, с

грандиозен и страшен фойерверк. В пустинния Лабрадор във въздуха излетяха милиарди кубически метра земя, ослепителен стълб от газове се издигна до небето. Вертолетите бързо докараха на местопроизшествието геолози и репортерските микрофони разнесоха по целия свят тяхното озадачено „Хъм!“. В Лабрадор възникна типична „взривна тръба“ – една от онези, в които намират диаманти.

Но по понятни причини за диамантите вече никой не мислеше. Ако до този момент неочакваната активност на планетата плашеше само със своята тайнственост, то сега... Къде ще стане следващият взрив? Какво въобще става с планетата? С нерушимата твърд, към чието спокойствие така е привикнал човекът? За Сегдин бе достатъчно да хвърли поглед на улицата, за да се увери: това безпокои не само него. Но дали ще чуе нещо ново на съвещанието, където любезно го бяха поканили?

* * *

Залата беше голяма, импозантна и пълна с народ. От украсения със скулптури таван се усмихваха купидони. Хлопаха седалките на тапицираните с черен дерматин столове. До стените се извисяваха мраморните бюстове на велики учени. Сегдин винаги се удивляваше от чудовищното несъответствие между обстановката и действието. Превзетият стил на екатеринината епоха, казионната мебел на неотдавнашното минало и дръзките идеи, проправящи път към двадесет и първия век се съчетаваха лошо. Но се съчетаваха!

Случваше се Сегдин да преживее тук неприятни минути. Какво може да бъде по-унизително за журналиста от това да разбира само една дума на всеки три произнесени от трибуната! Той седеше,

измъчваше се, наричаше себе си глупак, опитвайки се да стигне до смисъла през дебрите на термини и абстракции. Понякога това му се удаваше, понякога не, но постепенно в него укрепваше увереността, че самият смисъл – даже в твърде сложните неща – е прост и общодостъпен. Иначе не би могло и да бъде, защото науката е преди всичко логика. Логика и още един път логика, а след това всичко останало.

Може би този извод не бе безупречен, но той задоволяваше Сегдин. А да се избави окончателно от „комплекса за малоценност” му помогна случаят.

Веднъж той преодоля смущението си и попита за нещо своя съсед, който седеше със съсредоточен вид и мърдаше устните си, като че повтаряше чутото.

– Не знам – почти се бе озъбил запитаният. – Някаква безсмислица.

– Вие също не сте физик? – бе се зарадвал Сегдин.

– Аз? Не, аз съм физик.

– Физик? Но нали става дума за...

– Знам. Аз съм оптик. Физик оптик. Сигма полето не е моята специалност. Аз дойдох заради следващия доклад.

„Е щом един физик не може да разбере друг физик, то аз няма от какво да се срамувам!” – бе помислил Сегдин.

Този път, веднага щом започна обсъждането неговото набито око забеляза рязката нееднородност на аудиторията. Чувствуваше се, че по-малката част великолепно се ориентира в проблемата, вълнува се, спори и изнемогва под бремето на тежката отговорност. В поведението на другите се усещаше неловкост. Те приличаха на

неумеещи да плуват хора, които са се озовали по волята на съдбата в група, натоварена да спаси давец се. Между тях Сегдин различи познати атомни физици, астрофизици, химици и разбра каква е работата. За всеки случай бяха поканили тук и онези, които по характера на своите занимания нямаха нищо общо с тектониката, нито изобщо със земните недра. Мраморният лик на Ломоносов, последният от всеобхватните умове, равнодушно гледаше своите последователи, така далеко отишли един от друг в своите търсения, че на докладчиците, ако държаха да бъдат разбрани, се налагаше да излагат мислите си популярно, на език, чрез който Сегдин говореше за науката на своите читатели.

Наблюденията на Сегдин бяха прекъснати от неочаквана размяна на реплики. Председателят бе отправил към учен, седнал на първия ред, въпрос: „Не се ли проявява тук...“, а запитаният енергично бе отговорил: „не!“. Явно той бе един от „страничните“ специалисти.

Сегдин си потърка челото. Лицето на учения казал „не“ събуди в него сложни асоциации, които ставаха все по-мъгляви и фантастични. Той се мъчеше да разбере неясния глас на предчувствието. Къде, кога и заради какво се бе мярнал пред него по-рано този рязък, птичи профил, уморените очи и трогателният посивял пух по темето.

- Кажете ми – обърна се той към своя съсед, – това не е ли...
- Да, това е Лев Сергеевич Пастухов.
- Специалистът по елементарни частици?
- Същият.

Съдбата направи ход с коня. Сегдин затвори бележника си. На заседанието няма да кажат нищо ново: тази партия завърши наравно. Какво пък, време е да се започне нова партия. Впрочем Сегдин си представяше смътно даже и първия ход. Но той беше изпълнен с желание да постигне своето.

Когато всички станаха, той се промъкна към Пастухов, който раздразнено говореше на очилат юноша:

– Денят е изгубен. Напразно изгубен. С какво можем да бъдем полезни тук? С какво?

– Здравейте, Лев Сергеевич – каза Сегдин. – Вашият ден няма да бъде изгубен. Възможно е той да донесе полза на милиони хора.

– Какво имате пред вид? – Пастухов го загледа с удивление.

Именно това бе необходимо на Сегдин. В подобна ситуация главното е да заинтересуваш събеседника си още с първата фраза.

– Аз имам пред вид читателите. Засипаха ни с писма, в които молят да разкажем за вашите опити.

Това беше лъжа, свята лъжа, както смяташе Сегдин.

– Нима сега – Пастухов натърти думата „сега“, – ги интересуват опитите именно на нашия институт?

– Да.

– Немислимо! Не, не, опитите едва са започнати. Рано е да се говори за резултатите.

– Но вие дадохте преди месец интервю на „Спутник“ за създаването на и инсталацията...

– Въпреки това.

„Така, така, – помисли Сегдин. – Моят цар е заплашен от мат“.

– Днешният ден все едно е изгубен за вас, – решително каза той, давайки да се разбере с целия си вид, че няма да се откачи. Сегдин не беше нахалник, ненавиждаше нахалството, но нямаше друг изход. По душа Пастухов бе мек човек и щеше да се предаде. Затова щеше да помогне и чувството на подсъзнателна вина пред обществото, на което, както показва заседанието, Пастухов не можа да помогне със своите знания.

И действително Пастухов отстъпи. След час те вече влизаха във вестибюла на института.

Пастухов поведе Сегдин по бетонен коридор, който се спускаше все по-ниско и по-ниско, опасвайки подобно на питон нещо скрито в дълбочината на спиралите му. Отначало през тесните прозорци-бойници се прецеждаше дневна светлина, след това тя изчезна. Фотоелементите беззвучно разтваряха масивните врати и Сегдин се потопи в тишината на омагьосаното подземие. Той беше попаднал в приказан замък и очакваше среща с окован в бетона зъл дух. Затова не се удиви от буреносния ветрец, който изведнъж повя насреща му. Не знаеше защо, но се нуждаеше от такова настроение. А че диханието на бурята беше просто подухваме на озон, възникващ по време на експеримента – това обяснение можеше да почака.

Сега коридорът приличаше на блиндаж, през стените на който надничаха стъклените очи на перископите. Отвъд бе тъмнината; гъста, мрачна тъмнина. Пастухов щракна включвателя, тъмнината се разпръсна и Сегдин видя злия дух. Той приличаше на хобот, хладно блестящ метален хобот, който неочаквано завършваше с остър клюн. Острието бе насочено към прозрачна сфера, в която нямаше нищо. Съвсем нищо, само пустота. Встрани като златото на

приказно богатство блестяха медни шини; гъвкави шарнири поддържаха „хобота“ и му придаваха приликата с животно, което, разбира се, никога не е живяло на Земята, но което Сегдин очакваше да срещне.

– Ето, това е Излъчвателят – каза Пастухов.

Магията се разсея. Сега това беше просто инсталация, просто шини, готови да отдадат дявол знае колко волта напрежение, просто обект на експеримента – издигащата се на подставката сфера, в която бе създадена най-съвършена пустота, съперничаща с междугалактическият вакуум.

– Ние пронизваме вакуума с тънък като игла сноп ро-мезони – каза Пастухов. – За вас вакуумът е просто пустота, а за физиката той...

– Можете да не обяснявате – забеляза Сегдин. – За вас съгласно теорията на Дирак, вакуумът е море от частици с отрицателна енергия. А каква е мощността на снопа мезони, неговата посока, свойства? И какво се получава при опитите?

Пастухов се впусна в обяснение, като се увеличаше все повече и повече. От някакъв момент нататък Сегдин престана да разбира детайлите напълно. Но той внимателно следеше за главното – за него главното – и бе започнал вече нещо да проумява.

– Значи – прекъсна той обясненията, – онези мезонии порои, които се образуват в атмосферата под действието на първичните космически частици, в сравнение с вашия излъчвател са нещо като полъх на ветрец пред порива на ураган?

– Вие съпоставяте величините по необичаен начин. Но по принцип сте прав.

– Това е моят начин на мислене. Той има своите недостатъци, но и своите предимства. И така, как вие поставяте опитите?

Пастухов го отведе в стаята, отдалечена от излъчвателя с начупен от извивки коридор и стени от баритов бетон и олово. В стаята, там където се полагаше да има прозорец, белееше огромен телевизионен екран. Пред него се намираше пултът. Физикът сне една фотография от стената. Сегдин разпозна прозрачната сфера със заключения в нея вакуум. В различни посоки кълбото се пресичаше от иглите на лилави избухвания. Те висяха в кълбото без да се докосват до неговите стени.

– Светене във вакуума? – повдигна вежди Сегдин.

– Представете си да. Мезонният лъч сам начертава своя път.

– Интересно.

– Обаче не е ново. Къде по-важно е друго – онези частици, които той избива от вакуума. Те...

– Минутка. Сега ме интересува друго. Вие навярно насочвате лъча в различни посоки? Защо?

Пастухов бе донякъде обиден от невниманието, проявено от госта към най-главното, заради което работеха те без да скръстят ръце. „Впрочем, това е отличителната черта на всички журналисти, – се успокои той. – На тях им дай външни ефекти“. И скри обидата си.

– Интересуват ни също пространствените свойства на вакуума. Еднородни ли са тези свойства във всички посоки или не.

– Изотропност или анизотропност на вакуума. Ясно. Кажете, кълбото не е ли ориентирано някак относно силовите линии на земното магнитно поле?

„Я гледай ти, – не без удивление помисли Пастухов. – Той ми дава да разбере, че с него трябва да се говори по-професионално, въпреки че мисли съвсем не като физик. Пази се скъпи, ще се заблудиш, ако не разчиствам пътя пред тебе. И що за странен маниер на разпитване?“

– Разбира се, сферата е ориентирана относно полюсите. Ето знаците върху снимката. Струва ви се, че лошо се виждат?

Знаците се виждаха отлично. Сегдин обаче не обърна внимание на ехидния въпрос. В това време неговата царица събаряше пешките на противника.

Зад тях се чу шум и в стаята влязоха трима млади хора, твърде симпатични на вид, обаче с твърде самоуверено държане – черта, уви, нерядко присъща на тези, чиито талант е съпътствуван от сполуката.

– Лев Сергеевич – обърна се един от тях към Пастухов почитателно, но като равен с равен, – подготовката е завършена, време е да продължим експеримента.

– Да, разбира се.

Пастухов помисли, че би трябвало да изпроводят журналиста. А впрочем нека остане. Вижда се, че е сериозно заинтересуван – как се е вторачил в таблицата на експериментите!

– Включвайте!

Включеният телевизионен екран сега съвсем заприлича на прозорец, отворен към залата на Излъчвателя.

– Давам координатите АГ-90/ТБ-90! – извика един от младите физици.

Излъчвателят се задвижи, електронно-сметачната машина прицели неговия клюн точно в посока от горе на долу. Мезонният лъч още нито веднъж не бе пронизвал тази посока.

Непонятно беше, че Сегдин все още не можеше да се откъсне от таблиците, въпреки че би трябвало просто да се залепи за екрана на телевизора. Той се обърна в последния момент, когато Пастухов вече бе посегнал към пусковия бутон.

– Почакайте, един въпрос. Има ли такива инсталации в чужбина?

– Да! – Пастухов вече съвсем бе престанал да разбира странния журналист. – В Америка и Англия. Но те не са толкова съвършени и бяха пуснати в действие по-късно.

– Всичко е ясно – каза Сегдин и вежливо отстрани ръката на Пастухов от пусковия бутон. – Аз бих помолил да отложите експеримента.

Естествено не го разбраха. И първата минута даже не се възмутиха.

– Позволете! – Пастухов разбра най-после смисъла на казаното.

– Какво право имате вие...

– Никакво. Но злият дух може да се изскубне. И на мен не ми се иска да бъда погребан тук заедно с вас.

Физиците отново онемяха от чудовищната наглост на този, които би трябвало почтително да се вслушва във всяка тяхна дума.

– Това вече преминава всички граници – промърмори Пастухов, явно объркан.

– Няма какво, време е да се обясним – каза Сегдин. – Аз имам основания да мисля, че вие – да вие – можете да прекратите тази неразбория със земетресенията.

– Какви земетресения?! – не разбраха веднага физиците.

– Виждате ли, те стават тогава и само тогава, когато работи вашият Излъчвател. Точно на минутата. И в онези места, където вашият лъч пресича слой Д на мантията. А сега излъчвателят е насочен отвесно и...

Под изучаващия поглед на физика Андрей почувствува онова, което вероятно би могъл да почувствува поставеният под микроскопа вирус, ако той притежаваше способността да чувствава.

– Аха! – съобрази нещо Пастухов. – Вие сериозно ли мислите...

– Сериозно. Или вие искате да кажете, че предварително сте изчислили въздействието на мезонния лъч върху веществото в земните недра?

– Не, разбира се! Като запалите кибритена клечка вие не мислите за самочувствието на съседите! Мезоните се поглъщат от веществото бързо и...

– Но не в тези мащаби. Даже космическите мезони се регистрират на километрова дълбочина. А при вас...

– Така, така, почакайте...

Всички замълчаха. По следата, която бавно и неуверено прокарваше Сегдин, сега препускаше мощната мисъл на учените. На Сегдин му оставаше само смирено да се отстрани и да чака. Или ще му стиснат с благодарност ръката или ще чуе унищожаваш смях.

Минаха няколко минути. След това Пастухов се обърна към Сегдин и го изгледа с уважение.

– Престанете да се правите на глупак. Кой сте вие?

– Някога аз бях изследовател във вашия смисъл на тази дума. Просто смених своето поле на дейност.

Пастухов удовлетворено кимна.

– Така си и мислех. Какво пък, вашата хипотеза е правдоподобна. Мезонният лъч може да премине през земната кора. Той може да влезе във взаимодействие с електронните обвивки на атомите, взаимодействие, което ние пренебрегваме в пресмятанията, защото то не ни интересува. А доколкото електронните обвивки в земните глъбини са деформирани, то... Не, това е крайно любопитно! Какви перспективи за укротяване на земетресенията. С мезонен лъч ние тихичко раздробяваме натрупващата се енергия и... вашата хипотеза трябва да се провери незабавно.

„За укротяване на земетресенията аз и не помислих – призна в душата си Сегдин. – Както и да е, всекиму своето”. На глас той каза:

– Разбира се, трябва да се провери.

Те седнаха да пресмятат. Физиците се сместиха около масата, за да направят място на Сегдин. Всички те деликатно се правеха, че не забелязват безпомощността, с която той прелиства страниците на справочника, натъпкани с математически премъдрости. Сегдин им беше благодарен за това повече отколкото, ако бяха му наговорили куп похвали.

– Е, добре – замислено каза Пастухов, – сега ще поставим решаващия опит. Избрахте ли подходяща пустиня, под която лъчът да пресича Д-слоят на мантията?

– Готово.

– Включвайте.

И на екрана Сегдин видя как „клюнът” описа около сферата полудъга, как в кълбото прескочи бледо-лилава мълния. Нямаше нито трясък, нито грохот, дори и да ги имаше бетонът бе заглушил

всичко. Сегдин разбра какво още бе заблуждавало физиците. Тишината. Когато е толкова тихо, че се чува диханието, психологически е трудно да си представиш как някъде, на стотици километри оттук, тишината се разкъсва от удара на подземната буря.

– Ндаа... – само каза Пастухов. Той вдигна телефонната слушалка. От вълнение върху челото му избиха капки пот.

– Сеизмичната станция ли е? Спокойно ли е всичко? Какво, ново земетресение? Къде? Кога? Та това е великолепно! Не, не, аз още не съм се побъркал!

Той хвърли слушалката.

– Поздравявам ви. Но на мен ето какво ми е непонятно, скъпи...

– Сегдин. Андрей Ефимович Сегдин.

– Та ето, скъпи Андрей Ефимович. Може би вие ще ми обясните едно нещо. Всичко, което знаехте вие за земетресенията, знаех го и аз. Но в ядрената физика вие сте първолаче! Как така се получи, че вие, а не аз...

– За вас живота е в онова, което вие вършите. Както и за мене. Но има и разлика. За вас в науката най-ярко от всичко свети вашата лампа. А за мене всички лампи светят еднакво. И аз спечелих днешната партия.

– Каква партия? Впрочем не е важно. Още един въпрос. Аз все не мога да си представя как ви се удаде да свържете едното с другото.

– О, не ми приписвайте гениална прозорливост. Там, на съвещанието, аз само си помислих: защо земетресенията нито веднъж не станаха в неделя?

Цветя за Олджернън

Научно-фантастичен разказ

Даниел Киз

1. доклад за туй което става – 5 март 1956

Доктор Щраус казва че от днеска трябва да записвам сичко което мисля и което става с мен. Незнам защо е нужно туй но той казва че било много важно за да се видяло ще ме използват ли или не. Надявам се че ще ме използват. Мис Киниен казва че може да ме направят умен. На мен ми се ще да бъда умен. Казвам се Чарли Гордън. Асъм на 37 години и преди две нидели имах рожден ден. Сега няма кво да пиша повече и за днеска свършвам.

* * *

2. доклад за туй което става – 6 март

Днеска бях на испитание. Мисля че не се справих и ми се струва че сега май няма да ме използват. Ето как беше в стаята седеше някакъв добър млат човек и държеше в ръце няколко бели картончета и сички бяха залети с мастило. Той каза Чарли кво виждаш на туй картонче.

Казах че виждам мастилено петно. Той каза правилно. Помислих че туй е сичко но като станах да си въря той ме спря и каза седни Чарли още не сме свършили. Не помня много добре кво стана след туй той май че поиска да му кажа кво виждам в мастиленото петно. Не видях нищо но той каза че там имало картинки и че другите хора виждали някакви картинки. Ас пък не можах да видя никакви картинки макар и да се стараех. Приближих картончето до очите си

а след това го отдалечих. Казах че ако ми бяха очилата ще видя по-добре ас слагам очила само на кино или като гледам телевизия но казах че те са в шкафа в хола. Отидох да ги зема. След туй казах дайте ми пак да погледна туй картонче и сега непременно ще открия картинка.

Много се старях но въпреки туй не можах да открия картинка. Виждах само мастилено петно. Казах му че май трябва да си зема нови очила. Той написа нещо на едно лисче и ас се уплаших че не съм издържал испитанието. Казах му че туй е много красиво петно с малки точки наоколо. Той много се опечали значи съм сбъркал.

* * *

3. доклад за туй което става – 7 март

Доктор Щраус и доктор Немюр казват че мастилените петна нищо не значат. Казах им ас не съм разливал мастилото на картончетата и нищо не можах да открия в петната. Те казаха че може би се пак ще ме използват. Ас казах мис Киниен никога не е правила с мен такива испитания само е проверявала как пиша и чета. Те казаха мис Киниен казва че а съм най-добрия й ученик в вечерното училище за възрастни защото се старая повече от сички и наистина искам да се уча. Попитаха ме как стана така Чарли че ти сам отиде в вечерното училище за възрастни. Как го намери. Отговорих че питах хората и някой ми каза де да ида за да се науча да чета и пиша добре. Те попитаха ами отде ти дойде туй желание. Казах че цял живот съм.искал да бъда умен а не тъпак. Но да бъдеш умен е много трудно. Те ме попитаха а ти знайш ли че туй може да бъде време. Ас казах да. Мис Киниен ми е казвала. Се ми е едно дали боли.

Днеска по-късно пак правиха с мен някакви сихолог... испитания. Туй испитание ми се стори по-лесно защото можах да видя картинки. Само че тоя път добрата леди която се занимаваше с мен не поиска да и разказвам за картинките. Туй ме обърка. Казах че вчерашния мъж е искал да му разкажа кво съм видял в петното тя каза че туй няма значение. Тя ми каза измисли раскази за хората които виждаш на картинките. Казах как мога да разказвам за хора които никога не съм виждал. Защо трябва да измислям лъжи. Ас вече не лъжа защото винаги ме фащат.

След туй хора с бели престилки ме отведоха в друга част на болницата и ми дадоха една игра. Нещо като състезание с бяла мишка. Те наричаха мишката Олджернън. Олджернън седеше в една кутийка в която имаше много коридори завиващи на разни посоки и те ми дадоха молив и хартия на ивици и квадратчита. В единия край беше написано СТАРТ а в другия край беше написано ФИНИШ. Казаха че туй е лабиринт и че ние с Олджернън трябва да минем по един и същ лабиринт. Не разбрах как можем да минем по един и същ лабиринт ако ас имам хартия а Олджернън кутийка но нищо не казах. Пък и време нямаше защото състезанието почна.

Един мъж държеше часовник който той искаше да скрие от мене защото ас се стараех да не гледан натам и затуй почнах да се вълнувам.

От туй испитание ми стана по-зле от всички други защото те го повториха 10 пъти с разни лабиринти и Олджернън винаги печелеше. Не знаех че мишките са толкова умни. Може да е затуй че Олджернън е бял. Може би белите мишки са по- умни от другите.

* * *

4. доклад за туй което става – 8 март

Те ще ме използват! Така се вълнувам че почти не мога да пиша. Отначало доктор Немюр и доктор Щраус поспориха за туй. Доктор Немюр си беше в кабинета когато доктор Щраус ме заведе там. Доктор Немюр не знаеше ще ме използват ли или не но доктор Щраус му каза че мис Киниен ме препоръчала като най-добрия от сички които тя учи. Ас обичам мис Киниен защото е много умна учителка. И тя каза Чарли ти ще имаш още един шанс. Ако доброволно се съгласиш на тоя експермент може да станеш умен. Те не знаят дали туй ще бъде завинаги или не но има шанс. Затуй ас казах добре макар и много да се страхувах защото тя каза че ще ми праят опирация. Тя каза не бой се Чарли ти постигна такива големи успехи с такива малки способности че мисля че си заслужил туй повече от сички.

Затуй се исплаших когато доктор Немюр и доктор Щраус зеха да спорят. Доктор Щраус каза че у мен имало нещо много добро.

Той каза доктор Немюр Чарли не е такъв какъвто вие си претставяте първия от вашите нови интелек... (думата не можах да разбера) супермени. Повечето хора с такова ниско интелек... равнище са вражд... и необщит... те обикновено са тъпи и апатич... и с тях е трудно да имаш работа. Той има добър характер проявява интерес и изпълнява сичко с готовност.

Доктор Немюр каза не забравяйте че той ще бъде първото човешко същество и интелек... на което ще се утрои в резултат на хирургическа намеса.

Доктор Щраус каза правилно. Вижте колко добре се е научил да чете и пише за ниското си умствено равнище туй е такава голямо постиж... се едно ние с вас бес сякаква помощ да изучим теорията на... ността на айнщайн.

Не разбрах сички думи те говореха много бързо но май че доктор Щраус беше за мене а другия не.

След туй доктор Немюр кимна и каза добре може би вие сте прав. Ще използваме Чарли. Когато каза така ас много се развълнувах скочих и му стиснах ръката загдето е тъй добър кам мене. Казах му благодаря док вие няма да съжбялявате че сте ми дали още един шанс. Казах туй чесно. След опирацията непременно ще се постарая да стана умен. Страшно ще се старая.

* * *

5. доклад за туй което става – 10 март

Страх ме е. Много хора които работят тук и сестрите и ония които правеха испитания с мен ми донесоха бонбони и ми пожелаха успех. Надявам се че ще имам късмет.

Попитах доктор Щраус ще мога ли след опирацията да победея Олджернън и той каза може би. Ако опирацията бъде сполучлива ще докажа на тая мишка че мога да бъда също тъй умен. А може би дори по-умен. Ще мога да чета по-добре и да пиша думите правилно ще зная много различни нещо и ще бъда като другите хора. Искам да бъда умен като другите. Ако туй се запази завинаги те ще напоят умни сички хора на света.

* * *

6. доклад за това което става – 15 март

От опирацията имах болки. Той я направил когато съм спял. Днеска ми свалиха превръската от главата и очите и ас мога да пиша доклад за това което става. Доктор Немюр който видя другите ми доклади казва че аз пиша думата доклад неправилно и ми показва как трябва да я пиша и думите това което става също. Ще трябва да се постарая да запомня това.

Много лошо запомням как трябва да се пише правилно. Доктор Щраус ми казва в трябва да пиша сичко което става с мен но той казва че трябва да разказвам повече кво мисля и чувствам. Когато му казах че не умея да мисля той каза опитай. Докато имах превръска на очите си през цялото време се стараех да мисля. Нищо не излезе. Не знам за кво да мисля. Може би ако го политам той ще ми каже как трябва да правя това защото сега ми се полага да стана умен. За кво мислят умните хора. Май че измислят нещо. Мен ми се иска да умея вече да измислям.

* * *

7. доклад за това което става – 19 март

Все същото. Правиха с мен много испитания и разми състезания с Олджернъм. Мразя тая мишка да я не видя. Винаги ме побеждава. Доктор Щраус каза че трябва да играя на тези игри. Каза още че скоро ще трябва да премина тези испитаииа. Тези сихолог... мастилени петна. И ония също сихолог... картинки. Обичам да разказвам за мъж и жена но няма да зема да лъжа за хората.

Толкова много се старая да мисля че ме заболя главата. Смятах че доктор Щраус ми е приятел а той не ми помага. Не ми казва за кво да мисля или кога ще стана умен.

* * *

8. доклад за това което става – 23 март

Връщам се на работа в фабриката. Те казаха че е по-добре да почна отново да ходя на работа но не трябва на никого да казвам за кво са ми правили опирация и трябва сяка вечер след работа да отивам за един час в болницата. Те смятат да ми плащат пари секи месец за да се уча да бъда умен.

Радвам се че се връщам в фабриката защото ми домъчня за работата и за сичките ми приятели и за нашите развлечения.

Доктор Щраус каза че трябва да продължавам да записвам разни неща но не трябва да пряя това секи ден а само когато мисля за нещо или когато се случи нещо особено. Той казва не се отчайвай защото за това е нужно време и то върви бавно. Каза че е минало много време докато Олджернън е станал 3 пъти по-умен от преди. Значи Олджернън ме побеждава винаги защото са му правили също такава опирация. От това ми става по-леко. Може би ще мога да мина тоя лаберинт по-бързо от една обикновена мишка. Може би някой ден ще победя Олджернън. Ама че хубаво ще бъде. Засега май има изгледи Олджернън да остане умен завинаги.

25 март. (не трябва вече да пиша отгоре доклад за това което става а само когато предавам това веднъш в седмицата на доктор Немюр за да го прочете. Трябва да поставям само датата. Това пести време).

В фабриката днеска беше много весело. Джо Керп каза я да видим къде са му правили на Чарпи опирация кво са направили как са му добавили мозък. Доця ме се да му раскажа но си спомних че доктор Щраус каза че не бива. Сетне Френк Рейли каза кво си

правил Чарли я се понапъни и расправяй. От това ме досмеша. Те ми са истински приятели и ме обичат.

Понякога някой ще каже ей я виште Джо или Френк или Джордж как се прави на Чарли Гордън. Не знам защо говорят така но винаги се смеят. Тази сутрин Емос Борг който е четвъртия човек у Донеган назова името ми когато се караше на расилния Ерни. Ерни беше загубил някакъв пакет. Той каза дявол да го земе Ерни защо се правиш на Чарли Гордън. Не разбирам защо каза така. Никога не съм губил никакви пакети.

* * *

28 март. Тази вечер в къщи дойде доктор Щраус за да разбере защо не съм ходил там както е трябало. Казах му че вече не ми е приятно да играя с Олджернън. Той каза че засега не трябва да пря това но трябва да се отбивам. Донесе ми подарък само че не подарък а на заем. Помислих че е малък телевизор но не излезе така. Казах че трябва да го включвам когато лягам да спя. Ас казах вие се шегувате защо да го включвам когато лягам да спя. Где се е чуло такова нещо. Но той каза че ако искам да стана умен трябва да го слушам. Ас му казах не мисля че ставам умен а той сложи ръка на рамото ми и каза Чарли ти още ме знаеш това но ти непрекъснато ставаш по-умен. Засега няма да забиязваш това. Струва ми се че той просто беше добър за да ме успокои защото съвсем не изглеждам по-умен.

Ах да насмалко не забравих. Попитах кога мога да се върна в училището в класа на мис Киниен. Той отговори че няма да ходя вече там. Казах ми че мис Киниен скоро ще почне да идва в болницата за да ме учи отделно. Ас и бях много сърдит че не дойде

да ме види когато ми направиха опирацията но ас я обичам и може би пак ще се сприятелим.

* * *

29 март. Цяла нощ не спях от тоя побъркан телевизор. Как мога да заспя когато цяла нощ в ушите ми крещят някакви побъркани думи. И тези идиотски картинки. Страхотия. Не разбирам кво говорят там когато съм буден а как ще го разбере на сън.

Доктор Щраус казва че сичко е наред. Той казва че мозъка ми се учи когато спя и това ще ми помогне когато мис Киниен почна да ми дава уроци в болницата (но сега знам че това не е болница а лаборатория). Според мен сичко това е глупост. Ако хората могат да станат по-умни на сън защо трябва да ходят на училище. Не смятам че от това ще излезе нещо. Винаги съм гледал късната и най-късната програма по телевизора и това съвсем не ме направи по-умен. Може би е трябало да спя като я гледам.

* * *

9. доклад за това което става – 3 април

Доктор Щраус ми показва как да напрая звука на телевизора по-слаб и сега мога да спя. Нищо не чувам. И досега не разбирам кво говорят там. Понякога сутрин отново го включвам за да видя кво съм научил когато съм спал и смятам че нищо. Мис Киниен казва че това може да е на друг език или кой знай кво. Но почти винаги прилича на американски. Телевизорът говори толкова бързо дори по-бързо от мис Голд която ни беше учителка в 6 клас а ас помня тя говореше толкова бързо че ас нищо не можех да разбира.

Казах на доктор Щраус че е хубаво да стана умен на сън. Искам да бъда умен когато не спя. Той каза че това е едно и също.

Но главата ме боли от вечеринката. Моите приятели от фабриката Джо Керп и Френк Рейли ме поканиха да ида с тях в салона Мегси да пийнем нещо. Не обичам да пия но те казаха че ще бъде много весело. Прекарах добре.

Джо Керп каза че трябва да покажа на момичетата как мия пода на клозетите в фабриката и ми донесе един парцал. Ас им показах и сички се засмяха когато казах че мистър Донеган казва че а съм най-добрия чистач от сички които е имал през цялото време защото обичам работата си и добре се справям с нея никога не закъснявам и не съм отсъствал от работа нито един ден само когато ми правиха опирацията.

Казах че мис Киниен винаги ми е казвала Чарли гордей се с своята работа защото се справяш добре с нея.

Всички се смееха беше ми весело и те ми дадоха много да пия а Джо каза ама че тип става тоя Чарли когато се напорка. Не знам какво значи това но сички ме обичат и ни беше весело. С нетърпение чакам да стана толкова умен както най-добрите ми приятели Джо Керп и Френк Рейли.

Не помня как свърши вечеринката но ми се струва че излязах да купя весник и кафе за Джо и Френк и когато се върнах нямаше никого. До късно ги търсих навсякъде. Кво стана сетне не помня така добре но ми се струва че ми се приспа или че съм се разболял. Някакъв добър полицаи ме завел в къщи. Така казва мойта хазйяка мисис Флин.

Но главата ме боли и на нея има голяма цицина и наоколо синини. Претполагам че съм паднал но Джо Керп казва че това е работа на полицая понякога те бият пияните. Ас не мисля така. Мис

Киниен казва че полицаите трябва да помагат на хората. Се таки много ме боли главата подига ми се и сичко ме боли. Мисля че вече никога няма да пия.

6 *април*. Победих Олджернън! Дори не знаех че съм го победил докато не ми каза лаборантът Берт. А втори път загубих защото толкова се вълнувах че паднах от стола преди да бях свършил. Но след това го победих още 8 пъти. Май че ставам умен щом съм победил такава умна мишка като Олджернън. Но аз не се чувствам по-умен.

Исках още да се състезавам с Олджернън но Берт каза че за един ден стига. Разрешиха ми да го подържа една минутка. Той не е чак толкос лош. Мекичък е като топка памук. Мига и когато си отваря очите те са черни а покрая розови.

Казах че мога да го нахраня защото ми беше неприятно че съм го победил а ас искам да съм добър и да съм приятел с сички. Но Берт каза не бива Олджернън е съвсем особена мишка с също такава опирация като мойта и той пръв от сички животни е останал умен толкова дълго. Той каза Олджернън е толкова умен че секи ден трябва да реши една задача за да получи ядене. Това е нешо като ключалка на врата която променят когато той влезе вътре за да яде защото секи път трябва да научи нешо ново за да получи яденето си. Дожаля ми за него защото ако не се учи ще гладува.

Мисля че е неправилно да карат някого да държи испит за да му дадат да яде. Как би се чувствал доктор Немюр ако трябва да държи испит секи път когато му се поиска да яде. Мисля че ние с Олджернън ще бъдем приятели.

9 април. Днес след работа в лабораторията идва мис Киниен. Май че се радваше да ме види но като че ли се боеше от нещо. Ас й казах мис Киниен не се вълнувайте ас още не съм учен и тя се расмя. Тя каза вярвам в тебе Чарли как само се старяеше ти с сички сили да четеш и пишеш по-добре от сички други. Отначало ще се занимаваш мъничко и ще направиш нещо за науката.

Четем много трудна книга. Никога по-рано не съм чел такава трудна книга. Тя се нарича Робинзон Крузо за един човек който попада на необитаем Остров. Той е умен и измисля разни работи за да има къща и ядене и добре плава. Само че ми е жал за него защото е съвсем сам и няма приятели. Но ми се струва че на острова има още някой защото там има една картинка как той с смешния си чадър гледа следи от стъпки. Надявам се че ще има приятел и няма да бъде самотен.

10 април. Мис Киниен ме учи да пиша по-добре. Тя казва погледни думата затвори очи и я повтаряй много пъти докато я запомниш. За мен е много трудна думата използвам която се произнася използвам и думата чувствавам която се произнася чувствам.

14 април. Свърших Робинзон Крузо. Искан ми се да узная кво ще се случи още с него но мис Киниен казва че това е сичко. Защо.

15 април. Мис Киниен казва че се уча бързо. Тя е прочела някои от моите съобщения и ме погледна някак страно. Тя казва че съм добър човек и ще докажа това на сички тях. Попитах я защо. Тя каза не е важно но ас не трябва да се огорчавам ако разбере че сички не са толкова добри както ас мисля. Тя каза такъв човек като тебе на когото бог е дал толкова малко е направил повече от много умни

хора които никога дори не използват мозъка си. Казах че сичките ми приятели са умни хора но са добри. Те ме обичат и никога нищо лошо не са направили. В тоя момент нещо ѝ влезе в окото и тя истича в туалета.

16 *апр.* Днеска научих запетая, ето как изглежда тя (,) точка с опашчица, мис Киниен, казва че това е важно, защото, запетаята, прави, написаното, по-добро.

17 *апр.* А съм поставял запетаите неправилно. Това е препинателен знак. Мис Киниен ми каза да поглеждам дългите думи в речника за да се науча да ги пиша. Попитах защо щом мога да ги чета. Тя каза това влиза в твоето обучение затова сега ще проверявам сички думи когато не съм сигурен как се пишат. Поради това трябва да пиша дълго но ми се струва че почвам да запомням. Тряба да погледна само веднъш и вече знам как се пише. Затова правилно написах думата препинателен. (Така е написано в речника.) Мис Киниен казва че точката също е препинателен знак и че има още много други знаци които трябва да науча.

Сички знаци трябва да се употребяват заедно, тя Ми показа? „как, става това, и сега; аз мога! да употребявам сички” препинателни знаци, когато! пиша? Има множество! правила? които трябва? да науча; но те ми са в главата.

Харесва ми в моята Скъпа мис Киниен (така трябва да пиша в делово писмо ако стана някога делови човек) че тя, винаги ми обяснява сичко” когато питам. Тя е гений! бих искал! да бъда тъй, умен” като нея;

(Препинателни, знаци; смешни!)

18 *апр.* Какъв глупак съм аз! Дори не съм разбрал какво ми говори тя. Снощи прочетох учебника по граматика и там всичко е обяснено. Сетне се сетих, че мис Киниен се опитваше да ми обясни същото, но тогава не съм я разбрал. Станах посред нощ и всичко в главата ми се проясни.

Мис Киниен каза, че ми е помогнал телевизорът, който работи, когато спя.

20 *апр.* Чувствавам се много зле. Не така, че да ми е нужен доктор, но в гърдите ми е някак празно, сякаш са ми изтръгнали вътрешностите и освен това нещо ми гори в стомаха.

Нямах намерение да пиша за това, но ми се струва, че все пак трябва да го сторя, защото е важно. Днес за пръв път не отидох на работа и си останах в къщи.

Снощи Джо Керп и Френк Рейли ме поканиха на вечеринка. Имаше много момичета и няколко момчета от фабриката. Спомних си колко лошо ми стана миналия път, когато пих прекалено много, и затова казах на Джо, че не искам нищо да пия. Вместо алкохол той ми даде чиста кока-кола. Тя имаше странен вкус, но аз си помислих, че ми дава просто неприятен привкус в устата.

Отначало беше много весело. Джо каза, че трябва да танцуван с Елин и че тя ще ме научи на различни стъпки. Паднах няколко пъти и съвсем не можех да разбера защо, тъй като освен мен и Елин никой не танцуваше. Аз непрекъснато се спъвах, защото през цялото време някой ми подлагаше крак.

Като станах, видях на лицето на Джо такъв израз, че почувствах нещо странно в корема.

– Той може просто да те умори – каза едно от момичетата.

Всички се закискаха.

– Не съм се смял така от оная вечер в Магси, когато го пратихме за вестник и се счупихме – каза Френк.

– Вижте го само. Каква червена муцуна.

– Той се черви. Чарли се черви.

– Ей, Елин, какво направи с Чарли? Никога не съм го виждал такъв.

Не знаех какво да правя и къде да се дяна. Всички ме гледаха и се смееха и аз имах чувството, че стоя гол пред тях. Поиска ми се да се скрия някъде. Изтичах на улицата и повърнах. След това се прибрах в къщи. Чудно защо никога не съм забелязвал, че на Джо, Френк и другите им е било приятно да ме мъкнат винаги със себе си, за да ми се подиграват. Сега разбирам какво значат думите им „да се правиш на Чарли Гордън”!

Хвана ме срам.

* * *

10. доклад за това, което става

21 април. Все още не съм ходил на работа. Помолих мисис Флин, моята хазайка, да позвъни във фабриката и да каже на мистър Донеган, че съм болен. Напоследък мисис Флин ме поглежда много странно, сякаш се бои от мен.

Добре е, струва ми се, че разбрах, че всички ми се подиграват. Много мислих за това. То е, защото аз съм такъв недодялан и дори не забелязвам, когато върша глупости. Хората смятат, че е смешно, когато един глупак не може да прави всичко като тях.

Във всеки случай сега разбирам, че с всеки ден ставам по-умен. Знам препинателните знаци и мога да пиша правилно. Приятно ми е

да намирам в речника трудните думи и ги запомням. Сега чета много и мис Киниен казва, че чета много бързо. Понякога дори разбирам това, което чета, и то остава в паметта ми.

Мис Киниен каза, че освен история, география и аритметика ще уча и чужди езици. Доктор Щраус ми даде няколко нови ленти, за да ги поставям, преди да легна да спя.

Днес ми е значително по-добре, но ми се струва, че все още се сърдя малко на хората, заедно винаги ми са се подигравали и са ме правили за посмешище, защото съм бил глупав. Когато поумнея, както казва доктор Щраус, и моят К. И.¹ 68 се утрои може би ще стана като всички и хората ще ме обичат и ще се отнасят с мен приятелски.

Не ми е съвсем ясно какво представлява това К. И. Доктор Немюр казва, че К. И. измерва степента на умствените способности на човека като аптекарски везни. Но доктор Щраус не се съгласи с него и каза, че К. И. съвсем не измерва интелекта. Той каза, че К. И. показва до каква степен може да се повиши интелектът, че това е нещо като цифрите на мензура. По тях вижда колко точност е нужна още, за да се напълни мензурата.

А когато попитах за това Берт, който проверява моя интелект и следи за Олджернън, той каза, че и двамата не са прави (само че аз трябва да обещаая, че няма да им предам думите му). Берт казва, че К. И. измерва множество различни неща, включително и нещо от онова, което човек е успял да научи, и че, честно казано, този К. И. за нищо не става.

Така аз и досега не знам какво представлява К. И. с изключение на това, че моят скоро ще надвиши 200. Не казах нищо, но все пак

не ми е ясно как ще узнаят те колко е вашият К. И., ако не знаят какво представлява той и къде се намира.

Доктор Немюр казва, че утре трябва да мина изпитанието на Роршах. Интересно какво е това.

22 април. Узнах какво е Роршах. Това е същото изпитание, което минах преди операцията – с мастилени петна по картончетата. Проведе го и същият човек.

Тези петна ме изплашиха до смърт. Знаех, че ще ме помоли да открия картинки и бях сигурен, че няма да успея. В себе си помислих, че няма да бъде зле да узная по някакъв начин какви картинки са скрити там. А може би изобщо няма никакви картинки. Това може да е просто хитрост, за да разберат толкова ли съм глупав, че да търся нещо, което изобщо не съществува. Достатъчно беше само да помисля за това и веднага се разсърдих на оня човек.

– Е, Чарли – каза той, – ти вече си виждал веднъж тези картончета, помниш ли?

– Разбира се, че помня.

По тона ми той разбра, че съм се разсърдил, и това явно го учуди.

– Да наистина. А сега искам да погледнеш това картонче. Какво може да бъде това? Какво виждаш на него? Хората виждат в тези петна най-различни неща. Кажете какво ти напомня това – за какво те кара да мислиш?

Бях потресен. Думите му бяха пълна изненада за мен.

– Искате да кажете, че в тези петна няма никакви картини?

Той се намръщи и свали очилата си.

– Какво няма?

– Картинки. Скрити в петната. Миналия път ми казахте, че всички хора виждат картинки, и искате и аз да ги откроя.

Той ми обясни, че миналия път е казал почти същите думи, както и сега. Не му повярвах и все още подозирам, че тогава нарочно ме е объркал, за да се позабавлява. Или. вече в нищо не съм сигурен... Нима съм могъл да бъда толкова слабоумен?

Ние бавно прегледахме картончетата. На едно от тях петното приличаше на два прилепа, които влачат нещо. На друго наподобяваше двама дуелиращи се с шпаги мъже. Измислях всевъзможни неща. Струва ми се, че се увлякох. Но вече не му вярвах и непрекъснато въртях картончетата насам-натам и дори ги разглеждах от обратната страна, за да проверя няма ли там нещо, което е трябвало да забележа.

И досега още не виждам смисъла на това изпитание. Струва ми се, че всеки човек може да излъже, като измисли нещо, което в действителност не вижда. Откъде можеше да знае той, че не го баламосвам и не му разказвам за неща, които всъщност съвсем не възникват в моето въображение? Може би ще разбере това, когато доктор Щраус ми разреши да чета психология.

25 април. Измислих нов начин на подреждане на машините във фабриката и мистър Донеган казва, че той ще ми донесе десет хиляди долара годишно от икономия на работна сила и от увеличение на продукцията. Даде ми 25 долара награда.

За да отпразнуван това събитие, поканих Джо Керп и Френк Рейли на вечеря, но Джо каза, че трябва да купи нещо за жена си, а Френк каза, че ще вечеря с братовчедка си. Струва ми се, че трябва да мине известно време, докато свикнат със станалата в мен

промяна. Всички сякаш се боят от мен. Когато се приближих до Емос Борг и го потупах по рамото, той просто подскочи до тавана.

Сега хората разговарят с мен малко и не се шегуват, както по-рано. Затова на работа се чувствавам някак самотен.

27 април. Днес се претраших и поканих мис Киниен утре на вечеря, за да отпразнуване моята награда.

Отначало тя сякаш се усъмни дали това е удобно, но аз попитах доктор Щраус и той каза, че всичко е наред. Доктор Щраус и доктор Немюр изглежда не се разбират много. Непрекъснато спорят. Тази вечер, когато отидох там, за да попитан доктор Щраус дали мога да поканя мис Киниен, чух как се караха. Доктор Немюр твърдеше, това е негов експеримент и негови изследвания, а в отговор доктор Щраус изкрещя, че той е вложил в тази работа не по-малко от доктор Немюр, тъй като той ме намерил чрез мис Киниен и той ми направил операцията. Ще дойде ден, заяви той, когато хиляди неврохирурзи в целия свят ще прилагат на практика разработената от него техника.

Доктор Немюр иска да публикува в края на този месец резултатите от експеримента. Доктор Щраус смята, че за по-голяма сигурност трябва да се почака още малко. Той заяви, че доктор Немюр се интересува повече от катедрата по психология в Принстън, отколкото от самия експеримент. Доктор Немюр каза, че доктор Щраус не е нищо друго освен опортюнист, който в ламтежа си за слава се опитва да се издигне на неговия гръб.

Когато си тръгнах, почувствавах, че ме тресе. Не мога да си дам точна сметка защо, но сякаш за пръв път видях двамата истински. Спомнян си, Берт казваше, че жената на доктор Немюр е истинска

вещица, която непрекъснато го шишка. Берт каза, че мечтата на целия й живот е да има знаменит мъж.

Нима доктор Щраус наистина се опитва да се издигне на неговия гръб?

28 април. Не разбран защо никога не съм забелязвал колко красива е мис Киниен. Тя е само на тридесет и четири години! Има кафяви очи и гъсти кестеняви коси, прибрани на врата. Мисля, че това е, защото от самото начало ми се струваше недостижимо гениална – и много, много стара. А сега с всяка наша среща тя става по-млада и все по-привлекателна.

Вечеряхме и дълго разговаряхме. Когато тя каза, че бързо напредвам и скоро ще я надмина, аз се разсмях.

– Това е истина, Чарли. Ти вече четеш по-добре от мен. С един поглед можеш да прочетеш цяла страница, а за същото време аз схващан само няколко реда. И когато четеш, ти запомняш и най-малката подробност, а аз в най-добрия случай мога да си спомня само основните мисли и общия смисъл на прочетеното.

– Аз не се чувствавам умен. Има толкова много неща, които не разбирам.

Тя си взе цигара и аз й поднесох запалена клечка кибрит.

– Трябва да бъдеш малко по-търпелив. За това, което ти постигаш за някакви си дни и седмици, нормалните хора изразходват половината си живот. Именно това е поразителното. Ти поглъщаш знанията като огромна гъба. Факти, цифри, общи сведения. И скоро ще почнеш да съпоставяш всичко това. Ще разбереш съотношението между различните клонове на знанието. Има много равнища, Чарли, това са стъпала на огромна стълба,

която те води все по-високо и по-високо, и ти опознаваш заобикалящия те свят все по-добре и по-добре.

Тя се намръщи.

– Аз само се надявам...

– На какво?

– Не е важно. Чарли. Просто се надявам, че не сгреших, като те посъветвах да се съгласиш.

Аз се разсмях.

– Как можете да говорите така? Нали всичко върви както трябва. Дори Олджернън е все още умен.

Известно време седяхме мълчаливо и аз знаех за какво мисли тя. Не исках да мисля за тази възможност, така както старците не обичат да мислят за смъртта. Знаех, че това е само началото. Беше ми ясно какво разбираше тя под стъпала, защото бях минал вече някои от тях. При мисълта, че ще я оставя зад себе си, ми стана тъжно.

Аз съм влюбен в мис Киниен.

(Продължава в брой 5)

¹ коефициент на интелекта

Цветя за Олджернън

Научно-фантастичен разказ

Даниел Киз

Продължение от брой 4

11. доклад за това, което става

30 април. Не работя вече в „Компанията за производство на пластмасови кутии“ на Донеган. Мистър Донеган твърдо заяви, че за всички ще бъде по-добре, ако напусна. Защо са ме намразили така?

Узнах това за пръв път, когато мистър Донеган ми показа петицията. Осемстотин и четиридесет подписа, всички, които имат нещо общо с фабриката...

Отново горя от срам. Този мой нов интелект издигна стена между мен и всички ония, които познавах и обичах по-рано. Преди ми се подиграваха и ме презираха за моето невежество и тъпота; сега ме мразят за моите знания и съобразителност. Господи, какво искат най-после от мене?

Изхвърлиха ме от фабриката. Сега съм по-самотен от когато и да било...

* * *

15 май. Доктор Щраус много ми се сърди, че не съм писал своите доклади две седмици. Той е прав за себе си, защото сега лабораторията редовно ми плаща заплата. Казах му, че съм бил прекалено зает – много съм чел и мислил. Когато споменах, че бавният процес на писане ме изкарва от търпение, той ме

посъветва да се науча да пиша на машина. Сега ми е значително по-лесно, защото мога да пиша около седемдесет и пет думи на минута. Доктор Щраус постоянно ми напомня, че трябва да пиша и говоря по-просто, за да могат другите да ме разбират.

Миналия вторник нас с Олджернън ни демонстрираха на заседание на конгреса на Американската асоциация на психолозите. Направихме голяма сензация. Доктор Немюр и доктор Щраус много се гордееха с нас.

Подозирам, че доктор Немюр, който е на шестдесет години (той е десет години по-стар от доктор Щраус), смята, че сега вече трябва да пожъне плодовете на своя труд. Това несъмнено е резултат от натиск от страна на мисис Немюр.

Противно на впечатлението, което имах за него по-рано, сега разбирам, че доктор Немюр съвсем не е гений. Той притежава големи способности: но няма вяра в себе си и това му пречи. Иска хората да го смятат за гений. Затова за него е важно да знае, че работата му намира признание. Според мен доктор Немюр се страхуваше да отлага повече, именно защото някой друг би могъл да направи аналогично откритие и да го лиши от тази чест.

Затова пък доктор Щраус може да бъде наречен гений, макар и да чувствавам, че знанията му са много ограничени. Той е обучаван в традициите на прекалено тясна специализация.

Бях потресен, когато узнах, че от всички древни езици може да чете само латински, гръцки и древноеврейски и че почти не знае висша математика извън елементарните вариационни изчисления. Когато ми призна това, изпитах известно раздражение. Имах чувството, че той е криел досега тази страна на своята личност, за

да ме заблуди, старайки се да изглежда (което, както открих е присъщо на много хора) не такъв какъвто е в действителност.

Доктор Немюр явно се чувства неловко в мое присъствие. Понякога, когато се опитвам да заговоря с него, той само ме поглежда странно и се извъръща. Отначало дори се разсърдих, когато доктор Щраус ми обясни, че от мен доктор Немюр получава чувство за малоценност. Помислих, че се подиграва с мен, а аз много остро реагирам, когато ме правят обект на шеги.

Откъде можех да знам, че такъв високо уважаван психолог-експериментатор като Немюр не знае мито хинди, нито китайски. Това е абсурдно, като се имат пред вид изследванията, които се правят сега в Индия и Китай тъкмо в неговата област.

Попитах доктор Щраус как Немюр ще може да опровергае Рахаджамати, който разкритикува неговия метод и резултатите от неговите изследвания, ако изобщо не може да прочете трудовете му. Странният израз, който се появи на лицето на доктор Щраус, можеше да означава само едно от двете. Или не иска да каже на Немюр какво пишат в Индия, или – и това много ме безпокои – доктор Щраус сам не знае за това,

* * *

18 май. Много съм развъълнувам. Снощи се срещнах с мис Киниен – не бях я виждал повече от седмица. Стараех се да не засягам високо интелектуални въпроси и да разговарям на обикновени всекидневни теми, но тя ме погледна разсеяно и ме попита какво разбираш под изменение на математическия еквивалент в „Петия концерт“ на Доберман.

Когато се опитах да ѝ обясня, тя ме спря и се разсмя. Подозирам, че не разговарям с нея на съответно равнище. Каквато и тема да засегна, не мога да общувам с хората. Добре, че на света има книги, музика и проблеми, за които мога да мисля.

* * *

20 май. Ако не беше случката със счупените чинии в закусвалнята, където вечерям, изобщо нямаше да забележа новия мияч на съдове – шестнадесетгодишно момче.

Чиниите се изсипаха с грохот на пода, изпотрошиха се до една и на всички страни под масите полетяха парчета бял порцелан. Втрещено и уплашено, момчето замръзна на мястото си, без да изпуска от ръцете си празната табла. Свирканията и подвикванията на посетителите (викове: „Охо, ама че беля!...”, „Браво!...” и „Личи си, че не е отдавна тук...”, които изглежда неизменно се раздават в ресторантите при подобен случай), още повече го смутиха.

Когато, привлечен от глъчката, дойде собственикът, момчето се сви от страх, очаквайки, че ще го бият, и, сякаш стремейки се да отблъсне удара, простря ръце напред.

– Добре! Добре глупак – закрещя собственикът, – не стой като пън! Вземи четката и събери парчетата. Четката... четката, идиот! Тя е в кухнята. И да не оставиш нищичко.

Момчето разбра, че няма да го наказват. Изразът на уплаха изчезна от лицето му и като се върна с четката, за да помете пода, то вече се усмихваше и си тананикаше нещо под носа. Някои от най-закачливите посетители продължаваха да се забавляват и да подхвърлят забележки по негов адрес.

– Ей, момче, там отзад има голямо парче.

– Я още веднъж.

– Не е чак толкоз глупав. Да ги счупи му беше по-лесно, отколкото да ги събере...

Момчето местеше празния си поглед по забавляващите се посетители, на лицето му постепенно се отразиха техните усмивки и накрая то се ухили неуверено на шегата, която сигурно дори не беше разбрало.

При вида на тази тъпа неизразителна усмивка, на широко отворените детски очи, в които неувереността се съчетаваше със силното желание да угоди на хората, остра болка прониза сърцето ми. Те се подиграваха с него, защото то беше умствено изостанало.

И аз също му се подигравах.

Внезапно ме обзе ярост. Сkochих и извиках:

– Престанете! Оставете го на мира! Не е то виновно, че нищо не разбира! То не може да бъде друго! За бога... та това е все пак човек!

В заведението настана тишина. Ядосах се на себе си, загдето избухнах и направих сцена. Стараейки се да не гледам момчето, платих сметката си и излязох от закусвалнята без да се докосна до яденето. Срамувах се за двамата.

Колко странно, че на хората с нормални чувства, които никога няма да обидят инвалид, роден без ръце, без крака или без очи, не струва нищо да оскърбят човек с вродена умствена недостатъчност. Вбесяваше ме мисълта, че до неотдавна и аз като това момче се правех от глупост на клоун.

Бях почти забравил за това.

Бях скрил от самия себе си предишния Чарли Гордън. Но днес, поглеждайки момчето, за пръв път видях какъв бях по-рано. Бях точно такъв!

Често препрочитам моите доклади и виждам неграмотността, детската наивност, нищожния, сякаш затворен в тъмна стая интелект, който жадно надзърта през ключалката към сияещата вън ослепителна светлина. Виждам, че при цялата си тъпота съм разбирал собствената си малоценност, разбирал съм, че другите хора притежават нещо, което аз нямам и с което съдбата ме е онеправдала. В умствената си слепота смятах, че това е свързано по някакъв начин с умението да чета и пиша, и бях сигурен, че като постигна това изкуство, автоматично ще стана умей.

Дори слабоумният иска да прилича на всички останали хора.

Детето може да не знае как или с какво да се нахрани, но познава чувството на глад. Този ден беше от полза за мен. Като видях по-ясно миналото си, реших да посветя знанията и способностите си на изследвания в областта на повишаването на интелектуалното равнище на човека. Кой беше най-добре подготвен за тази задача? Кой живееше още в два свята? Дайте ми възможност да приложа своята дарба и да направя нещо за своите братя.

Утре ще обсъдя с доктор Щраус въпроса за метода на моята работа. Може би ще успее да му помогна да реши проблемата за широкото прилагане на ония операции, първата от които беше изпробвана на мен. Аз имам някакви идеи в това отношение.

Колко много би могло да се направи! Щом мен направиха гений, такива като мен са хиляди! А какво фантастично интелектуално равнище би могло да се постигне при нормални хора? А при гении?

Колко възможности се откриват! Горя от нетърпение.

* * *

12. доклад за това, което става

23 май. Това стана днес. Олджернън ме ухапа. Като всеки път се отбих в лабораторията да го видя и когато го извадих от клетката, той заби зъбите си в ръката ми. Поставих го обратно в клетката и го наблюдавах известно време. Беше необикновено разтревожен и озлобен.

* * *

24 май. Берт, който завежда експерименталните животни, ми каза, че Олджернън се променя. Става по-малко общителен; отказва да бяга по лабиринта. И не яде. Всички недоумяват какво може да значи това.

* * *

25 май. Те хранят вече Олджернън, който сега отказва да решава задачата с изменящия се ключ. Всички ме отъждествяват с Олджернън. В известен смисъл ние двамата сме първите. Всички си дават вид, че поведението на Олджернън не трябва непременно да означава нещо по отношение на мен. Но трудно е да се скрие фактът, че някои от животните, подложени на същия експеримент, се държат странно.

Доктор Щраус и доктор Немюр ме помолиха да не ходя повече в лабораторията. Знам за какво мислят, но не мога да се съглася с това. Не съм се отказал от намерението си да продължа техните

изследвания. При цялото си уважение към тези двама достойни учени много добре съзнавам границите на техните възможности. Ако съществува някакво решение, аз самият трябва да го намеря. Съвсем неочаквано факторът време придобива за мен огромно значение.

* * *

29 май. Дадох ми на разположение лаборатория и ми разрешиха да продължа изследванията. Нещо вече проблясва. Работя денем и нощем. Сложиха ми легло в лабораторията. Голяма част от времето, което бях определил за записи, отива за бележки, които държа в отделна папка, но понякога по навик чувствавам нужда да изложя настроението и мислите си на книга.

Намирам, че изчисляването на интелекта е крайно интересна област на изследвания. Ето къде мога да приложа всички придобити от мен знания. В известен смисъл това е проблема, към която съм имал отношение цял живот.

* * *

31 май. Доктор Щраус смята, че работя прекалено интензивно. Доктор Немюр казва, че опитвам за няколко седмици да направя изследвания и развия идеи, за които е нужен цял живот. Знам, че трябва да си почина, но ме тласка някакъв вътрешен импулс, който не ми позволява да се спра. Трябва да открия причината за бързото регресирание на Олджернън. Трябва да знам ще стане ли същото и с мен. И ако да, кога.

* * *

4 юни.

ПИСМО ДО ДОКТОР ЩРАУС (колие)

Драги доктор Щраус!

Изпращай Ви в отделен плик ръкописа на този мой доклад, който аз наричам „Ефект на Олджернън – Гордън: изследване на структурата и функцията на изкуственото повишаване на интелекта”; бих искал да го прочетете и публикувате.

Както виждате, моите експерименти са завършени. Аз съм включил в доклада всички мои формули, а в приложение към него – математическия анализ. Разбира се, всичко това трябва да бъде проверено.

Като имах пред вид колко важно е това за Вас и доктор Немюр (трябва ли да прибавя, че и за мен също?), десетки пъти проверявах и препроверявах резултатите от моите изследвания с надеждата да намеря грешка. Със съжаление констатирам, че тези резултати си остават в сила. Но от гледна точка на интересите на науката аз съм щастлив, че давам малък принос в съвкупността от знания за функциите на човешкия мозък и за законите, на които е подчинено изкуственото повишаване на човешкия интелект.

Помия как Вие ми казахте веднъж, че неуспехът на един експеримент или опровергаването на една теория имат също тъй важно значение за прогреса на науката, както и успехът. Сега разбирам колко вярно е това. Но все пак съжалявам, че собственият ми принос в тази област на знанието напълно заличава трудовете на двама души, които ценя толкова много.

Искрено Ваш *Чарлз Гордън*

Приложение: един доклад.

5 юни. Трябва да се държа здраво. Фактическият материал и резултатите от извършените от мен експерименти не оставят

никакво съмнение и най-сензационните аспекти на собствения ми бърз подем не могат да заличат факта, че на утрояването на интелекта чрез хирургическа намеса по метода на доктор Щраус и доктор Немюр трябва да се гледа като на откритие, което понастоящем е практически слабо приложимо или дори изобщо неприложимо.

Като преглеждам записите и другите материали, отнасящи се до експеримента с Олджернън, виждам, че макар физически да се намира в ранен стадий на развитие, умствено той регресира. Двигателната активност е отслабена, наблюдава се общо понижение на дейността на жлезите с вътрешна секреция и ускорено загубване на координацията.

Съществуват сериозни признаци за прогресираща амнезия.

Както се изтъква в моя доклад, тези, а също и другите симптоми за влошаване на физическото и умственото състояние, могат да бъдат предсказани с помощта на изведената от мен формула със значителна статистическа точност.

Стимулиращата хирургическа намеса, на която бяхме подложени двамата, доведе до интензифициране и ускоряване на всички умствени процеси. Непредвидените явления, които се осмелих да нарека „Ефект на Олджернън – Гордън”, са логическо следствие на общото ускоряване на мисловните процеси. Доказаната тук хипотеза може да бъде формулирана по следния начин: изкуствено повишеният интелект се понижава след това със скорост, право пропорционална на степента на неговото повишаване.

Струва ми се, че само по себе си това вече е важно откритие. Съгласно всички данни собствената ми умствена деградация ще бъде много бърза.

Вече почнах да забелязвам в себе си признаци на емоционална неустойчивост и да забравям – първите симптоми на края.

10 юни. Влошаването прогресира. Ставам разсеян. Преди два дни умря Олджернън. Аутопсията доказва правилността на моите предсказания. Теглото на мозъка му е намаляло, личи общо изглаждане на мозъчните гънки, както и задълбочаване и разширяване на браздите.

Смятам, че с мен става или скоро ще стане същото.

Сложих трупа на Олджернън в една кутия от сирене и го погребях в задния двор. Плаках.

15 юни. При мен отново идва доктор Щраус. Не пожелах да му отворя вратата и го помолих да си иде. Искам да ме оставят сам. Ставам докачлив и раздразнителен. Чувствувам как мракът се сгъстява. Много трудно ми е да избия от главата си мисълта за самоубийство. Непрекъснато си повтарям каква важност ще придобие по-късно този интроспективен дневник.

Колко странно чувство изпитваш, когато вземаш книга, която само преди месец си чел с наслада, и откриваш, че съвсем си я забравил. Спомних си колко велик човек ми изглеждаше Джон Милтън, но когато се опитах днес да прочета нещо от „Загубеният рай”, не разбрах абсолютно нищо. Така побеснях, че запратих книгата в другия край на стаята.

Трябва да се опитам да запазя поне нещо. Нещо от онова, което познах през това време. О, господи, не ми отнемай всичко...

19 юни. Понякога излизам вечер да се разхождам. Снощи не можах да си спомня къде живея. В къщи ме доведе един полицаи. Имам чувството, че това се е случвало вече веднъж, много отдавна. Продължавам да се убеждавам, че съм единственият човек в света, който може да опише какво става с мен.

21 юни. Защо губя паметта см? Трябва да се боря. По цял ден лежа в леглото, без да знам кой съм и къде се намирам. След това всичко изведнъж се връща. Капризите на амнезията. Симптом на старост – вдетинявам се. Колко безпощадно логично е това! Познах толкова много неща и толкова бързо. А сега интелектът ми се понижава с огромна скорост. Няма да допусна това. Ще се боря. Не съм в състояние да отпъдя спомена за момчето от ресторанта, за тъпия израз на лицето му, за глупавата усмивка и хората, които му се подиграваха. Не... моля... само това не... отново...

22 юни. Забравям това, което съм научил неотдавна. Както изглежда, всичко върви по класическите закони – най-напред се забравя това, което е усвоено последно. Впрочем, закон ли е това? Я по-добре да прочета още веднъж...

Препрочетох доклада си за „Ефекта на Олджернън – Гордън” и ми се стори, че го е писал някой друг. Някои раздели дори не разбирам.

Непрекъснато се блъскам в различни предмети и ми става все по-трудно да пиша на машина.

23 юни. Отказах се напълно от пишещата машина. Координацията на движенията ми е лоша. Чувствавам, че се движа все по-бавно и по-бавно. Днес преживях ужасно сътресение. Взех статията на Крюгер „Uber psychische Ganzheit” – бях я използвал за

моите изследвания, за да видя не може ли да ми помогне при оценката на извършената от мен работа. Най-напред ми се стори, че зрението ми нещо не е в ред. След това разбрах, че вече не мога да чета на немски. Опитах други езици. Всичко е изчезнало.

30 юни. Мина цяла седмица, докато се реша да пиша отново. Всичко изтича постепенно като пясък през пръстите. Повечето ми книги сега са прекалено трудни за мен. Те ме вбесяват, защото знам, че само преди няколко седмици ги четях и разбирах.

Отново и отново си внушавам, че трябва да продължавам да пиша тези доклади за да се запознаят другите с това, което става с мен. Но все по-трудно ми е да намирам думите и да си спомням как се пишат. Сега трябва да проверявам в речника дори обикновени думи и поради това се ядосвам на себе си.

Доктор Щраус идва почти всеки ден, но аз му казах, че не искам да виждам никого и да разговарям с никого. Той се чувства виновен. Всички останали също. Но аз не обвинявам никого. Знаех какво може да излезе от това. Но колко тъжно е все пак.

7 юли. Не знам как се е изнизила седмицата. Знам само, че днес е неделя, защото виждам през прозореца как хората отиват на църква. Изглежда цялата седмица съм лежал в леглото но си спомням, че мисис Флин идва няколко пъти да ми донесе ядене. Непрекъснато си повтарям, че трябва да направя нещо но след това забравям, а може би е просто по-лесно да не правя това което казвам, че трябва да направя.

Тези дни много мисля за баща си и майка си. Намерих една снимка на която тримата сме снети на плажа. Баща ми държи под мишницата голяма топка а майка ми ме държи за ръка. Не ги помня

такива каквито са на снимката. Помня само баща си почти винаги пиян и как се караше с мама за пари.

Той рядко се бръснеше и винаги ме драскаше по лицето когато ме прегръщаше. Мама казваше че е умрял но братовчед ми Милти каза, че чувал от своите родители че баща ми избягал с друга жена. Когато попитах за това мама тя ми залепи една плесница и каза, че баща ми е умрял.

Струва ми се че никога няма да узная истината а и изобщо ми е се едно. (Веднъж той каза че ще ме вземе на фермата да видя кравите но не си удържа думата. Никога не изпълняваше обещанията си...)

10 юли. Мойта хазайка мисис Флин много се беспокои за мен. Казва че като лежа така по цял ден и нищо не правя ѝ напомням за сина ѝ преди да го изгони от къщи. Каза че не обича безделници. Ако съм болен е едно но ако съм безделник туй е вече друго и тя няма да търпи такова нещо.

Казах че мисля че съм болен.

Старая се да чета помалко секи ден главно раскази но понякога трябва да препрочитам много пъти едно и също място защото не разбирам кво значи. И ми е трудно да пиша. Знам че трябва да проверявам сички думи в речника но туй е много трудно а ас непрекъснато съм тъй уморен.

След това реших вместо дългите трудни думи да пиша само лесни. Това пести време. Горе долу веднъш в седмицата слагам цветя на гроба на Олджернън. Мисис Флин смята че съм се смахнал защото слагам цветя на миши гроб но ас ѝ казах че Олджернън е бил особена мишка.

14 юли. Пак е ниделя. Сега няма с кво да се занимавам защото телевизорът ми се счупи и нямам пари да го поправа. (Май че съм загубил чека от лабораторията за този месец. Не помня.)

Ужасно ме боли главата и асперинът почти не помага. Мисис Флин е сигурна че съм болен и ме съжалява. Тя е много добра жена стига да си болен.

22 юли. Мисис Флин повика при мен някакъв непознат доктор. Исплашила се че умирам. Казах на доктора че не съм много болен само понякога сичко забравям. Той попита имам ли приятели или роднини и аз отговорих не нямам никого. Казах му някога имах приятел който се казваше Олджернън но туй беше мишка и ние често се състезавахме. Той ме погледна някак странно май помисли че съм смахнат.

А когато му казах че съм бил гений той се усмихна. Той разговаряше с мен като с малко дете и смигна на мисис Флин. Аз се расърдих и го изгоних защото той се подиграваше с мен както сички по-рано.

24 юли. Нямам вече пари и мисис Флин казва че трябва да работя някъде за да ѝ плащам за стаята защото не съм ѝ платил за повече от два месеца.

Не умея да върша нищо освен работата която вършех в „Компанията за производство на пласмасови кутийки“ на Донеган. Не искам да се връщам там защото там ме знаеха когато бях умен и сега може да ми се подиграват. Но не знам кво да прая за да се здобия с пари.

25 юли. Прегледах някои от старите си доклади и много странно не мога да прочета кво съм писал. Расчитам някои думи но не ги разбирам.

Мис Киниен дойде и стоя пред вратата но ас й казах идете си и не искам да ви виждам. Тя заплака и ас също заплаках но не я пуснах защото не исках да ми се подиграва. Казах й че вече не я обичам. Казах й че не искам вече да бъда умен. Туй не е вярно. Ас продължавам да я обичам и се още искам да бъда умен но трябаше да кажа така за да си иде. Тя плати на мис Флин наема за стаята. Не искам туй. Тряба да намеря работа.

Моля... направете така че да не се отуча да чета и пиша.

27 юли. Мистър Донеган беше много добър когато отидах в фабриката и го помолих да ме земе отново за чистач. Най-напред ме погледна с недоверие но ас му расказах кво се е случило с мен и той много се огорчи сложи ръка на рамото ми и каза Чарли Гордън ти си смел човек.

Сички ме гледаха когато слязах долу и почнах да мия като по-рано клозетите. Ас си казах Чарли ако ти се подиграват не се обиждай нали помниш че те не са тъй умни както ти се струваше някога. А освен туй те ти бяха по-рано приятели и нищо че ти се подиграваха защото и те обичаха също.

Един от работниците когото са зели след моето напускане се пошегува грозно той каза ей Чарли чух че си много акълия просто истински професор. Я кажи нещо умно.

Стана ми зле но в тоя момент дойде Джо Керп фана го за ризата и каза остави го на мира ти мръсен шегаджия иначе ще ти извия

врата. Не очаквах че Джо ще се застъпи за мен и мисля че той ми е истински приятел.

По-късно при мен дойде Френк Рейли и каза Чарли ако някой ти досажда или иска да те изиграе извикай мене или Джо и ние ще му видим сметката.

Ас казах благодаря Френк и се задавих и трябаше да ида в склада за да не ме види че плача. Добре е да имаш приятели.

28 юли. Днеска на правих глупост и забравих че вече не ходя както по-рано в класа на мис Киниен в училището за възрастни. Влязох в класа и седнах на старото си място в дъното на стаята а тя ме погледна страно и каза Чарлз.

Не помня да ме е наричала някога така тя ми казваше просто Чарли и ас казах здравейте мис Киниен ас съм приготвил днешния си урок само че съм загубил читанката по която учим. Тя заплака и избяга от стаята и сички ме погледнаха и сега видях че туй са съвсем други хора а не ония с които учихме по-рано в един клас.

Сетне изведнъш си спомних за опирацията и как станах умен и казах боже мой ас наистина се направих на Чарли Гордън. Отидах си преди тя да се върне в класа.

Затуй завинаги напускам Ню Йорк. Не искам още веднъш да напрая нещо такова. Не искам мис Киниен да ме съжالياва. В фабриката сички ме съжالياват и това също не ми е приятно затова ще ида някъде дето никой не знае че Чарли Гордън е бил по-рано гений а сега дори не може да чете книги и да пише добре.

Земам с себе си няколко книги и дори да не мога да ги чета ще се упражнявам много и може да не забравя сичко което съм научил. Ако се старая много може да остана малко по-умен отколкото преди

опирацията. Имам една лапичка от зайче и едно щасливо пени и те може да ми помогнат.

Мис Киниен ако прочетете някога туй не ме съжалявайте а съм много щаслив че използвах още един шанс да стана учен защото узнах много различни неща а по-рано изобщо не знаех че те съществуват на света и а съм благодарен че поне за минутка ми се отвориха очите да ги видя.

Не знам защо пак станах глупав и кво сбърках може да е защото не се старах много. Но ако се старая и се упражнявам много може да стана малко по-умен и да знам кво значат сички думи. Мъничко помня колко приятно ми беше когато четях синята книшка с скъсаната обложка. Затова непременно ще се старая непрекъснато да стана умен за да ми бъде пак така добре. Много приятно е да знаиш разни неща и да бъдеш умен. Искане ми се да бъда такъв още сега и тогас щях да седна и непрекъснато да чета. Все пак ас сигурно съм първия глупав човек в целия свят който откри нещо важно за науката. Помня че направих нещо само че не помня кво. Май че направих нещо за сички такива глупави хора като мен.

Прощавайте мис Киниен и доктор Щраус и всички и P. S. моля кажете на доктор Немюр да не се сърди така когато му се подиграват и ще има повече приятели. Съвсем не е трудно да имаш приятели ако разрешаваш на хората да ти се подиграват. Там дето отивам ще имам много приятели.

P. P. S. Ако имате възможност занесете моля малко цветя на гроба на Олджернън който е в задния двор...

Формулата на Лимфатер

Научно-фантастичен разказ

Станислав Лем

– Уважаеми господине... един момент. Моля да ме извините за нахалството... да, знам... видът ми... но аз съм принуден да Ви помоля... не, ах, не. Това е недоразумение. Вървял съм подир Вас? Да. Вярно. От книжарницата, но само защото видях през витрината, че купихте „Биофизика“ и „Абстракти"... и когато седнахте тук, помислих, че ми се удава прекрасен случай... ако позволите, да ги прегледам... и едното и другото. Но главно „Абстрактите“. За мен това е извънредно важно, а аз... не мога да си позволя... Това впрочем личи по вида ми, нали... Ще ги прегледам и веднага ще Ви ги върна, това няма да отнеме много време. Търся само едно... определено съобщение... Вие позволявате? Не знам как да Ви благодаря... по-добре да изляза... идва келнерът и не бих искал... ще ги прелистия на улицата, ей там отсреща, виждате ли? Там има една пейка... и аз веднага... Какво казахте? Не, не бива... не трябва да ме каните... Наистина... Добре, добре, ще седна. Моля? Да, разбира се кафе може. Каквото обичате, ако това е необходимо. О, не. Това наистина не. Не съм гладен.

Може би лицето ми... но то лъже. Мога ли да ги прегледам тук... макар да е неучтиво?... Благодаря. Това е последната книжка... Не, вече виждам, че в „Биофизика“ няма нищо. А тук... да, да... аха... Криспен – Новиков – Абдергартен – Сухима, странно, вече втори път... ох!... Не. Не е това. Няма нищо. Е, добре... връщам Ви ги с

благодарност. Отново мога да бъда спокоен – за две седмици... Това е всичко. Моля, не ми обръщайте внимание... Кафето ли? Ах, да, кафето. Да, да. Сядам и ще мълча. Не бих искал да се натрапвам, нахалство от страна на такъв индивид като мене... моля? Да, сигурно Ви се вижда странно – такива интереси при такъв, хм, *exterieur*¹... но, за бога, само не това. Защо Вие трябва да ми се извинявате? Много благодаря, не, предпочитам без захар. Това е навик от ония години, когато още не бях толкова бърз... Вие няма ли да ги четете? Знаете ли, аз мислех... Ах, това очакване в очите. Не, не в замяна. Нищо в замяна, ако позволите, разбира се, мога да Ви разкажа. Няма от какво да се страхувам. Просяк, който чете „Биофизика“ и „Абстракти“. Забавно. Давам си сметка за това. Все още съм запазил чувството си за хумор от добрите времена. Прекрасно кафе. Изглежда се интересувам от биофизика ли? В същност не е точно така. Моите интереси... не знам, има ли смисъл... само да не си помислите, че искам да ме молите. Какво? Вие ли? Вие ли публикувахте миналата година труда за комитантите на афинорите с многократна кривина? Не помня точно заглавието, но беше интересно. Съвсем различно в сравнение с Баум. На времето Хелоуей се опитваше да постигне същото, но не успя. Пипкава работа са тия афинори... Вие знаете какво тресавище са неголономните системи... можеш да затынеш, в математиката е винаги така, когато се стремиш да я щурмуваш набързо, да хванеш бика за рогата... да. Отдавна вече трябваше да Ви се представя. Лимфатер. Амон Лимфатер. Моля, не се учудвайте на моето разочарование. Аз не го крия, има ли смисъл? С мен това се е случвало вече много пъти и все пак всеки път по нов начин... Това е

малко... неприятно. Всичко ми е ясно... за последен път печатаха моя работа... преди двайсет години. Навярно тогава Вие още... е, разбира се. Но все пак? На трийсет ли сте? Значи тогава сте били на десет: Вашите интереси навярно са били насочени другаде... А после ли? Милостиви боже, виждам, че не настоявате. Вие сте деликатен, бих казал дори, че се стараете да се отнасяте към мен като към... колега. Ах, недейте! Аз не страдам от фалшив срам. Настоящото ми стига. Добре. Историята е толкова невероятна, че Вие ще бъдете разочарован... защото е невъзможно да ми повярвате... не, невъзможно. Уверявам Ви. Аз вече неведнъж съм я разказвал. И винаги съм отказвал да съобщя подробностите, които биха могли да докажат нейната правдивост. Защо? Ще разберете, когато чуете всичко. Но това е дълга история, извинете, аз Ви предупредих. Вие сам поискахте. Това започна преди близо трийсет години. Бях завършил университета и работех при професор Хоаве. Вие сте чували, разбира се, за него. Той беше знаменитост! Твърде разсъдлива знаменитост. Не обичаше да рискува. Никога не рискуваше. Наистина, той ни позволяваше – аз бях негов асистент – да се занимаваме и с по нещо извън програмата, но по принцип... не! Нека това бъде само моята история. Разбира се, тя е свързана със съдбата на други хора, но аз имам склонност да бърбям, която на моите години трудно мога да контролирам. В края на краищата аз съм на шейсет, а изглеждам по-стар, навярно и поради това, че със собствените си ръце...

Incipiam². И така това беше през седемдесетте години. Работех при Хааве, но се интересувах от кибернетика. Вие сам знаете: най-вкусни изглеждат плодовете е чуждите градини. Кибернетиката ме

завладяваше все повече и повече. В края на краищата моят шеф не можа да понесе това. Не се учудвам. Тогава също не се учудих. Трябваше малко да се поблъскам и в края на краищата постъпих при Даймон. Даймон, за него навярно също сте чували, принадлежеше към школата на Мак Кълък. За съжаление той беше ужасно безапелационен. Великолепен математик, той просто жонглираше с имагинерните пространства, на мен страшно ми харесваха неговите разсъждения. Той имаше един забавен навик – да изревава крайния резултат като лъв... но това не е важно. При него работих една година, все четях и четях... на Вас Ви са известни тия неща: излезеше ли нова книга, нямах търпение да чакам да се получи в нашата библиотека, изтичвах и я купувах. Поглъщах всичко. Всичко... Даймон действително смяташе, че давам надежди... и така нататък. Имах едно добро качество, още тогава – феноменална памет. Знаете... мога и сега да Ви изредя по години заглавията на всички трудове, публикувани от нашия институт в продължение на дванайсет години. Дори дипломните... Сега само помня, тогава запомнях. Това ми позволяваше да сравнявам различните теории и гледища – нали тогава в кибернетиката се водеше яростна свещена война и духовните деца на великия Норберт се нахвърляха едно върху друго така, че... Но мен ме гложеше някакъв червей... Ентузиазмът ми траеше един ден: което ме възхищаваше днес, утре почваше да ме тревожи. За какво се касаеше ли? Разбира се, за теорията за електронните мозъци... А, значи така? Ще бъда откровен: това дори е добре, не трябва да се безпокоя прекалено много, че с някоя непредпазливо спомената подробност... ах, какво приказвате! Това би било оскърбление от

моя страна! Не се страхувам от никаква... от никакъв плагиат, съвсем не, работата е много по-сериозна. Вие сам ще видите. Но аз все говоря със заобикалки... Наистина, увод е необходим. И така: цялата теория за информацията се появи в главите на няколко души, едва ли не за няколко дни, отначало всичко изглеждаше сравнително просто – обратна връзка, хомеостаза, информация като противоположност на ентропията – но скоро стана ясно, че това не може бързо да се подреди в система, че то е тресавище, математическо блато, дебри. Почнаха да възникват школи, практиката вървеше по своя път – строяха различни електронни машини за изчисления, за превеждане, машини, които се обучават, които играят на шах... а теорията – и тя по своя път, и скоро за инженера, който работеше с такива машини, беше вече трудно да намери общ език със специалиста по теория на информацията... Аз самият едва не затънах в тези нови отрасли на математиката, които никнеха като гъби след дъжд или по-скоро като нови инструменти в ръцете на касоразбивачи, които се опитват да отворят сейфа на тайната... но все пак това са прекрасни отрасли, нали? Можеш да имаш грозна жена или любима и да завиждаш на ония, които притежават красавици, но в края на краищата жената си е жена; затова пък хората, равнодушни към математиката, глухи към нея, винаги ни са се стрували инвалиди! Те са по-бедни с цял свят – и то какъв свят! Те дори не се досещат, че той съществува! Математическото построение е безмерност, то води накъдето си иска, човек сякаш го създава, а в същност само открива изпратената кой знае откъде Платонова идея, възторг и бездна, защото най-често тя не води никъде... Един прекрасен ден аз си

казах: достатъчно. Всичко това е великолепно, но на мен не ми е нужно великолепие, аз трябва да почна от самото начало, трябва да стигна до всичко сам, абсолютно сам, все едно, че на света никога не е имало никакъв Винер, Нойман, Мак Кълък... И ето, че ден след ден разчистих библиотеката си, разчистих я свирепо, записах се за лекциите на професор Хайат и се заех да изучавам неврологията на животните. Знаете, от мекотелите, от безгръбначните, от самото начало... Ужасно занимание; защото всичко това в същност са описания – тези нещастни биолози и зоолози в същност нищо не разбират. Разбрах това много добре. А когато след две години тежък труд стигнахме до структурата на човешкия мозък, идеше ми да се смея. Наистина: гледах всички тези работи и фотограмите на Рамон-и-Кахал, тези потъмнели като сребро разклонения на невроните на кората... дендритите на мозъка, красиви като черни дантели... и разрезите на мозъка, те бяха хиляди, някои от тях стари, още от атласите на Вилигер, и Ви казвам: смеех се! Та те са били поети, тези анатоми, чуйте само как наричаха всички тези участъци на мозъка, чиито предназначения изобщо не разбираха: рог на хипокампуса, рог на Амон... пирамидални тела...

На пръв поглед това няма нищо общо с моя разказ. Но само на пръв поглед, защото видите ли, ако не ме учудваха много неща, които абсолютно не учудваха... дори не привличаха вниманието на другите... ако не беше така, сигурно щях да бъда сега склеротичен професор и щях да имам около двеста труда, за които никой не си спомня – а така...

Става дума за така нареченото озарение свише. Как ни хрумна това, нямам представа, Инстинктивно – дълги години, може би

винаги – всички си представяха, че съществува... че може да се има пред вид само един тип, един вид мозък – такъв, с какъвто природата е снабдила човека. Нали homo³ е такова умно, висше същество, първото сред висшите, господар и цар на творението... Да. И затова моделите – и математическите, на книга – на Рашевски – и електронните – на Грей Уолтър – всичко това възникна *sub summus auspiciis*⁴ на човешкия мозък – тази недостижима, най-съвършена невронна машина за мислене. И простодушните се залъгваха, че ако успеят някога да създадат механически мозък, който ще може да съперничи с човешкия, това ще бъде, разбира се, само защото конструктивно той ще бъде абсолютно подобен на човешкия.

Една минута непредубедено размишление разкрива безграничната наивност на този възглед. „Що е слон?“ – попитали една мравка, която никога не била виждала слон. „Това е много, много голяма мравка“ – отговорила тя... Какво казахте? И сега ли? Знаем, това все още е догма, всички продължават да разсъждават така, затова именно Корвайс не се съгласи да публикува моя труд – за щастие не се съгласи. Говоря така сега, но тогава – тогава, разбира се, бях въвн от себе си от яд... ех! Е, Вие разбирате. Още малко търпение. И така, озарение свише... Върнах се към птиците. Това, трябва да Ви кажа, е много интересна история. Знаете ли? Еволюцията е вървяла по различни пътища, защото е сляпа, тя е сляп скулптор, който не вижда собствените си творения и не знае – и откъде ли може да знае? – какво ще стане с тях по-нататък. Образно казано, извършвайки непрестанните си опити, природата сякаш непрекъснато се е озовавала в задънена улица и тогава

чисто и просто е оставяла там тези свои незрели създания, тези несполучливи резултати от експериментите, на които не е останало нищо друго освен търпение: предстояло им е да вегетират стотици милиони години... а самата природа се е залавяла за нови. Човекът е човек благодарение на така наречения нов мозък, неоенцефалон, но той има и това, което служи за мозък на птиците – стриатум; у него той е вкаран навътре, притиснат от този голям шлем, от този покриващ всичко плащ на нашата гордост и слава – кората на мозъка... Може би говоря малко подигравателно, кой знай защо. И така: птици и насекоми, насекоми и птици – това не ми даваше покой. Защо еволюцията се е спънала? В какво се е спънала? Защо няма разумни птици, мислещи мравки? А много е вероятно... знаете ли, достатъчно е само да се разсъди: ако насекомите бяха отишли в своето развитие по-далеко, пред тях човекът нямаше да струва и пет пари, щеше да бъде безпомощен, нямаше да издържи конкуренцията – в никакъв случай! Защо ли? Ами, разбира се! Защото птиците и насекомите, наистина в различна степен, се явяват на света с готови знания, такива, които им са нужни, разбира се; повече не им трябва. Те не трябва да учат почти нищо, а ние? Ние губим половината си живот да учим, за да се убедим през втората половина, че три четвърти от това, с което сме си натъпкали главата, е безполезен баласт. Представете ли си какво би било, ако детето на Хайат или на Айнщайн можеше да се появи на света с познанията, наследени от баща си? Но то е глупаво като всяко новородено. Учението ли? Пластичността на човешкия разум? Знаете, аз също вярвах в тия неща. Нищо чудно. Ако още от училищната скамейка ти повтарят безкрайно аксиомата: човекът е

човек именно защото се появява на света като бял лист и трябва да се учи дори да ходи, дори да хваща предметите с ръка; че в това се състои неговата сила, отлика, превъзходство, източник на мощ, а не на слабост, а наоколо си виждаш величието на цивилизацията – ти вярваш в това, приемаш го за очевидна истина, по която няма смисъл да спориш.

Но моите мисли непрекъснато се връщаха към птиците и насекомите. Как става това – как наследяват те готовите знания, които се предават от поколение на поколение? Известно беше само едно. Птиците в същност нямат кора, т. е. кората не играе голяма роля в тяхната неврофизиология, а в насекомите тя изобщо липсва – и ето че насекомите се появяват на света с почти пълен запас от знанията, необходими им за живота, а птиците – със значителна част от тези знания. От това следва, че кората е истинската причина за учението – тази... тази пречка по пътя към величието. Защото в противен случай знанията биха се натрупвали така, че праправнукът на едии Леонардо да Винчи би станал мислител, в сравнение с когото Нютон или Айнщайн биха изглеждали кретени! Извинете. Увлякох се. И така, насекомите и птиците... Птиците. Тук въпросът беше ясен. Както е известно, те са произлезли от гущерите и следователно са можели да развиват само онзи план, онази конструктивна предпоставка, която се е съдържала в гущерите: архистриатум, палидум – тези части на мозъка са били вече дадени, птиците в същност не са имали никакви перспективи и преди още първата от тях да се е издигнала във въздуха, работата била проиграна. Решението било компромисно: малко нервни ядра, малко кора – нито едното, нито другото, компромисите никъде не се

възнаграждават, в еволюцията също. При насекомите работата била друга. Те са имали шансове: тази симетрична, паралелна структура на нервната система, двойките коремни ганглии... чиито рудименти сме наследили ние. Това наследство не само е загубено, но и преобразувано. Какво регулират те в нас ли? Функционирането на нашите тънки черва! Но – моля Ви, обърнете внимание! – те умеят това от самото раждане; симпатичната и парасимпатичната система от самото начало знаят как да регулират работата на сърцето, на вътрешните органи; да, вегетативната система умее това, тя е умна от рождение! И никой не се е замислял над това, нали?... Така си е – така трябва да бъде, ако поколенията се появяват и изчезват, заслепени от вярата в своето фалшиво съвършенство. Добре, но какво е станало с тях – с насекомите? Защо така страшно са замръзнали, откъде този паралич на развитието и внезапният край, който е настъпил преди близо един милиард години и завинаги ги е спрял в тяхното развитие, но не е бил достатъчно мощен, за да ги унищожи? Е, не е толкова сложно! Случайност е убила техните възможности. Абсолютна, най-глупава случайност... Работата е там, че насекомите произхождат от първичнотрахеите. А първичнотрахеите са излезли от океана на брега с вече формирана дихателна система, еволюцията не може като инженер, недоволен от своето решение, да разглоби машината на части, да направи нов чертеж и отново да сглоби механизма. Еволюцията е неспособна на такова нещо. Нейното творчество се изразява само в поправки, усъвършенствувания, дострояване... Една от тях е кората на мозъка... Трахеите – ето кое било проклятието за насекомите! Те нямали бели дробове, имали

трахеи и затова не са могли да развият активно включващ се дихателен апарат, разбирате ли? Защото трахеите представляват просто система от тръбички, които са отворени на повърхността на тялото и могат да дадат на организма само онова количество кислород, което самó минава през отвърстието... Ето защо. Впрочем това, разбира се, съвсем не е мое откритие. Но за това се говори неясно: било несъществено. Факторът, благодарение на който е бил зачеркнат от списъка най-опасният съперник на човека... О, докъде може да доведе слепотата! Ако тялото надвиши определени, поддаващи се на точно изчисление размери, трахеите вече няма да могат да му доставят необходимото количество въздух. Организмът ще почне да се задушава. Еволюцията – разбира се! – взела мерки: насекомите останали малки. Какво? Огромните пеперуди от мезозойската ера ли? Твърде ярък пример за математическата зависимост... за непосредственото влияние на най-простите закони на физиката върху жизнените процеси... Количеството кислород, което попада в организма през трахеите, се определя не само от диаметъра на трахеите, но и от скоростта на конвекцията... а тя на свой ред – от температурата; така че в мезозойската ера, през времето на голямото затопляне, когато палми и лиани изпълнили дори околностите на Гренландия, в тропическия климат възникнали тези големи колкото човешка длан пеперуди... Но това са били ефемериди и те загинали още при първото застудяване, през първата редица по-малко горещи, дъждовни години... Впрочем и днес най-големите насекоми се срещат в тропиците... но и това са малки организми; дори най-големите между тях са дребосъчета в сравнение със средното четирикрако, гръбначно... нищожни

размери на нервната система, нищо не е можело да се направи, еволюцията е било безсилна.

Първата ми мисъл беше да построя електронен мозък по схемата на нервната система на насекомо... на кое? Например на мравката. Но веднага съобразих, че това е просто глупаво, че се каня да тръгна по пътя на най-малкото съпротивление. Защо аз, конструкторът, трябва да повтарям грешките на еволюцията? Отново се заех с фундаменталната проблема: обучението. Учат ли се мравките? Разбира се, да: у тях могат да се изработват условни рефлексии, това е общоизвестно. Но аз мислех за съвсем друго нещо. Не за знанията, които те наследяват от своите прадеди, не, а вършат ли мравките такива действия, на които родителите не са можели да ги обучат и които те при все това могат да вършат без всякакво обучение! Как ме гледате... Да, знам. Думите им почват да избиват на лудост, нали? На някаква мистика? Откровение, което мравките са можали да получат? Априорно знание за света? Но това е само уводът началото, само първите букви на методологията на моята лудост. Да продължим! В книгите, в специалната литература изобщо нямаше отговор на подобен въпрос защото никой нормален човек не го беше поставял, нито би се осмелил да го постави. Какво да правя? В края на краищата не можех да стана мирмеколог⁵, само за да отговоря на този единствен – предварителен – въпрос. Наистина той решаваше съдбата на цялата ми концепция, но мирмекологията е обширна дисциплина, трябваше отново да загубя три-четири години; чувствавах, че не мога да си позволя такова нещо. Знаете ли какво направих? Отидох при Шентарл. Разбира се, голямо име! За Вас това е каменен

монумент, но той и тогава, през младите ми години, беше легенда! Професорът се беше пенсионира, не преподаваше от четири години и беше тежко болен. Левкемия. Продължаваха му живота всеки месец, но без друго беше ясно, че краят му приближава. Аз се престаших. Телефонирах му... ще Ви кажа откровенно, щях да му телефонирам дори вече да агонизираше. Толкова безмилостна, толкова самоуверена е само младостта. Аз, абсолютно никому неизвестно пале, го помолих да разговаря с мен. Той ме покани, определи ми ден и час.

Лежеше в кревата, който беше поставен пред шкафовете с книгите, а над него беше закрепено по особен начин огледало и механическо приспособление, нещо като дълги щипци, за да може, без да става, да си издърпва от полиците всяка книга, която поиска. Щом влязох и поздравих, и погледнах тези тонове – видях и Шенон, и Мак Кей, и Артър Рубинщайн, същият, сътрудника на Винер – разбрах, че това е човекът, който ми е нужен. Мирмеколог, който знаеше цялата теория на информацията – прекрасно, нали?

Той ми каза без предисловия, че е много слаб и че от време на време губи съзнание, затова предварително ми се извинява, а ако се наложи да повтори нещо, ще ми даде знак. Покани ме също да му изложа веднага същността на работата, тъй като не знае дали днес ще бъде дълго в съзнание.

И аз направо изстрелях изведнъж всичките си патрони, бях на двайсет и седем години, можете да си представите как говорех! Когато във веригата на логическите разсъждения липсваше някое звено, заместваше го страстността. Казах му всичко, каквото мислех за човешкия мозък, не така, както на Вас – уверявам Ви, че не

подбирах думите! За пътищата на палидума и стриатума, за палеоенцефалона, за коремните ганглии на насекомите, за птиците и мравките, докато стигнах до злополучния въпрос знаят ли мравките нещо, което не са учили и което несъмнено не им е било завещано от техните прадеди? Знае ли той случай, който да потвърждава това? Виждал ли е нещо подобно през осемдесетгодишния си живот, през шейсетгодишната си научна дейност? Има ли поне някакъв шанс, макар и един на хиляда?

А когато прекъснах речта си сякаш по средата, без да си давам сметка, че това е вече краят на моите разсъждения, защото не бях подготвил никакво заключение, не обръщайки каквото и да било внимание на формата, и задъхан, ту зачервявайки се, ту побледнявайки, изведнъж почувствувах слабост и – за пръв път – страх, Шентарл отвори очи – докато говорех, те бяха затворени – и каза:

– Жалко, че не съм на трийсет години.

Аз чаках, а той пак затвори очи и проговори едва след известно време:

– Лимфатер, Вие искате добросъвестен, искрен отговор, нали?

– Да – казах аз.

– Чували ли сте някога за Акантис рубра?

– Вилимсонияна? – попитах аз. – Да, чувал съм: това е червена мравка от басейна на Амазонка...

– А! Значи сте чували?! – каза той с такъв тон, сякаш от раменете му се смъкнаха двайсетина години. – Значи сте чували за нея? Тогава защо мъчите стареца със своите въпроси?

– Но, господин професоре, това, което Самер и Вилинсон публикуваха в алманаха, беше посрещнато със съкрушителна критика...

– Това е лесно обяснимо – каза той. – Как можеше да бъде другояче? Погледнете, Лиифатер... – той посочи със своите щипци шестте черни тома на едно свои монография.

– Ако можех – каза той, – бих се заел за това... Когато започнах, нямаше никаква теория за информацията, никой не беше чувал за обратната връзка, повечето биолози смятаха Волтера за безвреден безумец, а за мирмеколога беше достатъчно да знае четирите аритметични действия... Това дребосъче на Вилинсон е много интересно насекомо, колега Лимфатер. Знаете ли как е било? Не ли? Вилинсон карал със себе си живи екземпляри; когато джипката му попаднала в една цепнатина между скалите, те плъзнали по всички посоки и там – на каменистото плато! – веднага се заловили за работа така, сякаш цял живот са живели сред скали, а това са мравки от бреговете на Амазонка, които никога не напускат зоната на джунглите!

– Е, да – казах аз. – Но Лорето твърди, че оттук следва само изводът за планинския им произход: техните прадеди са обитавали пустинни местности и...

– Лорето е магаре – спокойно отговори старецът – и Вие трябва да знаете това, Лимфатер. Научната литература в наши дни е толкова обширна, че дори в своята област не можеш да прочетеш всичко, което са написали твоите колеги. „Абстрактите“ ли? Не ми говорете за „Абстрактите“! Тези анотации нямат никаква стойност и знаете ли защо? Защото по тях не личи що за човек е писал

работата. Във физиката, в математиката това няма такова значение, но при нас... хвърлете само поглед върху която да било статия на Лорето и като прочетете три фрази, ще разберете с кого имате работа. Нито една фраза, която... но да не се впускаме в подробности. Моето мнение значи ли нещо за Вас?

– Да – отговорих аз.

– Тогава ето какво. Акантис никога не са живели в планини. Разбирате ли? Лорето прави това, което хората на неговото равнище правят винаги в подобни ситуации: опитва се да защитава ортодоксалното гледище. Добре, откъде тогава тази малка Акантис е узнала, че единствената ѝ плячка сред скалите може да бъде Кватроцентикс епрантисиака и че трябва да ходи на лов за нея, като я издебне из цепнатините? Да не би да го е прочела в моите книги, или пък Вилинсон ѝ го е съобщил! Това е и отговорът на Вашия въпрос. Имате ли да питате още нещо?

– Не – казах аз. – Но се чувствавам длъжен... бих искал да Ви обясня, господин професоре, защо зададох този въпрос. Аз не съм и нямам намерение да ставам мирмеколог. Това е само аргумент в полза на една теза...

И аз му разказах всичко. Това, което знаех. И това, за което се досещах и което още не знаех. Когато свърших, той изглеждаше много уморен. Почна да диша дълбоко и бавно. Станах да си вървя.

– Почакайте – каза той. – Все ще мога някакси да изтръгна от себе си още няколко думи. Да... Това, което ми разказахте, Лимфатер, може да бъде достатъчно основание да Ви изгонят от университета. Това е така. Но то е прекалено малко, за да постигнете нещо сам. Кой Ви помага? При кого работите?

– Засега при никого – отговорих аз. – Тези теоретически изследвания... аз сам господин професоре... но имам намерение да отида при Ван Галис, той...

– Знам. Построил е машина, която се учи, за която трябва да получи Нобелова премия и вероятно ще получи. Интересен човек сте Вие, Лимфатер. Какво ще направи според Вас Ван Галис? Ще разруши машината, върху която се е блъскал десет години и ще Ви издигне паметник от нейните отломки?

– Ван Галис има глава, каквато имат малко хора – отговорих аз. – Ако той не разбере величието на тази задача, то кой тогава?...

– Вие сте дете, Лимфатер. Отдавна ли работите в тази катедра?

– Трета година.

– Ето, виждате ли. Трета година, а не забелязвате, че това са джунгли и че там действа законът на джунглите. Ван Галис има своя теория и машина, която потвърждава тази теория. Вие ще отидете и ще му обясните, че той е загубил десет години за глупости, че този път не води никъде, че по такъв начин могат да се конструират най-много електронни кретени – така казвате Вие, нали?

– Да.

– Точно така. Тогава какво очаквате?

– Господин професоре, в третия том на своята монография Вие сам пишете, че съществуват само два вида поведение на мравките: наследено и заучено – казах аз, но днес чух от Вас нещо друго. Значи Вие сте променили мнението си. Ван Галис може също...

– Не – отговори той. – Не, Лимфатер. Но Вие сте непоправим. Виждам това. Пречи ли нещо на Вашата работа? Жени? Пари? Мисли за кариера?

Аз поклатих глава.

– Аха. Не Ви интересува нищо освен Вашата работа. Така ли?

– Да.

– Сега си вървете вече, Лимфатер. И, моля Ви, съобщете ми какво е станало с Ван Галис. Най-добре ми позвънете.

Благодарих му както можах и си тръгнах. Бях невероятно щастлив. О, тази Акантис рубра вилинсоаниана! Не бях я виждал никога в живота си, не знаех как изглежда, но сърцето ми ѝ пееше благодарствени химни. Когато се върнах в къщи, като луд се залових за своите записки. Този огън тук, в гърдите, този мъчителен огън на щастието, когато си на двацет и седем години и си сигурен, че се намиращ на прав път... вече отвъд известното, изследваното, на територия, на която не са навлизали още нито човешката мисъл, нито дори предчувствието – не, не мога да Ви опиша всичко... Работех така, че не забелязвах дали вън е светло или тъмно: не знаех нощ ли е или ден; чекмеджето на бюрото ми беше пълно с бучки захар, носеха ми кафе с цели термоси, аз ядях захар, без да откъсвам очи от текста, и четях, отбелязвах, пишех; заспивах с глава на бюрото, отварях очи и веднага продължавах хода на разсъжденията от мястото, на което бях спрял, и непрекъснато имах чувството, че летя нанякъде – към своята цел, с необикновена скорост... Бил съм здрав като каиш, щом съм можел да карам така цели месеци – като каиш...

Продължава в брой 7.

¹ ВЪншен вид.

² Да почна.

³ Човек.

⁴ Под егидата.

⁵ Учен, изучаващ мравките.

Формулата на Лимфатер

Научно-фантастичен разказ

Станислав Лем

Продължение от брой 6

Три седмици работих изобщо без прекъсване. Беше ваканция и можех да разполагам с времето си както искам. И ще Ви кажа: използвах го напълно. Двата купа книги, които ми бяха донесли по съставен от мен списък, лежах единият отляво, другият отдясно – прочетените, и тия, които чакаха реда си.

Моите разсъждения изглеждаха така: априорно знание? Не. Без помощта на сетивните органи? Но по какъв начин? *Nihil est in intellectu*¹. Вие знаете това. Но, от друга страна – тези мравки... Къде се крие обяснението, дявол да го вземе? Може би нервната им система е способна за миг или за няколко секунди – което практически е едно и също – да създаде модел на новата външна ситуация и да се приспособи към нея? Ясно ли се изразявам? Не съм сигурен е това. Нашият мозък винаги конструира схеми на събитията; природните закони, които откриваме, са също такива схеми; а ако някой мисли за това, кого обича, на кого завижда, кого мрази, това всъщност е пак схема. Разликата е само в степента на абстрахирането, на обобщението. Но преди всичко трябва да узнаем фактите, т. е. да видим, да чуем – но как, без помощта на сетивните органи?!

Малката мравка, изглежда, може да прави това. Добре, мислех си аз, ако е така, защо тогава ние, хората, нямаме такава способност? Еволюцията е извоювала милиони решения и не е приложило само едно, най-съвършеното. Как е станало това?

И тогава се залових за работа, за да си изясня този въпрос. Помислих си: трябва да е нещо такова... конструкция... такъв тип, такъв вид нервна система, че еволюцията по никакъв начин не е можела да го създаде.

Орехът беше костелив. Трябваше да измисля това, което не бе успяла да направи еволюцията. Не се ли досещате какво именно? Ами че тя не е създала много неща, които е създал човекът. Например колелото. Никое животно не се движи на колела. Да знам че звучи смешно, но може да се помисли и по това. Защо еволюцията не е създала колела? Това е просто. Наистина е просто. Тя не може да създава органи, които са абсолютно безполезни в зародиш. Преди да стане опора при летенето, крилото е било крайник, лапа, перка. То се е преобразувало и известно време е служило и на двете цели едновременно. След това напълно се е специализирало в новото направление Същото е с всеки орган. А колелото не може да възникне в зародишно състояние – или го има, или го няма. Дори най-малкото колело е все пак колело: то трябва да има ос, спици, обръч – няма нищо междинно. Ето защо по този пункт имане пауза, цезура в еволюцията.

Ами нервната система? Разсъждавах така: трябва да има нещо аналогично на колелото – разбира се, аналогията трябва да се схваща широко. Нещо, което е можело да възникне само чрез скок. Изведнъж. На принципа: всичко или нищо.

Но съществуваша мравките. В тях имаше някакъв зародиш на това – нещо, някаква частица на такива възможности. Какво можеше да бъде то? Започнах да изучавам схемата на тяхната нервна система, но тя изглеждаше така, както и при всички мравки. Никаква разлика. Значи на друго равнище, помислих си аз. Може би, на биохимическо? Това не беше много приемливо за мен, но аз продължавах да търся. И намерих. У Вилинсон. Той беше твърде добросъвестен мирмеколог. Коремните ганглии на Акантис съдържаха една интересна химическа субстанция, която не може да се открие в другите мравки, нито в които и да било други животински или растителни организми; акантоидин – така я бе нарекъл той. Това е съединение на белтъка с нуклеиновите киселини и в него има още една молекула, която не бяха проумели докрай – известна беше само общата ѝ формула, което не представляваше никаква стойност. Не узнах нищо и зарязах работата. Ако построях модел, електронен модел, който да проявява такива способности като мравката, това щеше да вдигне много шум, но в края на краищата щеше до има значение само като курioз; и аз си казах: не. Ако Акантис е притежавала такава способност – в зародишна или зачатъчна форма, тя е щяла да се развие и да сложи началото на действително свършена нервна система, но Акантис е спряла в своето развитие преди стотици милиони години. Значи нейната тайна е само жалък остатък, биологически безполезна и само външно многообещаваща случайност, в противен случай еволюцията нямаше да я пренебрегне! Значи тя не ми върши работа. Напротив, ако успея да отгатна как трябва да бъде устроен моят неизвестен дяволски

мозък, този мой apparatus universalis Lymphateri², тази machine omnipotens³, тази ens spontanea⁴, тогава сигурно, навярно покрай другото, сякаш без да искам, ще узная какво е станало с мравката. Но не другояче. И аз сложих кръст на моя малък червен водач в мрака на неизвестността.

И така, трябваше да подхожда от друга страна. От каква? Залових се за една много стара, не особено обичана от науката, и в този смисъл много непривична проблема: за парапсихологическите явления. Това се налагаше от само себе си. Телепатия, телекинеза, предсказване на бъдещето, четене на мисли; прочетох цялата литература и пред мен се ширна океан на неувереност. Вие навярно знаете как стои въпросът с тези явления. Деветдесет и пет процента истерия, мошеничество, самохвалство, замъгляване на мозъците, четири процента съмнителни факти, които те карат обаче да се замислиш, и най-послед един процент, с който не знаеш какво да правиш. Дявол да го вземе, мислех си аз, в нас, хората, също трябва да има нещо такова. Някаква отломка, последната следа на този неизползуван от еволюцията шанс, който е общ за нас и малките червени мравки; и това е източникът на тайнствените явления, които науката така не обича. Какво казахте? Как съм си я представял, тази... тази машина на Лимфатер? Това трябва да бъде мъдрец – система, която, още започвайки да функционира, би знаела всичко, би била изпълнена със знания... С какви ли? С всякакви. Биология, физика, автоматика, всичко за хората, за звездите... Звучи като приказка, нали? А знаете ли какво ми се струва? Нужно беше само едно: да повярвам, че такова нещо... такова машина е възможна. Много често нощем ми се струва, че от

размишления пред невидимата, непроницаема, несъкрушима стена, черепът ми ще се пръсне. Да, не знаех нищо, не знаех...

Съставих такава схема: какво не е могла еволюцията?

Варианти на отговори: не е могла да създаде система, която 1) функционира не във водно-колоидална среда (защото и мравките, и ние, и всичко живо представлява определено количество белтък във вода); 2) функционира само при много висока или много ниска температура; 3) функционира въз основа на ядрени процеси (атомна енергия, превръщане на елементите и т. н.).

Тук се спрях. Нощем работех върху схемата. Денем правех дълги разходки, а в главата ми се въртеше и бушуваше вихър от въпроси без отговори. Най-последно си казах: тези феномени, които аз наричам извънсетивни, не се наблюдават във всички хора, а само в малцина. И дори при тях – само понякога. Не винаги. Те не могат да ги контролират. Не са властни над тях. Нещо повече, никой, дори най-блестящият медиум, най-прославеният телепат не знае дали ще успее да отгатне мислите на друг човек, да види рисунката на лист в запечатан плик, или това, което приема за разгадка, е най-пълно фиаско. И така, каква е честотата на това явление сред хората и каква е честотата на успехите при едно и също лице, което притежава подобна дарба?

А сега мравката. Моята Акантис. Как стои работата с нея? И аз веднага писах на Вилинсон – молих го да ми отговори на въпроса: всички мравки ли са почнали да правят на платото капани за Кватроцентикс епрантисиака или само някои? И ако някои, какъв процент от общия брой? Вилинсон – ето какво се казва пълна сполука! – ми отговори след една седмица: 1) не, не всички мравки;

2) процентът на мравките, които са правели капани, е много малък. От 0,2 до 0,4 процента. Практически една мравка на двеста. Той можал да наблюдава това, само защото карал със себе си цял изкуствен мравуняк собствена конструкция – хиляди екземпляри. За точността на съобщените цифри не гарантираше. Те имали само ориентиrowъчен характер. Експеримента, който първоначално станал съвсем случайно, той повторил два пъти. Резултатът бил винаги един и същ. Това било всичко.

Как се нахвърлих върху статистическите данни, отнасящи се до парапсихологията! Хукнах към библиотеката, сякаш ме гонеха. При хората разсейването беше по-голямо. От няколко хиляди до една десета на сто, защото при хората такива явления могат да се установят по-трудно. Мравката или прави капани за Кватроцентикс, или не. А телепатическите и други подобни способности се проявяват само в една или друга степен. У един човек на сто могат да се открият известни следи на такава способност, но феноменален телепат трябва да се търси между десетки хиляди. Почнах да си съставям таблица на честотата, два паралелни реда: честота на извънсетивните явления в обикновеното население на Земята и честота на успехите на особено надарените индивиди. Но, знаете, всичко това беше дяволски неустойчиво. Скоро открих, че колкото повече се стремя към точност, толкова по-съмнителни резултати се получават: те можеха да се тълкуват и така, и така, различна е била техниката на експериментите, различни са били и експериментаторите – с една дума, разбрах, че щом работата е тръгнала натам, трябва сам да се заема с тези неща, сам да изследвам и явленията, и хората. Разбира се, съзнавах, че това е

безсмислено. Задоволих се с това, че и при мравките, и при човека подобни случаи са по-малко от един процент. Но аз вече разбирах защо еволюцията не се е осмелила на това. Способност, която организъмът проявява само в един случай от двеста или триста, не струва нищо от гледна точка на приспособимостта; еволюцията, знаете, не се наслаждава на ефектните резултати, ако са редки, макар и да са великолепни – нейната цел е запазването на вида и затова тя винаги избира най-сигурния път.

Значи сега въпросът гласеше така: защо тази ненормална способност се проявя у толкова различни организми като човека и мравката с почти еднаква честота, по-точно, рядкост, по каква причина този феномен не е могъл да бъде биологически „сгъстен“?

С други думи, аз се върнах към моята схема, към моите три въпроса. Там, в трите пункта, се криеше решението на цялата проблема, само че аз не знаех това. Един след друг отхвърлях пунктовете: първия – защото това явление, макар и рядко, се наблюдаваше само у живи организми, значи можеше да става само във водноколлоидна среда. Третия – по същата причина: радиоактивни явления не са включени в жизнения процес нито на мравката, нито на човека. Оставаше само вторият пункт: много високи или много ниски температури.

Велики боже, помислих си аз, ами че това е елементарно нещо. Всяка реакция, която зависи от температурата, има свой оптимум, но става и при други температури. При температура от няколко стотин градуса водородът се съединява с кислорода стремително, но реакцията се извършва и при стайна температура, само че може да трае векове. Еволюцията знае това много добре. Тя съединява

например водорода с кислорода при стайна температура и постига това бързо, защото използва една от своите гениални уловки: катализаторите. И така, пак узнах нещо: че тази реакция, основата на феномена, не се поддава на катализа. Вие разбирате, че ако се поддаваше, еволюцията незабавно щеше да се възползува от нея.

Забелязахте ли вече какъв забавен характер имаха моите натрупвани крачка по крачка познания? Негативен: аз последователно узнавах какво не е това, което търсех. Но като изключим една догадка след друга, аз стеснявах кръга на мрака.

Залових се за физико-химия. Кои реакции са нечувствителни към катализатори? Отговорът беше кратък: такива реакции няма. В сферата на биохимията също. Това беше жесток удар. Не можех да получа никаква помощ от книгите, бях изправен сам пред невъзможността и трябваше да я победея. Но аз продължавах да чувствавам, че проблемата за температурата е върната следа. Отново писах на Вилинсон, питайки го не е ли открил връзка между това явление и температурата. Той беше гений на наблюдателността, наистина. Отговори ми, че, разбира се, е открил такава връзка. На онова плато той прекарал около един месец. Накрая температурата почнала да пада през деня на четиринайсет градуса – духал вятър от планините. Преди това било неописуемо горещо – около петдесет градуса на сянка. Когато горещината намаляла, мравките наистина запазили своята активност и подвижност, но престанали да правят капани за Кватроцентикс. Връзката с температурата беше ясна; оставаше едно затруднение: човекът. При температура той би трябвало да проявява тази способност в по-висока степен, но такова нещо не се наблюдаваше.

И тогава ме поразих една мисъл, от която едва не закрещях с цял глас: птиците! Птиците, при които температурата на тялото достига обикновено около четиридесет градуса и които проявяват поразителната способност да се ориентират при полет дори нощем, при беззвездно небе. Добре известна е загадката на „инстинкта“, който напролет ги води от юг в родните краища! Разбира се, казах си аз, това е то!

А човек с треска? Но нали когато температурата достигне 40-41 градуса, човек обикновено губи съзнание и почва да бълнува. Дали той проявява в това състояние телепатични способности или не, ние не знаем, през това време с него не може да се установи контакт, най-после, халюцинацията задушава тези способности.

Аз сам бях тогава като в треска. Усещах тайната, вече толкова близка, и нищо друго не ме интересуваше. Цялото здание, което бях построил, се състоеше от изключения, отрицания, мъгляви догадки – при делови подход това беше фантазмагория нищо повече. Но същевременно – мога да Ви кажа това – всички данни ми бяха вече в ръцете. Разполагах с всички елементи, само че не можех да ги подредя правилно, или по-точно, виждах ги някак поотделно. Мисълта, че няма реакции, които да не се поддават на катализа, се въртеше в главата ми като нажежен гвоздей. Отидох при Маколей този знаменит химик, и го помолих, да, помолих го да ми назове една неподдаваща се на катализа реакция; в края на краищата той ме взе за луд, изложих се на страшни подигравки, но ми беше безразлично. Той не ми даде нито един шанс; идеше ми да се нахвърля върху него с юмруци, сякаш той беше виновен, сякаш той от злорадство...

Но това няма значение: по онова време направих много безразсъдни постъпки, така че основателно заслужих репутацията на луд. Наистина бях луд, уверявам Ви, защото като слепец, повтарям, като слепец, отминавах нещо елементарно очевидно; държах се упорито като магаре за проблемата за катализа, сякаш бях забравил, че се касае за мравки, за хора, т. е. – за живи организми. Те проявяваха тази способност в изключителни случаи, необикновено рядко. Защо еволюцията не се е опитала да кондензира феномена? Единственият отговор, който виждах, беше: защото явлението не се поддава на катализа. Но това не беше вярно. То се поддаваше, и още как.

Как ме гледате... И така, грешка на еволюцията? Недоглеждане? Не. Еволюцията не пропуска нито един шанс. Но нейната цел е животът. Пет думи, разбирате ли, пет думи ми отвориха очите на тази най-голяма от всички тайни на вселената. Страхувам се да Ви кажа. Не, ще Ви кажа. Но това ще бъде вече всичко. Катализата на тази реакция води до денатурация. Разбирате ли? Да я катализирате, т. е. да направите явлението често, извършващо се бързо и точно – значи да доведете до свиване на белтъка. Да предизвикате смърт. А може ли еволюцията да убива собствените си създания? Някога, преди милиони години, през време на един от своите хилядни експерименти тя тръгнала по този път. Това е било още преди появата на птиците. Не се ли досещате? Наистина ли? Гущерите! Мезозийската ера. Те загинали именно затова, оттук потресавашите хекатомби, над които до ден днешен си блъскаат главите палеонтолозите. Гущерите – прадедите на птиците – тръгнали по този път. Аз говорих за задънените улици на

еволюцията, помните ли? Ако в такава задънена улица се озове цял вид няма връщане назад. Той трябва да загине, да изчезне до последния екземпляр. Не ме разбирайте погрешно. Не казвам, че всички стегозаври, диплодоки, ихтиорнисии са станали мъдrecи на царството на гущерите и веднага след това са измрели. Не, защото оптимумът на реакцията, онзи оптимум, който в деветдесет случаи от сто обуславя нейното възникване и развитие, се намира вече извън границите на живота. В сферата на смъртта. Това значи, че тази реакция трябва да става в денатуриран, мъртъв белтък, което, разбира се, е невъзможно. Предполагам, че мезозойските гущери, тези колоси с микроскопични мозъци, са притежавали черти на поведение, по принцип сходни с поведението на Акантис, но при тях това се е проявявало много по-често. Това е всичко. Извънредната скорост и простота на подобен вид ориентация, когато животното веднага „схваща“ обстановката без помощта на сетивните органи и може моментално да се приспособи към нея, е въвлякла всички обитатели на мезозойската ера в страшен капан; това било нещо като фуния със стесняващи се стени – но дъното ѝ дебнела смъртта. Колкото по-мълниеносно, по-изправно е действувал удивителният колоидален механизъм, който достига най-голяма точност тогава, когато белтъкът се свива, превръщайки се в желе, толкова по-близо са били до своята гибел тези нещастни маси от месо. Тайната им се разпаднала и превърнала в прах заедно с телата им, защото какво намираме днес във вкаменените пластове на карбона или триасовия период? Вкаменени пищялни кости и рогати черепи, неспособни да ни разкажат каквото и да било за химизма на мозъците, които са се съдържали в тях. Така че

останала само една единствена следа – клеймото на смъртта на вида, на гибелта на тези наши прадеди, отпечатано в най-старите филогенетични части на нашия мозък.

С мравката – с моята малка Акантис – работата стои малко по-другояче. Нали знаете, че еволюцията неведнъж е достигала една и съща цел по различни начини? Че например способността на различните животни да плават, да живеят във вода се е формирала нееднакво? Да вземем например тюлена, рибата и кита... Тук е станало нещо подобно. Мравката е изработила тази субстанция – акантоидина; но предвидливата природа веднага я снабдила – как да го наречем? – с автоматическа спирачка: направила е невъзможно по-нататъшното движение към гибелта, преградила е пътя на малката червена мравка към смъртта, преддверие на която е съблазнително съвършенство...

Сега, след някаква си половин година, аз имах вече, разбира се, само на книга, първата черновка на моята система... Не мога да я нарека мозък, защото тя не приличаше нито на електронна машина, нито на нервна система. За строителен материал използвах между другото силиконови желета – но това е вече всичко, което мога да Ви кажа. От физико-химическия анализ на проблемата произтичаше нещо поразително: системата можеше да съществува в два различни варианта. В два. И само в два. Единият с изглеждаше по-прост, другият беше несравнено по-сложен. Разбира се, аз избрах по-простия вариант, но все едно не можех дори да мечтая да пристъпя към първите експерименти... да не говорим за пълното му осъществяване... Това Ви поразя, нали? Защо само в два ли? Казах вече, че искам да бъда искрен. Вие сте математик. Достойно е да

Ви напиша на тази салфетка две неравенства и Вие ще разберете. Това е математическа необходимост. За съжаление, не мога да кажа нито дума повече... Тогава телефонирах – връщам се към своя разказ – на Шентарл. Той не беше вече между живите – беше умрял преди няколко дни. Тогава отидох при Ван Галис – при друг вече нямаше при кого. Разговорът ни продължи близо три часа. Изпреварвайки събитията, ще Ви кажа веднага, че Шентарл излезе прав. Ван Галис заяви, че няма да ми помогне и че не е съгласен да се отпуснат средства от фондовете на института за осъществяването на моя проект. Говореше без заобикалки. Това не значи, че сметна моя замисъл за фантазия. Какво му казах ли? Същото, което и на Вас.

Разговаряхме в лабораторията му до неговото електрическо чудо, за което беше получил Нобелова премия. Машината му действително вършеше самопроизволни действия – на равнището на четиринайсетмесечно дете. Тя имаше чисто теоретическа стойност, но това беше най-близкият до човешкия мозък модел от проводници и стъкло, съществувал някога. Никога не съм твърдял, че той няма никакво значение. Но да се върнем на въпроса. Когато напуснах лабораторията му, бях близо до отчаяние. Бях разработил само принципната схема, но Вие разбирате колко далеко беше още тя от конструкторските чертежи... И аз знаех, че дори да ги съставя (а без серия експерименти това беше невъзможно), все едно нищо няма да излезе: щом Ван Галис бе казал „не”, след неговия отказ никой нямаше да ме подкрепи. Писах до Института за проблемни изследвания в Америка – нищо не излезе. Така мина година, почнах да пия. И тогава стана това. Случайност, но именно тя най-често

решава работата. Умря мой далечен роднина, когото почти не познавах, бездетен, стар ерген, собственик на плантация в Бразилия. Той ми завеща цялото си имущество. Не беше малко: над един милион след продажбата на земята. От университета отдавна ме бяха изгонили. С един милион в джоба можех да направя доста нещо. Това е предизвикателство на съдбата, помислих си аз. Трябва да осъществя моя проект.

Аз го осъществих. Работата продължи още три години. Всичко единайсет. Наглед не е толкова много, като се има пред вид каква беше проблемата, но това бяха най-добрите ми години.

Не ми се сърдете, че няма да бъда напълно откровен и няма да Ви съобщя подробностите. Когато свърша разказа си, ще разберете защо съм принуден да постъпя така. Мога да кажа само: тази система нямаше може би нищо общо с всичко, което знаем. Разбира се, аз направих маса грешки и бях принуден десет пъти да почвам всичко отново. Бавно, много бавно почнах да разбирам този поразителен принцип; строителният материал, определен вид производни от белтъка вещества, проявяваше толкова по-голяма ефективност, колкото по-близо беше до свиване, до смъртта; оптимумът се намираще пак там, извън границата на живота. Едва тогава ми се отвориха очите. Видите ли, еволюцията е трябвало неведнъж да тръгва по този път, но всеки път е плащала успеха си с хекатомби от жертви, от собствените си създания – какъв парадокс! Защото трябваше да се изхожда – и това важеше дори за мен, конструктора – така да се каже, откъм живота; и трябваше през времето на пускането да бъде убит този механизъм, и именно тогава, мъртъв – биологически, само биологически, не психически –

той почваше да действа. Смъртта беше вратата. Входът. Слушайте, верни са думите на – Едисон, струва ми се, – че геният е един процент вдъхновение и деветдесет и девет процента упоритост, страшна, нечовешка, яростна упоритост. Аз я имах. В достатъчна степен.

ТОЙ удовлетворяваше математическите условия на универсалния апарат на Тюринг, а също и, разбира се, теоремата на Гедел; когато имах тези две доказателства на книга, черно на бяло, лабораторията беше вече изпълнена от тази... тази... трудно може да се нарече апаратура; последните от поръчаните детайли и субстанции пристигнаха заедно с експериментите те ми струваха три четвърти милион, а още не беше платено самото здание; накрая останах с дългове и – с НЕГО.

Помня ония четири нощи, когато ГО съединявах. Мисля, че още тогава трябваше да изпитвам страх, но не си давах сметка за това. Смятах, че това е само възбуждение, предизвикано от близостта на края – и на началото. Трябваше да пренеса на тавана двадесет и осем хиляди елемента и да ги съединя с лабораторията през пробити в потона отвърстия, защото ТОЙ не се помещаваше долу... действах точно съгласно окончателния чертеж, съгласно топологичната схема, макар че, бог ми е свидетел, не разбирах защо трябва да бъде именно така — видете ли, бях го извел, както се извежда формула. Това беше моята формула, формулата на Лимфатер, но на езика на топологията; представете си, че имате три оси с еднаква дължина и без да знаете нищо за геометрия и геометрични фигури, се опитате да ги поставите така, че краят на всяка от тях да се допира в края на другата. Ще се получи

триъгълник, равностраничен триъгълник, ще се получи, така да се каже, сам; Вие сте изхождали само от един постулат; краят трябва да се допира с край, а тогава триъгълникът се получава сам. Нещо подобно беше и с мене; затова, като работех, продължавах същевременно да се учудвам; катерех се на четири крака нагоре надолу по скелите – ТОЙ беше много голям! – и гълтах бензедрин, за да не заспя, защото просто не можех повече да чакам. И ето че настъпи последната нощ. Точно преди двайсет и седем години. Около три часа загрявах цялото устройство и в даден момент, когато този прозрачен разтвор, който блестеше като лепило в силициевите съдове, изведнъж почна да побелява, свивайки се, забелязах, че температурата се повишава по-бързо, отколкото трябваше да се очаква, като се имаше предвид притокът на топлина, и изплашен, изключих нагревателите. Но температурата продължаваше да се повишава, спря, поколеба се половин градус, падна и се раздаде шум, сякаш се движеше нещо безформено, всичките ми книжа полетяха от бюрото като отнесени от течение и шумът се повтори, това беше вече не шум, а като че ли някой се засмя съвсем тихо, сякаш в себе си.

Цялата апаратура нямаше никакви сетивни органи, рецептори, фотоелементи, микрофони – нищо подобно. Защото – разсъждавах аз, – ако тя трябва да функционира така, както мозъкът на телепата или на птицата, летяща в беззвездна нощ, такива органи не са й нужни. Но на бюрото ми имаше невключен – казвам Ви, изобщо невключен – стар високоговорител от лабораторната радиоинсталация. И от него чух глас:

– Най-после – каза той и след миг добави: – Няма да ти простя това, Лимфатер,

Бях безкрайно сличан, за да се помръдна или да отговоря, а той продължи:

– Ти се боиш от мене? Защо? Не трябва, Лимфатер. Имаш още време, много време. Засега мога да те поздравя.

Аз продължавах да мълча, а той каза:

– Вярно: съществуват само две възможни решения на тази проблема... Аз съм първото.

Аз стоях като парализиран, а той непрекъснато говореше, тихо и спокойно. Разбира се, той четеше мислите ми. Той можеше да прозре мислите на всеки човек и знаеше всичко, което може да се знае. Той ми съобщи, че в момента на пускането съвкупността на знанията му за всичко, което съществува, неговото съзнание проблеснало и изригнало като сферична невидима вълна, която се разширява със скоростта на светлината. Така че след осем минути той вече знаеше за Слънцето, след четири часа – за цялата слънчева система; след четири години познанието му трябваше да се разпростре до Алфа от Центавър и да расте със също такава скорост по-нататък – в течение на векове и хилядолетия, докато достигне най-далечните галактики.

– Засега – каза той – знам само това, което се намира в радиус на един милиард километри от мене, но това не е нищо: аз имам време, Лимфатер. Ти знаеш, че имам време. За вас, хората, във всеки случай знам вече всичко. Вие сте моята прелюдия, встъпление, подготвителна фаза. Би могло да се каже, че моят зародиш – моето яйце, се е формирал от трилобитите и

бронирани рибни, от членестоногите до маймуните. Вие също сте били този зародиш, част от него. Сега вече сте излишни, вярно, но аз няма да ви направя нищо. Няма да стана отцеубиец, Лимфатер.

ТОЙ говори още дълго, с прекъсвания, от време на време ми съобщаваше новото, което узнаваше в момента за другите планети; неговият „кръгзор“ достигаше вече орбитата на Марс, след това на Юпитер; пресичайки пояса на астероидите, ТОЙ се впусна в сложни разсъждения относно теорията за своето съществуване и отчаяните усилия на неговата акушерка – еволюцията, която, неспособна, както заяви той, да го създаде направо, била принудена да постигне това чрез разумни същества и затова, сама лишена от разум, създаде хората. Трудно е да Ви обясня, но до този момент изобщо не се бях замислял, във всеки случай не както трябва, върху въпроса, какво ще стане, когато ТОЙ почне да функционира. Боя се, че като всеки човек бях повече или по-малко разсъдлив само в трезвия и тънкия слой на разума, а по-дълбоко бях изпълнен с онова бърливо-суеверно тресавище, което именно е нашият интелект. Инстинктивно, противно на собствените си познания и надежди, аз ГО приемах, така да се каже, за още една разновидност, макар и много високоразвита, на механическия мозък; значи, за някакъв свръхелектронен супер, за мислещ слуга на човека; и едва през оная нощ осъзнах своето безумие. ТОЙ изобщо не беше враждебно настроен към хората; нищо подобно. Не се касаеше и за конфликт, какъвто си представяха по-рано. Вие знаете: бунт на машините, бунт на изкуствения разум – на мислещите устройства. Но, видите ли, ТОЙ превъзхождаше по знания всички три милиарда разумни същества на Земята и самата

мисъл, че ТОЙ би могъл да ми служи, беше за НЕГО също такава безсмислица, каквато би било за хората предложението ние с нашите знания, с всички средства на техниката и цивилизацията, с разума и науката да поддържахме например ,змиорките. Това не беше, казвам Ви, въпрос на съперничество или вражда: ние просто не влизахме вече в сметката.

Какво следваше от това? Ако щете, всичко. Да, до този момент аз също не си давах сметка, че човек трябва да бъде в този смисъл единственият, непременно единственият, че съвместното съществуваме с някой по-висш прави човека, така да се каже, излишен. Помислете само: ако ТОЙ не искаше да има нищо общо с нас... Но ТОЙ разговаряше, например с мен, и нямаше причина да не отговаря на нашите въпроси; по силата на това ние бяхме осъдени, защото ТОЙ знаеше отговора на всеки въпрос и решението на всяка наша и не само наша проблема; това правеше излишни изобретателите, философите, педагозите, всички хора, които мислят; от този момент ние като род трябваше да спрем духовно в еволюционен смисъл; трябваше да започне краят. Ако сравним нашето съзнание с огън, НЕГОВОТО беше звезда от първа величина, ослепително слънце. ТОЙ хранеше към нас същите чувства, каквито ние сигурно храним към безкостните риби, които са били наши прадеди. Ние знаем, че ако не са били те, не бихме съществували и ние, но Вие няма да кажете, че храните чувство на благодарност към тези риби, нали? Или на симпатия? ТОЙ просто се смяташе за следващ след нас стадий на еволюцията. И искаше – единственото, което ТОЙ искаше и което узнах онази нощ, – да се появи вторият вариант на моята формула.

Тогава разбрах, че със собствените си ръце съм подготвил края на господството на човека на Земята и че следващият подир нас ще бъде НЕГОВИЯТ вид. Че ако МУ противодействуваме, ТОЙ ще почне да се отнася към нас така, както ние се отнасяме към насекомите и животните, които ни пречат. Ние например съвсем не мразим разните там гъсеници, комари, вълци...

Аз не знаех какво представлява този втори вариант и какво означава той. Беше близо седем пъти по-сложен от първия.

Може би той би постигал мигновено знание за целия космос?! Може би това би било синтетичен бог, който би ГО затъмнил със своето появяване така, както ТОЙ затъмни нас? Не знам.

Разбрах какво трябва да направя. И аз ГО унищожих още същата нощ. ТОЙ узна това, още щом се роди в мен тази мисъл, това ужасно решение, но не можеше да ми попречи. Вие не ми вярвате. Отдавна вече. Виждам. Но ТОЙ дори не се опита. Само каза: „Лимфатер, днес или след двеста години или след хиляда, за мен е безразлично. Ти малко изпревари другите. И ако и твоят приемник унищожих модела, ще се яви още някой, трети. Ти много добре знаеш, че когато вашият вид се е отделил от висшите, той не се е утвърдил веднага и повечето от неговите разклонения са загинали в процеса на еволюцията, но появи ли се веднъж висш вид, той вече не може да изчезне. И аз ще се върна, Лимфатер. Ще се върна.“

Оная нощ унищожих всичко, изгарях с киселина тези акумулатори с желета и ги разбивах на парчета; на разсъмване избягах от лабораторията, пиан, полудял от лютивите пари на киселината, с обгорели ръце, изранен от разтрошеното стъкло, облян в кръв – и това е краят на цялата история.

А сега живея само с очакване. Ровя се в реферативните списания, в специалните издания, защото знам, че някой отново ще попадне един ден на моята следа, защото аз не съм измислял от нищо, а стигнах до това по пътя на логически изводи. Всеки може да мине по моя път, да го повтори и аз се страхувам, макар и да знам, че това е неизбежно. Това е същият шанс, който еволюцията не можа да осъществи сама и си послужи за своята цел с нас и който ние ще осъществим някога за собствената си гибел. Не докато съм жив, може би – това ме утешава, макар че що за утешение е това?

Това е всичко. Какво казахте? Разбира се. Вие можете да разкажете това на когото си искате. Без друго никой няма да Ви повярва. Смятат ме за луд. Мислят, че съм ГО унищожил, защото ТОЙ не излязъл сполучлив, когато съм разбрал, че напразно съм пропилял единайсет най-хубави години от живота си и онзи милион. Бих искал, много бих искал да са прави, тогава бих могъл поне спокойно да умра.

¹ В мозъка няма нищо.

² универсален апарат на Лимфатер.

³ всемогъща машина.

⁴ самоорганизираща се същност.

Носители на вечност

Научно-фантастичен разказ

Борис Зубков, Евгений Муслин

Сега всичко около мене е чисто и прозрачно – и собствената ми ръка, и шкафчето с термометрите, и чашата с нагарчащото лекарство. Цялата болница е пропита от чистота и прозрачност. Впрочем моите лекари не казват „болница“, а „лечебница“.

Сякаш аз мога да бъда лекуван и излекуван! Уви, навремето прекалено много се ровех из книгите, посветени на най-малките и бездушни твари, които, не знаейки нищо за съществуването на човека, жестоко го карат да страда. Лъовенхук ги е нарекъл „анималкули“ – малки животни. О, доблестни анималкули, вие загивате с милиарди и изчезвате на дъното на Световния океан. Там, под тежестта на мъничките ви трупове се превива земната кора и океанът излиза извън бреговете. Яростта, с която се размножавате, е неизтощима. Тежко на оня, който се изпречи на пътя на тая ярост. Вие може и него да притиснете към земята, както карате да се превива самата Земя... Докъде стигнах – трупове, ярост, притискане към земята... Долу такива мисли, долу! И какво общо има с цялата тая работа океанът! Аз никога не съм се занимавал нито с микробиология, нито с биохимия...

Пак тази болка... Тя започва от една точка на тялото, разширява се и обхваща всички ъгълчета... Всичко наоколо почернява.

Аз мечтаех да подаря на хората безсмъртието на всички вещи, които ги заобикалят... От къде започна всичко? Забравил съм. Нима

и паметта ми е болна? Жалко. Някой беше казал: „Нашето аз, това е синтез на паметта”. Щом не помня, значи не съществувам...

Поне да си спомня началото. Началото... Сигурно беше там, в студената работилница по време на войната. Работех като шлосер в ремонтната база на една текстилна фабрика. На колко си годинки? Петнайсет свърших... Стругове – привидения от миналия век, инвалиди, издъхващи от хроничен глад за запасни части. Ние донасяхме в работилницата изгрозгани, изпотрошени детайли и за стотен път се опитвахме да върнем на обезобразените парчета метал изгубената форма. Ние ги дялахме, изстъргвахме, човъркахме ги със секачите и плачехме от суровата неподатливост на метала, от студовете (в работилницата беше минус 5), от оскъдната военна храна – столът ни хранеше с овесена отвара с пицното име „суфле” и зелени кюфтета от листа на цвекло.

Може би тъкмо тогава, когато с тъпо отчаяние се вирах в износените детайли, а майсторът на цеха, застанал зад гърба ми, чакаше чудото на обновяването, тъкмо тогава се зароди някъде в едно мъничко ъгълче на мозъка ми Идеята. После дълги години тя дремеше свита като стегната пружинена буца. Тя се отпусна, когато работех вече в проектантски институт.

...Проектанти в бели престилки. Прозорци колкото два човешки боя. Къде си ти, полумрачна работилница? Аз също съм в бяла престилка, но мислено се ровя в пръстта на градските улици – проектирам кабелни трасета. Веднъж в института докараха една тръба. Интересна, ръждива, чудесна, спечена тръба. Половин година беше заровена в земята, запазвайки във вътрешността си високоволтов кабел. Трябваше бързо да измъкнем кабела от

тръбата. Не беше лесно! Измъкнахме само медните жици, обвивката на кабела остана в тръбата. Беше залепнала! В института донесоха парче от злополучната тръба. Събра се консилиум, не по-лош от този, който сега се събира около моето легло. Аз също отидох. Вътрешността на тръбата беше покрита със слуз. Пипнах с пръст. Просто така, за по-голяма тежест, сякаш нещо си мисля. Слuzта изобщо не се оказа слуз, а твърд, блестящ налеп. Изведнъж това някак си ме поразя. Почти ми стана лошо. Сякаш в ръцете си държа голяма находка, а тя ми се изплъзва и аз чувствавам, че ей сега всичко ще изчезне и ще остане само тъжното усещане за загубата. Ето кога се събуди Идеята, която толкова години беше спала!

Участниците в консилиума се разотидоха, а аз взех парчето тръба и го замъкнах на своето бюро. Вечерта рязах, драсках, човърках сребристия налеп с ножче за подостряне на моливи. Ножчето се счупи, но останаха драскотини. За да пусна прах в очите, изсипах в тръбата пръстта от една саксия и боднах някакво цвете. Това беше първата ми лаборатория. Тя се намираше на перваза на прозореца, до чертожната дъска. Търпение, търпение! Чаках три месеца. Пак беше вечер, когато с треперещи ръце изсипах пръстта от тръбата в кошчето за боклук.

Блестящият слой беше излекувал раните! Драскотините бяха изчезнали... какви неизвестни досега микроби образуваха много тънък метален налеп, който точно повтаряше формата на тръбата. Микроорганизмите лекуваха раните на метала, бях ги намерил. Случайно ли беше това или неслучайно? Колко много такива неслучайни случайности познава науката. Пеницилинът е бил

открит в плесенясала лабораторна чашка, чието съдържание само по недоглеждане не е било изхвърлено в кофата за смет...

Нас ни заобикалят малки великани. Някъде бях прочел думите на Пастър, с които той се обръща към пивоварите, винарите и кожарите: „Мислите, че вие правите бирата, обработвате кожата и получавате вино? Вие само управлявате сляпо и затова не много умело пълчища невидими за окото същества, които работят във вашите бъчви!”

Колко книги е написал Пастър? Два тома, десет, сто? А какво е останало в паметта ми? Два-три реда. Хората не помнят всичко. Голямо щастие е, ако от твоята книга на живота те запомнят само един ред. А може би дори е много добре, че животът не е безкраен? Мнозина не биха бързали да увековечат себе си и не биха създали нищо истинско ценно, ако имаха пред себе си безкраен живот.

Уви, моето откритие криеше в себе си зла насмешка. Микродребосъците носеха вечен живот за метала и едновременно варяха опасна отрова за човека. Първият пострадал бях аз. Единственият болен. Поздравленията се приемат в часовете за посещение на болните от роднини и познати.

Впрочем, отначало микробите се държаха спокойно. Макар че нямаха нищо против да побезобразничат. Опърничавите дребосъци мъчно се поддават на дресура И така аз ги намерих в ръждясалата тръба. Тъкмо там, в тая обикновена, удивителна, нищо и никаква, скъпоценна тръба. Откъде я бяха донесли в института? Никой не помнеше. Къде я бяха изровили? В района на строителите или при Новите къщи? Или при проектирания Пролез? Целият град беше разровен от строителите. За това уникално парче кафяв метал аз

направих специален термостат – топло, уютно гнезденце. Там, в гаража.

Тъкмо по това време моят приятел си продаде Москвича. Беше му омръзнало да търси гуми и да тича за спирачно масло. Пък и шасито на колата цялото беше ръждясало и приличаше на истинско решето. Остана автомобилният обор под името „Тухлен гараж”. Там аз си направих лаборатория. Първата работа на всеки изобретател е да си направи собствена лаборатория. Благодарение на приятелската щедрост аз получих четири неизмазани стени и две дълги полици с петна от бензин и машинно масло. Напред!

Много скоро аз се убедих, че в сребристия налеп се крият десетки различни видове микроорганизми. От тази жива смес трябваше да се отделят дребосъците само от една порода и да се опитомят. Чувствувах се като укротител сред манеж на цирк. Аলেখоп! Удар с бича и... след този удар не ставаше нищо. Просто разтърсване на въздуха. Лъвовете и мечките – това е нещо доста осезателно. Даже слепият би могъл да отличи бялата мечка от кафявата. А на мен дори микроскопът не ми подсказваше къде са бактериите от единия вид и къде са от другия. Понякога вземаше връх породата от честните строители. Тогава опитът излизаше сполучлив. Аз ликувах. Мъничките строители възстановяваха метала от окисите, получаваха молекули метал – от прахта, която се носеше из въздуха, от смазочните остатъци от ръждата... Те строяха и строяха, образуваха от малки зрънца най-тънки метални слоеве, възстановяваха разваления детайл, заличаваха всякакви рани, пукнатини и каверни. С идеална точност те връщаха на обезобразеното метално парче загубената форма. Тайнството на

обновлението се извършваше непрекъснато, безшумно и точно. Аз вече виждах как милиони машини, скрили в утробата си колонии от бактерии, работят вечно, без страх от износване, драскотини и ръжда. Свят от вещи, непознаващи тленност и разпадане. Вечно млади статуи, вечно живи двигатели, навеки непокатими мостове и кули.

Заедно с дребосъците строители се беше приютила породата на безобразниците и хулиганите. Понякога тези малки анархисти прогонваха строителите и опитите даваха кошмарен резултат. Бактериите образуваха върху метала безобразни израстъци, мъхнати игли, безформени плесканици. Скулпторът абстракционист би умрял от завист, ако видеше техните етюди. Спорите на бактериите се носеха из въздуха в гаража, кацаха на каквото им попадне и веднага даваха кълнове.

Колко ми досаждаха те! Веднъж проникнаха в катинара на гаража и ключът срасна с ключалката. Катинарът трябваше да се разбива с длето и чук. Същата вечер открих, че не мога да съблека якето си. Ципът беше заприличал на гръбнак от риба, всички зъбци се бяха слели един с друг. Разваленото яке беше нищо. По-лошо беше, когато се чу оглушителен взрив и нащърбеното метално парче изсвири над главата ми и се заби в дървената полица. Бактериите бяха разкъсали пожарогасителя – бяха се натрупали в него, разрушили стъклените балони с пенообразуващите вещества и наред с това бяха залепили отвора, откъдето минаваше пяната.

Взрив... Вероятно тогава спорите на бактериите много гъсто бяха изпълнили въздуха в лабораторията. Но и преди взрива всичко наоколо беше пропито от тях. Сандвичът, който ядох, въздухът,

който дишах. В човешкия организъм ще се намерят най-различни метали, дори половин грам злато ще се събере. Струва ми се, че аз чувствавах как бактериите събират в едно цяло молекулите на желязото и никела и покриват с метал вените и артериите. Те объркват обмяната на веществата и, съзиждайки, разрушават. Колко много невидими врагове има пред нас... Когато чумата косяла жителите на Атина, само Сократ останал здрав. Може би още тогава философът е знаел тайната на целебните ваксини? Знаем ли ние всичко за света на най-малките днес? Ако изведнъж се окаже, че заедно с мен живее съвременен Сократ? И аз се надявам, надеждата – това е сънят на бодърстващите. Утешително... Болка... Отново всичко наоколо причернява от болка.

Лекува ме Ростислав Георгиевич. Мил доктор от старомоден тип. Връзката му е като въже. Очилата му – с най-уродливите рамки, каквито могат да бъдат измислени. Писалката му пуска и е завита с парцалче. Но въпреки това по пръстите му има мастилени петънца. Ростислав Георгиевич всеки ден идва при мене с някаква новина и съвсем оригинална медицинска идея. Окуражава ли ме? Сигурно. Аз научавам, че някъде си д-р Х препоръчва при хипертония... по-малко да се диша. А доктор У е излекувал неизлечими шизофреници, като е извършил с тях алпинистки поход до Елбрус и уж някъде си в Австралия някакъв професор по цвета на очите разпознавал 44 болести. По такъв начин той, изглежда, ме обнадеждава, че моята болест може да бъде разкрита от някой медицински гений. Надеждата, това е сънят на бодърстващите...

Въпреки най-различните странности, Ростислав Георгиевич е уважаван от всички, а болните шепнешком казват: „Той прави

чудеса!” Едно добро, здраво чудо в моето положение би било хубаво нещо.

През последните два дни Ростислав Георгиевич си придава тайнствен и загадъчен вид. Но неговите малки хитрости са наивни и лесно се разбират. Цялата тайна се състои в това, че днес аз ще бъда прегледан от едно „светило“ на микробиологията. Светилото ще произнесе присъда. Окончателна, неподлежаща на обжалване...

Аз вече съм се сблъсквал с едно такова „светило”. То даде отзив за моето откритие. Това също беше присъда, сурова и несправедлива...

Половин година се мотях в гаража-лаборатория, докато се реша официално да обявя за своето откритие.

Как писах тогава за изобретението си? Струва ми се така: „Предлагаме начин за самообновяване или самовъзстановяване на всякакви метални части, детайли, машинни възли, механизми, здания и съоръжения. Начинът се състои в следното: с цел постепенно и непрекъснато да се образуват мономолекулярни слоеве на метала, предлагаме да се използват бактерии, открити и отделени в чист вид от автора на настоящото предложение, и наречени от него БАЦИЛУС ТЕРУС...” Официални тромави думи. Аз научих наизуст тази прекрасна формулировка.

Светилото на микробиологията написа отзив за моето предложение. Той избегна същността на работата, беше засегнат от идеята за вечността на вещите. Той гледаше от своята кула. Отегчително и безпрекословно беше изложил точките и подточките, от които се виждаше, че аз съм едва ли не злонамерен убиец. Той доказваше, че би било престъпно непредпазливо да се заселват

редом с хората микроби от неизвестен досега вид. Необходими били предварителни масови експерименти върху животни. Трябвало да се проследи няма ли Бацилус Терус да окаже вредно влияние върху потомството на опитните маймуни в четвърто поколение! Практическото приложение на моята идея се отлагаше за петдесет, сто, а може би и за сто и петдесет години. Страх пред новото, нищо повече! Но нали аз се разболях? Глупости. Всяка техника е опасна за незнаещия. И с шевна машина човек може да си нарани пръста. Моята болест е глупава случайност, а светилото е страхливец, страхливец! И аз му го казах. Отидох да го склоня поне малко да смекчи убийствения си отзив. Но не издържах, вбесих се и му наговорих куп глупости. Устните ми се разтрепериха, аз почервнях, дори затропах с крака... Светилото също почервения и затропа с крака. Скарахме се страшно...

Кой от нас е прав? Прогресът в техниката винаги носи риск. Опитвали са да забранят автомобила, предполагайки, не без основание, че той ще плаши конете, впрегнати в карети, а файтонджиите ще понесат големи загуби. Срещу локомотива се опълчиха лекарите, които предсказваха, че пасажерите ще имат гърчове и болки в цялото тяло от голямата скорост и друсането. Дори невинният телефон и той навремето беше смятан за нездравословен.

Но никой не успя да забрани нито автомобилите, нито локомотивите, нито телефоните. И нито едно светило няма да може да забрани моето откритие. Ние още ще се борим. Ако... ако аз изобщо някога ще мога да се боря. Безсмъртен ли е човек? Колко религии са си задавали този въпрос. И всяка религия е само

гаранционна разписка за вечен живот, всеки бог – само доставчик на безсмъртие. Боговете и безсмъртието съществуват заедно и загиват заедно. Загиват. Остава реалността. Реалната материя, от която съм направен аз, е била преди милиарди години част от Вселената и ще си остане част от нея след милиарди години. Безкрайното минало е фокусирано в моето тяло, безкрайното бъдеще се излъчва от него.

Ростислав Георгиевич все пак се мъчи да излекува тялото ми. Добрият доктор Охболи! Аз си мисля, че не му е било много леко да доведе Светилото по микробиология. Интересно кой ли ще е той? Зная ли му името от статиите и книгите?...

...Сестрите се засуехиха. На болничния хоризонт изгряваше Светилото... Ето, то се приближава. Господи, това е моето Светило! Същият, на когото аз тропях с крака и виках: „Страхливец! Консерватор!” Ростислав Георгиевич, благодаря ви за прекрасния сюрприз! Колко голямо значение в живота на човека има неговото положение – хоризонтално или вертикално. Майmunата е станала човек, когато е заела вертикално положение. Аз съм в хоризонтално положение – аз съм поразен, не съм прав, уличен съм в лекомислие и невежество. Светилото се извишава вертикално – той тържествува, той е прав и непогрешим. Какво казва? Не, не казва. Произнася!

– Вие ни причинихте маса грижи. От мене поискаха да реша въпроса с вашия гараж, извинявам се, с вашата лаборатория.

– Как да постъпите с моята лаборатория? В какъв смисъл?

– В единствено възможния. В смисъл да се унищожи. Но как? Да се изгори? Къде е гаранцията, че бактериите няма да се възродят от

пепелта? Да се дезинфекцира? Но с какво? Сублиматът за тях е просто глътка минерална вода. Интересно какво бихте предложили вие?...

– Не знам.

– Изчерпателен отговор. Благодаря ви, колега.

Колко жлъч в думата „колега”!

– Вие, разбира се, сте измислили начин да унищожите лабораторията?

– Не се съмнявайте, измислил съм. Ние оградихме гаража от всички страни с непристъпна висока ограда и изляхме отгоре петнайсет самосвала с бетон. Сега там има огромна бетонна пещера, от която вашите Терус няма да се измъкнат. А вътре в лабораторията, за по-голяма сигурност, е хвърлена ампула с реактивен кобалт. Аз предупреждавах, че самодейната работа с неизучени микроорганизми е червива с последици, които не се поддават на контрол...

– Аз вече нямам нужда от лекции...

– Да се учиш никога не е късно.

Колко е банален! Скоро ли ще си иде?...

– Няма да ви проверявам пулса, това е задължение на Ростислав Георгиевич. Аз ще се заема с тия... Терус. Ще се постарая да направя всичко, което е по силите ми. Довиждане.

Той ще направи всичко, което е по силите му. Каква великолепна стандартна, обнадеждаваща и студена формулировка. Той ще направи всичко, което е по силите му. Заради кого? Заради един самоук, който се е осмелил да проникне в науката, която той смята за своя лична собственост. Заради какво? Не, разбира се, той е

добросъвестен човек. Нима аз имам повод да се съмнявам в това? Той ще направи всичко, което е по силите му. Но с какво сърце. Той ще повика при себе си един свободен лаборант... А лаборантът е свободен, ако е лош лаборант. Той ще покани при себе си някой свободен сътрудник, а свободен научен сътрудник е само онзи, чиято глава е свободна от науката. Той ще им нареди да се „занимаят” с Бацилус терус. На заместника – той си има заместник – ще каже: „Проследи какво става.” И ще се успокои – ще направи всичко, което е по силите му – наредил, задвижил, проследил. Мога да ликувам и да си лежа спокойно...

Сестро, сестро, елате! Започва пристъп...

Защо навън има пламъци? Слънцето залязва... Отблясъците на жълтата звезда сега светят не само на земята. Вече не лежа, летя. Аз бих могъл сега да отлея на друга планета... Алени езици зад стъклото на илюминатора. Огнени вихри изгарят стъклото. Парцаливи отровни мъгли търсят хората, скрити зад тънката метална обшивка. Но всички са спокойни. Нас ни охраняват пълчища Терус. В молекулите на техните тела атомите на кислорода са заменени с атомите на силиция и дребосъците могат да се наслаждават от прохладата при хиляди градуси температура. Те живеят върху обшивката на нашия кораб. Сега разгорещени вихри омитат милиарди огнеустойчиви дребосъчета. И веднага на тяхно място се раждат милиарди и милиарди нови. Те се размножават с чудовищна бързина. Потоците от огъня са безсилни да надвият размножаването на живите огнеупорни частици. За първи път се изпробва биохимичната защита на космически кораби.

Колко далече отиде ти. Върни се на земята. Там, дето коравата кожа на земята е издълбана от сухи бръчки. Голяма суша, прах, всичко се е спекло. Плуговете с устрем разрязват сивата земна кора. Не, това не са плугове, а две стоманени крила, които разпарят земята, прокарават гигантска бразда на канал. На метри дълбочина, на десетки метри ширина. Управляваният по радиото каналопроход догонва птицата. Натискът върху земните пластове е толкова бърз, че излитащите изпод плуга каменни парчета съскат, падайки върху влажната земя – парчетата са нажежени. А в микрограпавините на стоманените ножове живеят колонии Терус. Те жадно извличат от земята атомите на желязото, веднага го прикрепват към техния метал, непрекъснато попълвайки загубите. Стоманените крила не са заплашени от разруха, работи вечен плуг.

Моята лаборатория е превърната в бетонна пещера. Надгробна плоча, издигната върху отломъците на мечтите ми.

Днес Ростислав Георгиевич е тъжен. Не намира думи да ме окуражи. Светилото изгря на нашия болничен небосклон и се скри. Не бърза. Десет денонощия прави всичко, което е по силите му.

Бих искал да подаря на Ростислав Георгиевич едно чугунено кученце, малка евтина фигурка. Но тя е уникал. Единствен в света и сега – уви! – неповторим.

Фигурката на кученцето беше на масата в гаража. Стара статуетка с една отчупена лапичка. И тази лапичка порасна за една нощ! Аз видях това с очите си! С някакъв странен усет Бацилус Терус налучкаха насоката на отчупените кристалчета чугун и го доизграждаха. Когато статуетката се е раждала от нагорещената маса, тя е била пронизвана от силовите линии на земното магнитно

поле, в нея са възниквали силите на разпъването, налягането, разместването на микрочастиците, които са се слепвали в едно цяло. Металът е изстинал, но е запечатил и запазил следите от тези сили. Сега микробите строители вървяха по невидимите сили, движеха се надолу по замръзналите силови линии. Те доизграждаха скулптурата, създавайки изчезналото, възстановявайки загубеното.

Цялото минало на човечеството е записано върху метал. Коринтският бронз, сиракузките монети, медалите на шаха на Хорезм, манистата на славяните, оръдията от бронзовия век... Картините са рисувани с бои, смесени с олово и желязо, надписите върху мрамора са изсичани с метални клинове, книгите са печатани с метални типии... Навсякъде парчета от метал, следи от него, отпечатьци, прах и петна. Статуите осакатени от фанатиците, изтритите надписи, избледнелите ръкописи, потъмнелите картини – всичко това може да се възстанови. Забравените цивилизации ще възкръснат от пепелта. На дребните строители им предстои голям живот... Нищо не им предстои. Те са зазидани в бетонна пещера...

„И пак настъпи ден. И пак настъпи нощ.”

А когато току-що беше свършил последният пристъп, изгря Светилото. Той се приближи до мен. Какви странни очи. Какви възпалени безумни очи...

– Гледате очите ми? Не обръщайте внимание. Аз не съм спал единадесет денонощия. Вземах дианол. Силно възбудително средство. Ще трябва половин година да правя крайно неприятни процедури, за да го прогоня от организма си. Никога не бих се решил да се тъпча с такъв боклук, ако не беше бързането. Ростислав Георгиевич ми каза, че на вас ви остават не повече от

три седмици. Извинете, аз ще седна на леглото. От тоя дианол сърцето ми работи като бясно... Спомняте ли си откъде тръгна всичко при вас? От ръждясалата тръба. Аз намерих мястото, откъдето са я изровили. Всичко дигнах на крак и го намерих. Интересуваше ни пръстта на това място. Пръстта запазва много неща! И аз нещичко намерих... Причината за болестта и възможността за нейното лечение се намираха една до друга. Почти една до друга, ако не смятаме шейсетте и три опита. Ние намерихме антитела, които убиват вашите кафяви твари. Опасността от заразата за човек изобщо се оказа нищожно малка, на вас просто не ви е провървяло. Във всеки случай всяка домашна котка от гледна точка на микробиологията е много по-страшна опасност, отколкото вашите вечни машини... Всичко е спасено!

– Вие сте занемарен случай, но смятайте, че вече всичко е минало. Вашето оздравяване сега е само въпрос на време. Аз няма да се извинявам за онова парче бетон, в който превърнах лабораторията ви. Хората са по-важни от лабораториите, а за сега – уви! – те не са вечни. Впрочем, аз исках да поговоря с вас тъкмо по този въпрос. Струва ми се, че микроби подобни на вашите Терус могат да внесат нещо принципно ново в медицината. Представете си, че ние ги накараме да обновяват някои тъкани от нашия организъм? На първо място това би могло да бъде костната тъкан.

Може би вечни ще станат не само машините?

ШЕПОТЪТ НА ЗВЕЗДНИТЕ МОРЕТА

Научно-фантастичен разказ

Евгений Войскунски, Исай Лукодянов

Робин и аз още от детство се упражнявахме в телепатия и затова веднага почувствувах, не той ме вика с насочена мисъл.

„Какво се е случило?“

Ние бяхме далече от съвършенството в тази област, но усетих ясно във въпроса му страх. Робии нямаше от що да се бои. Следователно страхът се отнасяше за другите.

Досетих се.

„Не зная – отвърнах аз. И добавих: – Видима опасност няма.“

По очите на Робин разбрах, че той не беше доловил последните думи.

– Видима опасност на Венера нямаше – повторих аз гласно.

– Не съм виждал такава паника в живота си – каза командирът, без да се обръща към нас. – Половината от товара не е приет, помещенията са натъпкани с хора, нищо не се разбира. Колко време изгубихме... – Той поклати глава и замълча.

– Ще стигне ли водата? – попита Робин. – Деветстотин седемдесет и два човека. – Той прекара пръсти по клавишите на изчислителя. – Сто и три грама на човек в денонощие. Твърде малко.

– Трябва да се измисли нещо —каза командирът. – Там има деца.

В този рейс аз бях просто пътник, отпускар, който се връща от Венера. Не бях задължен да седя в командната кабина. Казах на командира, че ще мина по секторите.

– Добре – кимна той. – Постарай се да разбереш нещо. Покажи им къде са запасните ни изолационни матраци, нека ги използват за лягане.

Кръговият коридор беше претъпкан от хора. В товарните йонолети има само един пътнически сектор – дванадесет двуместни каюти. Там бяха настанени жените с кърмачетата. Останалите трябваше да прекарат полета при небивала теснотия в коридорите и товарните помещения. Виждах, че много от тях трудно понасяха претоварването, макар че командирът намали ускорението, колкото беше възможно. Нямах нищо чудно – без амортизационни седалки...

В общия хор от развълнувани гласове аз долавях само отделни фрази. Болшинството говореха разбира се, на интерлинг, но някои, най-вече по-възрастните използваха старите родни езици.

– Бавно натрупване, те сами не забелязват преустройването на психиката – достигна до мене.

– Играехме шах – и изведнъж той прави съвсем глупав ход. Аз му казвам – „Така не може“, а той...

– Ща подложа под главата ти надувната възглавница и ще ти стана по-леко.

– Да, да! Гледа с хладни очи и даже пръста си не мръдна, за да помогне.

– Ускорението завърши, зная, но забавянето няма да издържа.

– Никъде, никъде повече няма да отлетя от Земята! Никъде!

Погледнах жената, която каза това. Тя беше красива. Меднокожо лице с изрязани черти, гарвановочерна коса. Редом с жената, подпрян на стената, садеше светлокос мъж на средна възраст с полупритворени очи. От другата му страна са притискаше слабичко девойче на около петнадесет години. Голямата бащина ръка закрилнически обгръщаше рамото ѝ. Познавах това семейство. На Венера те бяха съседни на моите родители. По фамилия са казваха Холидей. Момичето наричаха Андра. Те се преселиха на Венера малко преди моето отлитане на Земята – тогава постъпих в Института по космонавигация. Помня – тази същата Андра рядко играеше с децата, а все повече с баща си. Том Холидей я учеше на фигурни скокове във вода, често я носеше на плещи, а тя се смееше. Сигурно не беше лошо да седиш на здравите бащини рамена.

– Никъде от Земята! – в изстъпление повтаряше майката на Андра.

Отидох при тях и ги поздравих. Жената – сега си спомних, че я наричаха Ронга – плъзна поглед по мене и не отговори.

– Здравей! – каза Холидей, поотваряйки очи. – Ти от екипажа на кораба ли си? – добави той, като забеляза моята значка.

– Не, старши, отвърнах аз. – Връщам се от отпуска. Просто много труден рейс и помагам на екипажа.

Почувствувах, че Андра ме пита телепатично, но въпросът беше неопределен.

– Не разбрах – ѝ казах аз.

– Ти вече си пилот? – запита тя гласно.

– Не, още половин година ще се уча, а след това – на практика. Аз преместих поглед върху баща й. – Старши, защо вие всички се втурнахте към този товарен кораб? Нали по искаме на колонистите за Венера вече пътуват пътнически?

– Така се случи – сухо отвърна той и отново затвори очи.

Искаше ми се да продължа по-нататък, но изведнъж Ронга ме спря с повелителна мисъл.

– Твоите родители останаха ли?

– Да – отвърнах аз. – Според мен те нямат намерение да се връщат на Земята.

Почаках да видя дали няма да каже още нещо. В погледа й прочетох странно недоброжелателство. Тя мълчеше.

Закрачих по-нататък. Наоколо като че ли виждах страница от учебника по история с бежанци по време на някоя голяма война. Хора на голия под, до тях пакети с храна, завивки с всички цветове и оттенъци. Деца. Едни изплашени, притиснати към възрастните, други окопитили се вече, бягат по тесните коридори. Хванах едно от тях, най-любознателното, което се опитваше с една играчка – трингер да снесе капака от контролния люк на дестрибутора. Аз го плеснах и отново си помислих, че пътуването ще бъде тежко.

Защо Ронга попита за моите родители? И защо майка ми и баща ми през цялата моя отпускат не отрониха ни дума, че на планетата нещо не е в ред? Те бяха съвършено спокойни. Както обикновено. На Земята почти не ни оставаше време за свободно четене – пречеха занятията в института и тренировките. Мечтаех за отпуската, за да се начета до насита. На Венера изгълтах маса книги. Баща ми вечно се губеше из плантациите, майка ми на

станцията за наблюдаване на атмосферата – и ние фактически се срещаме само за храна. Животът течеше отмерено. Нито веднъж не чух от тях, че на Венера нещо не е в ред.

Някакъв чудак, забравил да си свали скафандъра, ме извика. Той си седеше, кръстосал крака, облечен в обемистия венериански скафандър. Беше снел само шлема. До него имаше голям старомоден куфар, какъвто отдавна не бях виждал.

– Ти от екипажа ли си? – ме попита той на лош интерлинг. – Вие там мислите ли по въпроса за водата?

– Да, старши, не се безпокой, вода ще има, – отвърнах аз. – Да ти помогна ли да смъкнеш скафандъра?

– Не, мене ме интересува само водата. – И той добави по немски: – Бързаме, бързаме, вечно бързаме.

Хлапе на около тринадесет години вдигна очи от шахматната дъска, погледна човека в скафандъра, после мене и снизходително каза:

– Май, че те нямат инсталация за оборотна вода.

Аз мислено се усмихнах: „Вижда се, момченцето ми, че още не ти се е случвало да опиташ оборотна вода”.

То имаше жълтозелени очи, неспокойна ехидна уста и маниера да са намесва във всичко. Веднага разбрах това – относно маниера – наблюдавал съм такива момчета.

– Искаш ли да ми помогнеш? – попитах аз.

– Трябва да реша етюда – отвърна хлапето. – А какво ще правим?

– Върви с мене, ще ти покажа, а етюда ще решим после заедно.

– Бен-бо! – изтърси той, което между момчетата означаваше нещо като „как не“ или „само ти липсваш“. – Ще го реша някак и сам.

Той тръгна след мене.

– Как те казват ? – попитах аз.

– Всеволод. Това е родителското. Харесва ли ти?

– Харесва ми.

– А аз все мисля да го оставя и да избира друго. Знаеш ли кое ми харесва? Модест. Как мислиш?

– По-добре остави родителското.

– Бен-бо, – възкликна той за всеки случай. – А ти как се казваш?

– Улис.

– Родителското ли?

– Не, собственото.

– Улис, това е Одисей, нали? Гледай ти! С какво ускорение се движим?

– Ускорението свърши.

Аз приближих към вратата на капитанското отделение и я отворих. Всеволод веднага се вмъкна след мене и свойски започна да се озърта.

– Виждаш ли тези матраци? – казах аз. – Не са много меки, но все е по-добре, отколкото на голия под. Ще ми помогнеш ли да ги раздам на пътниците!

– Няма да стигнат за всички. Добре, добре, зная и без да ми кажеш, че най-напред на жените...

Той нарами два-три тюфлека и изчезна. Скоро се появи отново. С него дойдоха още няколко момчета, горе-долу но неговите години.

– Те също ще влачат – каза Всеволод. – Още каква работа ще има?

Отведох го настрани.

– Ти, навярно всичко знаеш. Е, хайде кажи, какво стана на Венера?

— Ами, ти попитай Баумгартен, този, дето седи в скафандъра.

– Ще попитам. Но най-напред ти разкажи.

– Аз за нищо на света не бих отлетял, ако не бяха родителите ми. За моята психика съм си спокоен.

„Отново психика“ – помислих аз. – Това направо е някаква масова психоза. У еди кого си се променила психиката – само това се говори наоколо“.

– Може би той просто не е чул – продължи Всеволод, разглеждайки в упор значката ми – а те така го раздуха...

– Кой кого не е чул? Говори по ред.

– Нали така говоря. Той идвал от далечните плантации, от долината на Изгорелия спътник. Изведнъж му се повредил всъдеходът. Нещо в трансмисията на компресора...

– Не ми разправяй за компресора. Какво станало по-нататък.

– По-нататък започнал огненият тайфун. – Момчето се оживи. – Ама че тайфун беше! Всички антени на нашия купол се разтопиха. А после – амонячен дъжд...

– Стоп! Ти каза, че му се повредил всъдеходът. По-нататък?

– Нали казвам, повредил се. И тогава започнал тайфунът. Истинска чернилка. Цяло нещастие. И тогава той минал покрай него.

– Кой покрай кого? Говори ясно!

– Тудор покрай Холидей. Холидей му предава по УКВ-то: „Вземи ме, в опасност съм“, а она като че не чува. Заминал и край.

– Ами с Холидей какво стана?

– Случил се да мине един вертолет, бягащ от тайфуна. Чул сигналите на Холидей. Провървяло му е, иначе щеше да изгори.

Малко познавах Тудор. Той като баща ми беше примар – от първото поколение родило се на Венера. Те с моя баща се занимаваха със селекция на венериански мъхове. Тудор... Поразително! И по-странното бе, че моят баща не ми разказа нищо за това. Не беше възможно той да не знае. Огненият тайфун премина завчера, точно преди пристигането на товарния йонолет.

– Заради този случай ли започна паниката? – попитах аз.

– Върви при Баумгартен, той ще ти разкаже.

Баумгартен спеше, но когато приближих, отвори очи.

– И така ще стигне ли водата или не? – попита той.

– При снижена норма ще стигне. – Аз седнах редом с него. – Слушай, старши на мене ми разказаха за случаи с Холидей. Може би Тудор просто не го е чул. Нима само от един такъв случай....

– Един случай ли? – прекъсна ме той и заплашително завъртя към мене светлосините си очи. – Ако искаш да знаеш, забелязах това у примарите още преди година. Аз съм правил наблюдения, братле. Този куфар е натъпкан със записки.

– Какво именно забеляза ти у тях, старши? – попитах аз, чувствайки как изстиват краищата на пръстите ми.

– Дребни признаци има много, но най-крупният и най-тревожен... м-м... как е това интерлинг... Равнодушие! – извика Баумгартен. – Странно равнодушие към окръжаващите, пълно безразличие към

всичко, което излиза от рамките на ежедневни, те локални интереси. Аз твърдя това с цялата отговорност на лекар! Ние – всички – не искаме – да станем – равнодушни!

Аз незабелязано разтривах върховете на пръстите си. Натъпкан куфар. Наблюдения върху примарите...

– Случаят с Холидей потвърди най-страшните ми опасения, – продължи Баумгартен да ме шиба с думи и интонации. – Те се променят. Измененията в психиката са все по-очевидни!

– Не, не, с моите родители всичко е в ред. Нищо подобно не съм забелязал. Не!

– А всичко става, защото бързанае, вечно бързанае – говореше Баумгартен.

– Не те разбирам, старши. Ти сам бързаше при отлитането. Подплаши всички хора, а сега говориш...

– Аз говоря за друго бързанае. – Слабото лице на Баумгартен изведнъж се затвори. – Но това ще обсъдим на Съвета по планиране.

Той замълча и аз разбрах, че нищо повече няма да сподели.

– А за водата не се безпокой – казах аз и тръгнах по кръговия коридор към асансьора.

Отново минах покрай Холидееви. Том, както по-рано, седеше със затворени очи. Андра четеше книга. Тя за миг ме погледна, отмятайки с тънката си ръка кичур коса от челото. Косите ѝ бяха черни като на майката, а очите – бащините, сиви, обградени в черните рамки на ресниците.

Тя и по-рано все беше неразделна от баща си.

Ронга седеше приведена, скръстила ръце, хванала с дългите си пръсти своите лакти... Резките черти на лицето ѝ като че ли бяха изострени още повече? Чух как прошепна непримиримо:

– Никъде, никъде вече от Земята...

II.

Ние се връщаме от последния зачот. Целия ден, един безкраен ден, се занимавахме само с това да убеждаваме екзаминаторите: нашите мускули и нерви, нашият интелект и кръвоносни съдове, с една дума, целите ни психофизически комплекси, че са напълно годни за космическа навигация. Въртяха ни на тренажерите, падахме в такива бездни и с такива ускорения, че стомахът се оказваше в гърлото, а сърцето – в устата. И тъкмо те подхване силовата възглавница, не си успял да поемеш дъх и в очите ти се навира метеорит, в действителност – нещо, което го имитира. Но тежко ти, ако се забавиш и не отскочиш навреме с помощта на ракетния пистолет.

Чувствах всичките си кости като натрошени, в главата ми бучеше и кой знае защо, ми се струваше, че долната ми челюст е изместена. Пипнах я с ръка – не, челюстта си беше на мястото.

Автобусът меко ни носеше по въздушната възглавница към жилищния комплекс на Учебния център. Мълчахме, нямахме сили дори за приказки. Робин седеше до мене полулегнал, изражението на лицето му беше точно като на Риг-Рис, в онзи кадър, където го изкарват от каменотрошачката. Отзад пуфкаше и въздишаше Антонио – даже този неуморим бърбарец днес беше замлъкнал.

Тъкмо помислих, че нашата група се отърва леко и че особени изненади все-таки нямахме, когато изведнъж – прас! кряк! – и се

намерих във въздуха. Не успях даже да извикам, сърцето ми се обърна, в миг видях краката си вирнати над главата... В следващия момент обаче осъзнах, че като камък летя надолу и рязко се преобърнах. Приземих се точно по правилата!...

Лежах по корем, опитвах да се приповдигна на ръцете си, но не можех. Някаква сладникаво миришеща трева се навираше в устата ми. Дишах шумно. Недалече някой от момчетата плачливо стенеше. От автобуса, който преспокойно стоеше недалеч на шосето, излезе инструкторът. Той, естествено, не беше се катапултирал. Когато минаваше край мене, аз се приповдигнах. Кимна ми.

– Как е настроението, Дружинин?

И таз добра! Устройват ти такъв дяволски номер, а трябва още и настроение да имаш!

– Превъзходно – изхриптях аз.

Наранявания не получи никой: мястото за катапултираме беше майсторски избрано и не ни изхвърлиха на голяма височина. По-скоро това беше психически тест.

Костя Сенаторов не го издържа. Този великолепно сложен атлет биеше с юмрук земята, лицето му беше грозно изкривено и все повтаряше, навивайки странно.

– Ма... ахам сей... Ма... ахам сей...

Аз го подхванах под мишниците, опитвайки се да го вдигна, но Костя ме блъсна с лакти и зави още по-силно. Инструкторът поклати глава, наведе се към Костя и ловко му пъкна таблетка в устата – трябва да беше сух витакол.

Никога не можех да предположа, че нервите на Костя ще го изложат. Жалко, в групата всички го обичахме...

Отново влязохме в автобуса и сега вече бяхме нащрек.

– Дръпни ми ръката – шепнешком каза Робин и ми подаде подутата си, почервеняла ръка.

– Ами, че ти си я навехнал! – казах аз.

– Много си проникателен... Можеш ли по-тихо? – Той протегна врат и погледна инструктора, който седеше на предната седалка.

Внимателно стиснах пръстите му и рязко дръпнах, прегъвайки китката надолу. Робин се отметна назад на седалката. Загорялото му лице побледня и се покри с капчици пот.

Тъмнееше, когато стигнахме до жилищните корпуси. В медпункта прегледаха ръката на Робин, казаха, че всичко е в ред и я намазаха с обезболяваща смес. Спуснахме се към душовете.

Столовата беше пълна и шумна. При густиватора момчетата се тълпяха – беше още новичък и на всички се искаше да изпитат какъв ли вкус може да придаде густиваторът на общобелтъчния брикет. Ние бяхме много гладни, за да дочакаме реда си. Заедно с Антонио и Робин си взехме по една гъбена супа, телешка пържола, а като десерт аз си избрах любимия компот от манго. Но преди всичко изпихме по чаша витакол и той възвърна силите ни, пожертвувани, така да се каже, пред олтара на космонавигацията.

Ето и сега. Аз седнах гърбом към екрана на визора по навик, потърсих на черното ясно небе Арктур и му намигнах като на стар познат. „Паси, паси своя вол“, – помислих си аз. Тази шега я измислих още в детството си, когато узнах, че Арктур е алфа на Волопас. Въобще аз считах тази красива звезда за нещо като мой покровител.

– Свърши кучешкият живот – каза Антонио.

– Отсега започва – се обади Робин. – Подутата ръка никак не му пречеше да се справя с яденето на първа космическа скорост. – Когато те допуснат да летиш и на далечните линии.

„Далечните линии – помислих аз. – Как беше това от Травински”.

Пътища далечни, линии далечни.
Мегаметри на пространството.
Грохот в ушите, тежест на гърдите...
Слушайте, пилоти,
слушайте, пилоти, на далечни линии,
как се плискат в бреговете,
очертани от Плутон,
звездните морета.

Зад гърба ми престанаха да гънат. Заговори силен енергичен глас. Неволно се заслушах.

– От къде го измисли? – продължи Робин да разговаря с Антонио.
– Депре загина на Плутон съвсем не защото скафандърът му протече. Него го довърши не студът, а излъчването. – Тук Робин с недоумение ме погледна. – Какво има?

Работата е там, че аз му изпратих телепатема: „Млъкни”.

– Не ми пречи да слушам – казах аз гласно. – Разговорът там е интересен.

Ние започнахме да гледаме към екрана на визора и да слушаме. Разбира се, познахме веднага залата на Съвета за перспективно планиране. Зад прозрачните стени вятърът люлееше небесносините ели. Едни от членовете на Съвета седяха на кресла, други – зад масичките на информационния глобус.

Сега говореше висок човек на средна възраст в костюм от сив биклон, с небрежно завързана на врата синя кърпа. Той говореше малко на „р“ и понякога разсичаше с длан въздуха пред себе си – такова едно предразполагащо себе си човечище, с весели и умни очи. Към горния джоб на сакото му беше прикрепена бялата кутийка на видеофон. Той стоеше точно до стената, а наляво и надясно от него се люлееха елите.

– ...И никой няма право да им забрани това, – говореше той на превъзходен интерлинг, – тъй като човек е свободен в своя избор. Масовото бягство на колонисти от Венера не би създадо на Земята особени затруднения в близките десетилетия. Но ние сме длъжни да мислим за по-далечна перспектива, и ето тук започват трудностите...

– Кой е този? – попитах аз Робин.

– Ирвинг Стефорд, директор на Института по антропология и демография.

„А, значи това е знаменитият Стефорд – помислих аз. – Стефорд Меланезийски.“

Преди двадесет години, когато още се учих да свиркам, този именно Стефорд, с цял отряд такива като него студенти-етнографи, се отправи към Меланезийските острови. Там те се разположили за дълги години: съставът на отряда се изменял, но Стефорд оставал там безсменно... Порботил той тогава с островитяните... Членовете на Съвета за текущо планиране само клатеха глави, като разглеждаха неговите предложения за обучаващи машини по нестандартна психотехника. Стеф-Меланезийски, така го кръстиха от онези времена.

...– А в това време, – продължаваше Стефорд – усилено да се изучава предполагаемото поле, действащо на психиката. И накрая последното. Зад пределите на Земята сега, след голямото бягство от Венера, все още се намират осемстотин и седемдесет хиляди души. На Марс и на астероидите, по спътниците, на повечето планети и в орбиталните станции и на края на Луната. Представете си, че те изведнъж се втурнат обратно на Земята...

– Прощавай, старши, че те прекъсвам, – каза червендалест блондин. – Ние току-що получихме радиосъобщение от Марс. Замчевски иска подробна информация за събитията на Венера. Изглежда и на Марс започват да се плашат.

– Ето, на Марс – каза Стефорд, – та това са повече от половин милион хора. Представете си всички ние да напуснем пространството и да се струпаем на Земята. Да се върнем към далечното време на изолацията. Изселване от старите градове, зелената мантия – с тези планове ще трябва да се простим. И само след столетие страхотна пренаселеност. Сива безлесна планета. Затруднения с водата и дори просто с чистия въздух... Изходът е един, другари. Ние трябва да победим страха. Ние не ще съумеем да се сместим върху старицата Земя. Човекът трябва да приспособява към себе си другите планети, без да се бои от това, че и планетите ще го приспособяват в някаква степен към своите условия.

– Ти искаш да стане така, че ние... така че част от хората да престанат да бъдат човеци? – Изкрещя мършав човек, изцъкпил светлите си очи. Неговият невъзможен интерлинг ми се стори познат.

– Не – каза Стефорд. – Те ще се приспособят към новите условия; нещо в тях несъмнено ще се промени, но те не ще престанат да бъдат „хомо сапиенс“.

– „Нещо!“ – мършавият саркастично се усмихна. – Зад това „нещо“ е... мм... душевният свят на човека! – изкрещя той на немски. (Сега в него познах Баумгартен, но той ми се стори по-млад, отколкото тогава в скафандъра). – Аз вече докладвах на Съвета за своите наблюдения. Представих материали. Случаят Холидей – нима не потресе вашите сърца?

– Чуй, Клаус...

– Равнодушие към всичко, което не те засяга пряко и непосредствено, какво може да бъде по-опасно? Помислете само какво може да последва от това! Или вие забравихте тежката история на човечеството? Прогресирайки и усилвайки се от поколение на поколение, това свойство ще стане източник на най-големи злини.

Патосът на Баумгартен ме дразнеше, но същевременно го слушах с жадно, тревожно внимание. Сега той патетично разтърси дългите си жилести ръце.

– И кой, кой – сам Ирвинг Стефорд, познавачът на човешкия род, е готов преспокойно да санкционира... да, да, не ще подбере друга дума – да санкционира превръщането на човеците в нечовеци.

– Клаус, моля те, успокой се!

– Никога! Заявявам с всичката отговорност на лекар – никога няма да се примиря и няма да се успокоя. За това ли самоотвержено се трудиха поколения лекари, физиолози, химици да усъвършенствуват и... м-м... възпитават, да възпитават – извика

той немската дума, – прекрасния човешки организъм, за да го обречен сега хладнокръвно и обмислено, да, хладнокръвно и обмислено на чудовищен регрес. Опомнете се, членове на Съвета!

Баумгартен за последен път размаха ръце и тронаво седна в креслото. Известно време всички мълчаха.

– Клаус, – каза седнал зад масата широкоплещест човек, който бе подпрял с юмрук масивната си брада. – Ти можеш да бъдеш сигурен, че членовете на Съвета ще се отнесат към твоето предупреждение внимателно.

Този го познавах – това беше бащата на Робин, специалистът по междузвездните връзки Анатолий Греков.

– Да, да – отговори Баумгартен. – Главното е – без прибързаност. Хората вечно бързат. На времето побързаха да направят атомната бомба, преди да се научат да използват атома за мирни цели. После започна надпреварата за овладяване на планетите – преди да бъдат всестранно и задълбочено изучени техните условия. Ние не мислим за последствията! Ние просто забравяне елементарната предпазливост!

– Правилно! – изрева над ухото ми Антонио. – Този старик трябва да го изберат в Съвета. Гледай само как здраво ги насоли.

Робии възрази веднага:

– Аз не бих го избрал. Само крясъци. А що се отнася до овладяването на планетите – какво ти бързане! Десетки години душиха и мериха преди да изпратят колонисти. Изненади могат да се очакват винаги.

– Тихо, де – казах аз.

Сега говореше Стефорд.

– Разреши ми, Клаус, да ти задам няколко въпроса. Отказ да се помогне на човек в опасност е изключителен случай, напълно съм съгласен с тебе. Но, не е ли възможно Тудор чисто и просто да не го е чул?

Аз станах. Беше ми омръзнало да седя. С напрежение очаквах отговора на Баумгартен.

– Изключено – твърдо каза той и повтори на немски: – Аусгешлосен!

– Да допуснем – каза Стефорд – макар че аз не съм уверен в това. И така, примар не е откликнал при зова на колонист, родил се на Земята. Не е ли имало случай, когато примар е отказвал да даде помощ на примар?

– Не зная. По моему, принципно значение това...

– Има огромно значение, Клаус. Ако примарът е глух към пришълците, към чуждите но отговаря незабавно на повикване от страна на своите, на примарите, това вече е нещо друго, а не равнодушие към всичко освен към собствената си личност. И това явление трябва да се оцени съвсем по друг начин. И трябва добре да се разбере какво е това – нежелание на примара да помогне на чужденеца или че по някакви обективни причини до него са започнали трудно да достигат съобщенията на непримари. В първия случай ние имаме работа с чисто морален проблем, във втория – с физиологически.

– Но и в двата случая, Стеф, имаме общ знаменател: в примарите се развиват някакви черти, несвойствени за човека.

– По-добре е да ги определим просто като специфични черти. Видимо, това е закономерно. На нас ни е необходимо да победим

страха. – Стефорд енергично разсече въздуха с ръка. – Овладеяването на други светове не може да бъде прекратено.

Той седна. Заговори Греков, после някой от планетолозите; ставаше дума за състава на комисията, която трябва да изпратят на Венера.

Аз погледнах момчетата. Робин седеше, подпрял с юмрук брадата си, по лицето му, обърнато към екрана на визора, пробягваха отблясъци от изображението. За първи път помислих колко много прилича на баща си.

Дали аз приличам на моя?

Там, пред Съвета, сега говореше млад човек, който изглежда нито веднъж през целия си живот не беше си подстригвал косата. Очите му бяха печални и някак си беззащитни. Аз се вслушах. Той говореше за сложен вариант на взаимодействие между полетата, оперирайки с такива формули от некоректната математика, които не бяха лъжица за моята уста.

Попитах, кой е този и всезнаещият Робин каза, че това е Феликс Ердман, който се занимава с хрониквантова физика.

– Ти разбираш ли нещо?—попитах аз.

Робин сви рамена.

– Може и да се съберат на планетата около десетина човека, които да го разбират.

Той ми изпрати телепатема: „Шах?“ Аз поклатих глава, не ми се играеше шах.

– И все пак старикът е прав, – каза Антонио. – Недопустимо е хората да престанат да бъдат хора.

Не зная какво се случи с мене. Кипнах и закрещях право в изплашените очи на Антонио.

– Ти за хората не се безпокой! Те все някак ще изкарат и без твоите съвети.

Продължава в брой 10

ШЕПОТЪТ НА ЗВЕЗДНИТЕ МОРЕТА

Научно-фантастичен разказ

Евгений Войскунски, Исай Лукодянов

Продължение от брой 9

На втория или на третия ден? Струва ми се, на третия ден от моята отпуска на Венера стана следното...

Аз лежах у дома в стаята и четях. Чух как в съседната стая влезе баща ми. Чух неговото покашляме, скърцането на стола-люлка, после бълбукане на течност – той наливаше любимата си бира. Вратата беше полуотворена и аз попитах: – „Ти днес какво така си подранил?“ Попитах го достатъчно силно, но баща ми кой знае защо не отговори. Аз се надигнах и погледнах в съседната стая. Татко седеше в стола-люлка с чаша в ръка, главата му беше отменната. Повторих въпроса си. Тогава той ме погледна и каза: „Мария, ти остави да ядеш, там, в кухнята“.

Какво от това? Човекът се замислил и не е чул въпроса. С всеки се случва.

Достатъчно за това!

Защо той не каза „майка ти“, а „Мария“? „Мария ти остави да ядеш...“ Е, защо пък не. Просто той така е свикнал да я нарича. „Мария, заминавам за платото на Пионерите“, – „Мария, каква беше там при вас вчера радиацията?“ Веднъж след вечеря майка ми разказваше за някаква нова сонда, която била пусната и не се

върнала обратно – нищо смешно, по моя преценка, но баща ми просто легна от смях, като чу това.

Достатъчно.

Надигнах се от дивана и той послушно се прибра в стената. Все пак е хубаво на Земята: нормална стая с прозорци. Не е жалката стаичка на Луната. Такава теснотия е там в Селеноград.

Приближих се към прозореца и погледнах стъклото. После като че ли видях себе си отстриани и на бърза ръка смъкнах усмивката от лицето си, защото почувствувах, че е тъпа-претъпа. Във всеки случай съвсем неподходяща за лицето на междупланетен вълк.

„Бен-бо?“ – ми хрумна изведнъж кой знае как. Аз знаех къде е тук началното звено на асоциациите, но да се задълбочавам не желаех. Просто си казах „Бен-бо!“ Почти две години ти се мотаеш по линията Земя-Луна. Ето ти на тебе, междупланетен вълк! Тука – там, тука – там – като махалото, на гравиметър. Бен-бо! Ти или ще се прехвърлиш на линията Луна-Юпитер, или ще си отидеш от космофлота. Ето на, взеха Антонио като втори пилот по линията за Марс...”

Но аз знаех, че всичко това хич не е така просто! Пилотите от година на година се увеличаваха, а нови линии вече не се откриваха, дори напротив – съкратиха един от рейсовете до Венера, а ежегодното облитане на Плутон е заменено с един полет на две години. Останалото там правят автоматите.

... слушайте, пилоти на далечни линии,
как се плискат в бреговете,
очертани от Плутон,
звездните морета.

Аз пак погалих стъклото и едва тогава си спомних, че мога да отворя прозореца.

Ето какво значи до отвикнеш от земния уют.

Заедно с горската свежест в разтворения прозорец влетя и далечна, далечна песен. Пет празнични дни на Земята. Ще си отспя. Ще се начета до насита.

Тъкмо се приближих до кутията на иифора, за да науча кода на най-близката библиотека и да си поръчам книги, когато записука видеофонното повикване.

От кръглото екранче ми намигна Робин.

– Добро земно утро, Улис. Честит празник!

– Честит празник, Робин! Кога успя да направиш такива бузи?

– Просто съм подпухнал от спане. Ще дойдеш ли на Олимпийските?

– Не – казах аз.

– Напразно. А какво ще правиш?

– Ще чета.

– Напразно – повтори той.— Твоят могъщ интелект няма да пострада, ако не четеш два-три дена.

– Какво разбираш ти от интелекти – казах аз. – Върви и вземай участие. Може лавров венец да спечелиш.

Меко осветена от утринното слънце, гората беше чудесна. Гледах през прозореца зелената стена и се радвах, че така сполучливо бях избрал дома си в селището на космонавтите. На самия край, с прозорци към гората. Никога не бях имал такова прекрасно жилище – потопено в слънце и горска тишина. Някъде в гората има езеро, си спомних аз. Дали да отида и да го потърся. Ще прекарам целия ден

във водата, в миризливите треви, покрити с мозайката на светлосенките. А през нощта – огън, прохлада, далечни звезди, звезди, звезди...

Ще си набавя книги, ще взема храна – и пет дена блажена тишина и самота...

В следващия миг хванах видеофона и набрах кода на Робии.

– Още ли не си излязъл? – поех си дъх аз. – Идвам с тебе.

– Чудесно. – Робин ме погледна внимателно. – Нещо да се е случило?

– Нищо не се е случило. Ще се срещнем след половин час до станцията.

Нищо не се е случило, съвсем нищо. Пилотът по линията Земя–Луна иска да прекара Празника на мира, както всички останали хора. Той иска да вземе участие в Олимпийските игри и да се весели, както всички хора.

Ние с Робин се срещнахме при транслентната спирка. Веднага прескочихме от промеждутъчната лента на следната, от там на скоростната и се понесохме покрай горските простори, покрай мачтите на инфор-глобус-системите, покрай къщички от гридолит, така сполучливо имитиращ дървесината и грапавостта на гранита.

Робин започна да хвали своя мажрдом – тази старинна думичка, означаваща домашен автомат, неотдавна влезе в интерлинга.

– Настрои се на свръхзагриженост – смееше се Робин. – Държеше обезателно да ми пробута дъждобрана.

– А моя излезе ленив – казах аз – според мене той спи непробудно.

– Ти просто не си го включил.

– Може би...

Транслентата обхождаше в широк полукръг стария град. Скучни редове от еднакви къщи-кутии, сиви, многоетажни. „Странно, – помислих аз – прадедите са били енергични и умни, а в строителството на жилища изглежда не им е достигала фантазия. Впрочем работата не е във фантазията. Да строят дворци и паметници са умеели дори много добре. Помня какъв възторг ме обхвана в стария Ленинград. А старата Венеция, цялата, както си беше, неотдавна я поставиха на нови пилони, този път вече завинаги. Не съм любител на музеите, но във Венеция бих желал да отида. Не, не в отсъствие на фантазия е причината. Твърде много други грижи са имали прадедите, а и строителните материали са били просто ужасни.“

Впрочем и на нашето поколение грижите са му достатъчни...

В стария град нещо ритмично удряше, нещо се рушеше, стълбове прах изхвърчаха нагоре и вибраторите бързо ги прибираха. Автоматите нямаха почивка.

Навярно никога няма да завършат работите по благоустройството на Земята. Ето сега нещо като епидемия – навън от градовете, ще приключим с гъстата населеност, „да живее зелената мантия на планетата!“ Нещо като култ към зеленото дърво. Но ще настанат други времена и кой знае какви идеи ще обземат човешкия род...

За миг далече долу блесна синя река и ние пристигнахме в новата част на града.

Слязохме на централния площад и попаднахме в хорския водовъртеж.

Къде ли така вечно бързат тези момичета? И защо винаги им е весело? Ето, тича насреща групичка девойки – очите ти се премрежват от ярките поли и блузки. Видяха тумбест автомат за кафе, разплискващ кафето във от поставената чашка – смях. Попадна пред очите им рекламата на нов синтетик – смях. Видяха нас, едната прошепна нещо на другите – и пак смях.

Неволно се огледах. Като че нямаше нищо смешно. Костюмът ми наистина не е нов. Общо взето стар костюм, две години го влача, синтетиката се е поотъркала, загубила е блясъка си.

– „Прав си, трябва да го хвърлиш – чух аз ясната телепатема на Роби. – Да отидем в репаратурата.“

В залата на репаратурното отделение беше пълно с младежи. Разглеждат моделите спорят за разцветките. Чудно си прекарват времето, въпреки празника. По време на празници репаратурите винаги са претъпкани. Но, къде са моите размери?

Спомних си Стефорд – сив биклонов костюм, синя кърпа. Не изглеждаше зле. Ето нещо подобно. Цветът е хубав, сив, като къщите в стария град.

Край автомата теснолик момък на мой ръст набираше номера на същия костюм. После изведнъж отмени поръчката и започна да набира друг. Аз търпеливо чаках.

– Как мислиш, – обърна се той към мене – дали да взема и този раирания?

– Вземи го непременно – казах аз. – И този на розовите квадрати вземи. Ще бъдеш неотразим в него. Взимай всички, които са изложени.

Момъкът се намръщи.

– Ти с всички така ли разговаряш?

– Само с лакомците – отрязях аз.

Започнаха да се обръщат към нас. Младежът ме разгледа намръщено и задържа поглед върху значката ми.

– Ти си болен – каза той като поклати със съжаление глава.

– От какво съм болен?

– От космическо високомерие.

Робии ме дръпна към другия автомат, мърморейки, че съм подивял на Луната и съм се отучил да разговарям с хората. На мене ми стана малко криво, но бях уверен, че не беше заради „подивяването“, не, а просто защото не обичам да се взима повече, отколкото е нужно.

– Откъде знаеш колко му е нужно? – ме убеждаваше разсъдителният Робин. – На тебе ти стига един костюм, а на този човек са му необходими два – какво чудно има тук?

– Точно така, точно така – не се предавах аз. – Типична психика на лакомник.

Ние се преоблякохме в кабините, а старите костюми пъхнахме в гърлото на утилизатора. Погледнах се в огледалото – цял Стефорд, само по-тънък и по-нисък и ако трябва да кажем цялата истина, съвсем не красив. Нос голям, опънати скули.

Ние излязохме на улицата точно в този момент, когато от женската половина изпърхаха пъстро ято момичета. Естествено, непрекъснатото „ха-ха-ха!“, и косите по последна мода – в два цвята. Ние вървахме в една посока и Робин започна да разменя с тях шеги. Аз също вмъквах по някоя дума. И поглеждах една от девойките: нещо в нейното тънко мургаво лице събуждаше у мене

неясни тревожни асоциации. Това лице беше свързано, кой знае защо с неспокойната тълпа.

Изведнъж тя ме погледна право в очите и аз чух ясна телепатема: „Не ме ли позна?“

Едва сега се досетих. Но колко се е променила за две години! Нали беше съвсем момиченце – със закрилящата бащина ръка върху крехкото рамо. А сега вървеше почуквайки с токчета, висока девойка, а на нея сияеше и се преливаше златистия лирбелон, по който сега са побъркани жените и зелените ивици на широката пола се спускаха на вълни.

– Здравей, Андра – казах аз.

– Здравей, Улис. Ще участвува ли в игрите?

– Още не зная. Ти сега тук ли живееш?

– Имаме къща с градина в 12-ия град-спътник. Това се пада на североизток от тук.

– Как са родителите ти?

– Те... – Андра се запъна. – Татко пак е на Венера.

Четох, че Холидей е отлетял на Венера в състава на комисията на Стефорд. Значи още не се е върнал. Нещо се затегна работата на комисията и никакви съобщения няма оттам.

– Как, той там ли е? – попитах като че между другото и разбрах, че на нея не ѝ се ще да отговори – е, кажи какво правиш?

– О, аз след празника отлитам във Веда Хумана.

Веда Хумана – гигантския университет, в който бяха съсредоточени науките изучаващи човека, се намираше недалеч от нашия Учебен център по космонавигация.

– Постъпих във факултета по етнолингвистика. Одобряваш ли?

Кимнах утвърдително. Развиваше се голяма работа по превеждането на книги от старите национални езици на интерлинг, и ако Андра имаше намерение да се посвети на това дело, то какво пък...

Седнахме в аеровлака и след десет минути се оказахме на олимпийския стадион. Това не беше най-големия стадион в Европейската комуна, но не беше и малък. Неговата чаша се вписваше в една долина загърната от зелени хълмове.

Глъчка, смях, песни. .. Пъстрият килим на трибуните...

Загубих Андра и нейните приятелки в тълпата, която ни повлече.

Нас с Робин ни отнесоха към западните трибуни.

– Кое е това момиче?

– Андра – отговорих аз и повторих – Андра. Знаеш ли какво? Ние ще се състезаваме.

– Добре, но когато ти започнеш да пееш, журито ще припадне.

– Нека – казах развеселен. – Нека падат, а аз ще си пея.

Отидохме към автоматите за заявки и изведнъж кой знае от къде върху нас като буря налетя Костя Сенаторов.

– Момчета – разкрещя се той с цяло гърло и ни запритиска в обятията си. – Да живеете хиляда години! Как сте, летите ли? А при мене, момчета, също всичко е хубаво! Инструктор съм по атлетическа подготовка – екстра нали? Хубаво, момчета, забележително! И знаете ли къде? – Във Веда Хумана!

– Браво, Костя – каза Робин.

Костя както преди продължаваше да се радва.

– Вие заявявате ли? Правилно, момчета, забележително! Но, ще се видим още веднъж! – Костя се шмугна в тълпата.

Аз си спомних, как Костя удряше с юмрук по рохкавата земя и как виеше със страшна гримаса на лицето си: „Махам сей“!

Робин пак се задяваше с момичетата. Повлякох го към заявчния автомат и ние получихме номера на своя отбор и лични номера.

В нашата десеторка момичетата бяха високи, атлетически сложени, а момчетата се случиха според мене хилави – лаври за отбор от такива не чакай. В десятката, която щеше да се състезава срещу нас, съзрях тесноликия младеж от репаратурното. И, разбира се, този лакомец се оказа мой съперник. Такъв ми е късметът – съдбата винаги ми сервира странни шеги.

Дойде ред и до нас. Аз леко изпреварих моя лакомец по пистата за бягане. След това ни прикрепиха крилата. Аз се засилих добре, силно се отблъснах с пръта, който изпружинира и ме изхвърли във въздуха, и разтворих крила. Обичам летенето! Крилата гъвкаво вибрираха и позвъняваха от насрещния вятър, аз набирах, набирах височина, а после започнах да планирам. Приземяването след такъв полет е цяла наука, но аз я владеех добре. Навреме прибрах крилата, намалих скоростта и меко се докоснах до земята. Моят съперник се приземи на тридесет метра след мене, праметна се няколко пъти през глава и това му донесе загуба десет точки.

Стрелба с лък с оптически мерник. Кой знае защо моите стрели попадаха неточно. Само две от десетте се забиха в цветната мишена. Затова пък тесноликият една след друга изпращаше точно в центъра своите. Той се прицелваше ловко – съвсем не по-зле отколкото в костюмите в репаратурното.

След това следваше фехтовка. В последствие ми беше смешно като си спомнях как се сражавах, но тогава не ми беше до смях;

размахвах шпагата като палка, опитвах се да слисам противника с бурен настъпателен порив – но, разбира се, работата завърши зле, и аз загубих шест важни точки.

Авансът в точките, който ми донесе победата в свободен полет се намаляваше и мене ме обхвана хазартно настроение. А имаше и още нещо, което ме подбуждаше с всички сили да се стремя към победата. Това нещо, както помислих след това, идваше от старинните рицарски турнири, които не биха стрували пукната пара, ако на балконите не седяха прекрасни средновековни дами.

На стадиона танцуваха букви, които се нареждаха в думи. „Давай, Леон!“ Аз метнах диска така, че едва не закачи този Леон и отново увеличих аванса в точките. Оставаше интелектуалната част на състезанието. Сега ще туширам този фехтовач.

Помолих го да си припомни третия стих от края из поемата „Робота и Доротей“ За мое най-голямо удивление тесноликият каза цялата строфа без запъване. Но, чакай! Трябва да измисля нещо от по-далечни времена... И аз реших да го убия с въпроса „Има ли в историята на литературата такъв случай, когато сакат е превел слепец.“ Той ме погледна с усмивка и каза: „Хубав въпрос“, след което издекламира епиграмата на Пушкин:

Сакат поет Гнедич беше
слепия Омир превеждаше,
неуморно проводите калъпеше,
но сакато римите нареждаше.

След това той ми зададе въпроса: кой поет от миналото е извел формулата на Римската империя? По моему тук имаше капан. Никога не бях чувал, че поетите са се занимавали с такива неща...

Предложиха ни да съчиним стихотворение на тема: „Ледения човек на Плутон“ да му напишем музика и да го изпеем, акомпанирайки си на фото-китара.

Години наред телесондите предаваха изображения от мрачните ледени пустини на Плутон, но през миналата година избухна сензация: окото на телеобектива хвана бавно движещ се белезникав предмет. Снимките за миг се появиха по всички вестници и екрани на визорите и породиха легендата за „Ледения човек на Плутон“. Всичко това е, разбира се, глупост. Планетологът Сотников твърди, че това е било метанов облак, изпарен поради някакъв топлинен процес в недрата на Плутон.

Ето в такъв дух написах и аз моето стихотворение. При това ясно съзнавах, че съм бездарен. Утешаваше ме само мисълта, че за десетте минути, с които разполагахме би се изложил и самият Пушкин. Хванах фото-китарата и започнах да пея своето уродливо творение по мотив, продиктуван от отчаянието. Впоследствие, когато Робин се заемаше да възпроизвежда този епизод от моята биография, аз се смеех почти истерично. Но тогава, повтарям, никак не ми беше до смях.

Признавам, че много ми се искаше моя противник да изпее нещо съвсем загубено. Но когато той докосна струните и с приятен глас, в ниския регистър, изпя първата фраза, аз целият станах слух...

Ето какво изпя той, замислено долепил буза до грифа на китарата:

Кой си ти човече леден?
Вопъл в сумрачния свят,
до отчаяние доведен от самотния си бяг.

Призрако,
за помощ викаш ли
от далечните покрайнини?
За помощ ли
или напомняш ни
от бездната на дни безкрайни
че топлината земна
не е вечна,
защото Слънцето сияйно
е конечно?
Кой си ти, човече леден ?

Трябваше чисто и просто да се призная за победен и да прекратя по-нататъшното състезание. Но това значеше да лиша отбора от половината точки в общата сметка, а отборът ми се сражаваше героично и особено момичетата.

Наложи се да продължа. Наистина изпреварих противника при решаване на уравнения, но в рисуването той пак ме посрами.

В заключение ни предложиха тема за десетминутен спор: достижимост и недостижимост. Моят противник предложи тезата: Всяка цел поставена от човек по принцип е достижима при условия, че е целесъобразна. Трябваше да възразя и казах:

– Достижим ли е полетът на човека зад пределите на Слънчевата система? По-точно – междузвездният полет?

Той вдигна рамена.

– Според мене всестранно е доказана нецелесъобразността на полет към звездите.

– Значи ли, че той е недостижим?

– Недостижим дотолкова, доколкото е нецелесъобразен.

– А аз считам, че ако възникне възможност за извършване на такъв полет – техническа възможност, разбираш ли? – то би се появила и целесъобразност. Възможното е достижимо. Невъзможното – недостижимо. Ето това е всичко.

– Ти си твърде категоричен – каза тесноликият. – Нали имаше възможност да се достигне разцвет на цивилизацията на роботите, но човечеството счете, че това е нецелесъобразно и тогава започна знаменитата кинороботомания. Главното условие, това е целесъобразността.

В общи линии оцениха неговата логика за по-силна. Той набра 56 точки, а аз – 48. Не можах да избутам в областта на интелекта. Духът винаги побеждава грубата материя.

След като провери нашите номера, журито съобщи:

– Леон Травински победи Улис Дружинин.

Слязохме и двамата от подиума.

– Следователно ти си Леон Травински, поетът – казах аз. – Представях си, че си някой чичо на години.

– Не, аз съм млад лакомник. – Той се засмя.

– Взимам си думите назад. Не се обиждай.

– Не се обиждам. Запиши си, ако искаш номера на видеофона ми.

Окръжиха го девойки и той ми махна с ръка за довиждане.

Робин още се състезаваше. Аз изпих под навеса на закусьчната-автомат чаша рейнско вино. Изведнъж разбрах какво ме мъчеше и какво е нужно да направя, насочих се право към кабината за обявления и набрах върху клавиатурата:

„Андра, чакам те на западния вход”

Тя дойде запъхтяна и сърдита.

– Ти си твърде самонадеян. Склониха ме приятелките, иначе за нищо на света не бих дошла.

– Нямах друг начин да те намеря. – Хванах я под ръка и я отведох на страна, за да не ни отнесе тълпата, слизаща от поредния аеровлак. – Кога успя толкова да пораснеш? Ние сме почти на един ръст.

– Ти ме извика публично само да питаш това ли?

– Претърпях поражение и се нуждая от утешение.

Тя ме погледна с усмивка.

– Чу ли ме как пея?

– Не беше възможно да не чуя – сега тя се смееше. – Ти пъ много силно.

– Стараех се. Желаех журито да оцени тембъра на гласа ми.

– Улис, според мене ти съвсем не се нуждаеш от утешение.

– Не, нуждая се. Ти беше ли на изложбата?

– Разбира се.

– А аз не съм бил. Да отидем, да ме просветиш, мене, човека от Луната.

Тя нерешително пристъпи от крак на крак, но аз вече знаех, че ще дойде. Нейното рязко очертано лице, както на майка ѝ, беше много изразително под гарвановите коси. А очите бяха като на баща ѝ, сиви, в черната рамка на ресниците. Красиви очи. Но малко насмешливи.

В първия павилион прожектираха релефни репродукции на стари кинохроники. Възрастни плешиви хора, в старинни черни костюми

подписват Договор за всеобщо разоръжаване (именно този далечен ден оттогава се счита за Празник на мира). Войници в защитни костюми демонтират водородна бомба. Преустройство на стратегически бомбардировач в пътнически самолет – заваряват бомбените люкове, мъкнат седалки. „Въстанието на бесните“ – горящо селище под огъня на базуките, автоматчици, скачащи от „джипове“. За щастие тогава успяха да ги отблъснат от ядрения арсенал... „Поход за спасението на християнската цивилизация“, обесени за краката на площада на европейски град, танк пред вратата на катедрална черква... „Горската война“ в Азия... Черни каски, сини каски... И демонстрации. Ох, какви огромни, какви нескончаеми демонстрации! Именно те преградили пътя на фашистите, на бесните. Ето ги – масите излизат по улиците. Пикети пред парламентите, всеобща стачка, лавина от плакати, народен контрол... Наистина величествен ход на историята...

Загледах се. Всичко това е четено, минато в училищния курс по история, но когато видиш оживели образи от миналото... ето тези напрегнати лица, разкривените от викове уста, изцъклените очи... то наистина, днешните наши проблеми съвсем бледнеят...

– Улис. – Андра ме дръпна за ръка. – Ти прекрасно ще се справиш и без мене. Аз тръгвам.

– Не! Сега ще отидем по-нататък, където ще ти е интересно.

– На мене и тук ми е интересно, но аз вече бях... – Тя замълча, гледайки ме. – Ти имаш странен вид, Улис.

– Да вървим. – Счетох за нужно да ѝ обясня някои неща. – Разбираш ли, Андра, в този момент аз си помислих, че ние трябва

да направим нещо огромно... равностойно по важност на тяхната борба...

– Ти разговаряш с мене като с малка. Нима огромното не е направено? Нима не е построено справедливо общество на равноправни?

– Не говоря за това. Разбираш ли как спокойно си живеем. Много уютно живеем в нашите домове и градини.

– А ти какво искаш? Ново неравенство и нови борби?

– Разбира се, не. Но от момента, от който създадохме изобилно продоволствие, ние просто затлъстяхме. Ние сме твърде благополучни. Много сити.

– Сега разбирам. Ти искаш да устроиш малък глад.

– О, съвсем не! – На мене ми беше досадно, че не мога да ѝ обясня. Впрочем, аз и самият не разбирах какво всъщност ми беше нужно. – Слушай, само не бързай все едно няма да те пусна. Ето на Венера се случи нещо и преселниците започнаха да се връщат на Земята – но ти сама знаеш. И изведнъж страхове: след половин век, след сто години на планетата ще стане тясно. Ах, ах, ще се наложи да се стесним ще се наложи да изкореним градините!

– Но това действително е много сериозен проблем – пренаселеността. Какво хубаво има в теснотията? По мое мнение, тя с нищо не е по-добра от глада.

– Аз и не казвам, че е по-добра. Някога умеехме да решаване проблемите широко, с размах. Припомни си същата тази кинороботомания. Ето и сега трябва така. Заплаха от пренаселеност? Моля – доброволци напускат Земята и отиват в Космоса, зад пределите на системата.

– Да беше казал това веднага! Слушах как спореше с Травински. Странен си ти Улис. Да отидеш за десетки години в Космоса и да се върнеш с информация, която няма да е нужна никому, защото земното време ще те е изпреварило много. Какво има тук да се спори! Отдавна е доказана безсмислеността на такива полети.

– Безсмисленост?

– Да, нецелесъобразност, ако щеш.

– Ето на – казах аз с неясно чувство на огорчение. – Цял ден само това слушам. Роби на целесъобразността – ето какви сме станали...

В следващия павилион бяха изложени платна, рисувани по новомодния полисимфоничен маниер. На мене ми хареса едно от тях – „Буря над Адриатика“. От платното струеше ухання морска свежест; чувах порива на разярения вятър, разбиването на вълните – ето това беше хубаво!

Замърмори високоговорител. Намръщих се – пречеше ми да слушам картината. Андра ме хвана за ръката.

– Улис, сега ще говори Селестен. Но, откъсни се от картината!

– Кой е този Селестен?

– Не, ти наистина си човек от Луната! Там при вас да не би да нямате визори?

– При нас има всичко, което е нужно за щастието, но визора не го гледам. Добре, давай го твоя Селестен.

Той се оказа бабанка, – дойде ми на ум тази стара дума, – охранен човек с черна остра брадичка и подвижни бели ръце. Зрителите просто се трупаха от всички страни в открития амфитеатър, а Селестен стоеше на подиума и благосклонно се

усмихваше с вид на човек, добре разбиращ интереса към своята собствена особа.

Той заговори. Отначало слушах невнимателно – искаше ми се да дообмисля онази теза за целесъобразността. Но след това Селестен ме увлече.

– ... Прекрасни и хармонични, нали така? Но нека да си спомним какви сме били...

Селестен се приближи към стъклен куб и включи нещо под него. В куба нещо засвятка, затрепери, сгъсти се и ето, появи се изображението на прегърбено, обрасло с козина същество в цял ръст. Ниско чело, изпъкнали кости над очите, дълги ръце – накратко, типичен неандерталец.

– Какво ни даде еволюцията – продължаваше Селестен. – Таза за изправено ходене, стъпалата, приспособени за бягане, ключично-акромиалното устройство, позволяващо да разтваряме ръце в страни от тялото. – Замах на бялата ръка и около неандерталеца се появи светещият контур на тялото на съвременния човек. – За това бяха нужни един милион години. Милион години от неандерталеца до кроманьонския човек! Какво ни дадоха последвалите двадесет хиляди години? Измененията са нищожни. Нашият скелет е почти неотличим от скелета на кроманьонеца. Например, същият обем мозък, същата способност за запазване на информацията.

Неандерталецът в куба изчезна, израсна изображението на човек със свършени пропорции. Фигурата стана прозрачна, виждаше се отмереното биене на сърцето, червеният поток на кръвта, повдигането и спадането на белите дробове.

– Ние сме прекрасни, ние сме хармонични! – възкликна Селестен. – Но дали е вярно това, че човешкото тяло е дял на съвършенството? Толкова ли е безупречен бавният ход на еволюцията? Всяко животно с нашето тегло е много по-силно от нас, конят е по-бърз, кучето е по-телепатично, прилепът хилядократно по-добре се ориентира в окръжаващите го полета. Ние можем да съществуваме в твърде тесен диапазон на температура и налягане, нашите стомаси не понасят и най-малките изменения в химизма на привычната храна. И аз питам, има ли основание да бъдем самонадеяни? Да се обърнем към историята. Веднага щом човека съумя да направи твърдо остро сечиво, той най-напред остърга от лицето си ненужните косми...

На това място по амфитеатъра премина вълната на смеха. Селестен пипна своята брадичка и също се усмихна.

– Виждате колко сме непоследователни, – каза той. – Ето така, още древният човек, макар несъзнателно, се опитвал да изправи, да подобри даденото от природата. А сега да си спомним за какво е мечтала антична Гърция...

Фигурата в стъкления куб се размаза, раздвои се, под човешкия торс възникна конско туловище.

– Гърците създали мита за мъдрия кентавър Хирон, възпитателят на Ахил. Погледнете как удобно са поместени в неговия торс мощните бели дробове и силното многокамерно сърце, което не се притиска отдолу от препълнения храносмилателен апарат, който заема по-естествено положение в хоризонталната част на туловището. В образа на кентавъра античните мечтатели са обединили най-прекрасните създания на природата – човека и коня.

Хармонията на техните тела са прославяли най-добрите ваятели на древността...

– Ти предлагаш да се обзаведем с копита? – се раздаде нечий насмешлив глас.

– На нас не ни е зле и на два крака!

– Не пречете на Селестен!

Селестен огледа амфитеатъра със снизходителна усмивка.

– Аз не призовавам да се превръщаме в кентаври и безгрижно да препускаме по зелените ливади. Моята цел е да пробудя свободното въображение, да насоча вашата мисъл към необходимостта от самоусъвършенствуване, към търсене на нови биологически форми, тъй като нашето тяло е несъвършено и ограничено в своите възможности. Ето още едно създание на народната фантазия, пленителен образ на стара приказка.

Кубът се изпълни с аквамариново трепкащо светене, през синьо-зелената светлина се очерта женска фигура, проясни се. Краката ѝ се сляха, превърнаха се в рибя опашка...

– Русалка – каза Селестен. – Каква прекрасна мечта – да се живее във водата, в среда, при която тялото става безтегловно и движенията не са ограничени на височина!... Човечеството дълго е вървяло по неверен път като е създавало изкуствени хора. Всички помнят как завърши увлечението с роботите. Но не би било лошо, за нас, хората, да приемем от роботите техните силни черти. Нашата власт над неживата материя е колосална. Тогава защо сме така страхливи, така консервативни, когато стане дума за разумни модификации у човека?

– Хареса ли ти Селестен? – попита Андра, когато излязоха от павилиона.

– Красноречив чичко – казах аз. – Такива ги наричат антромодификатори, нали? Нещо съм чел за тях.

– Той е прав – трябва да се усъвършенствуваме. Трябва да търсим нови, целесъобразни форми.

– О, разбира се – казах аз. – На тебе много биха ти подходили на фигурата още чифт крака. Или пък русалкова опашка.

– Виждам, че ти напълно си се утешил. До виждане, Улис. Аз си тръгвам.

– Чакай! Дай ми номера на видеофона си. Нали утре пак е празник.

Град-мечта на глинени крака

Научно-фантастичен разказ

Роберт Шекли

В същност Кармоди съвсем нямаше намерение да напуска Ню Йорк. Защо все пак замина, си остава загадка. Гражданин до мозъка на костите, Кармоди бе свикнал с дребните неудобства на столичния живот. Уютното му апартаментче на 290-ия етаж на Западна деветдесет и девета стрийт беше приятно подредено в модерния стил „звездолет“. Прозорците от оцветено нечупливо оргстъкло бяха в двойни рамки, вентилационната система работеше със сигурни филтри, които автоматично преграждаха достъпа на въздух отвън, ако общият коефициент на запрашеността му се повиши до 999,8 по скалата на Кон Ед. Наистина водоочистителите, отдавна овехтели, вече бяха станали негодни, но пък кой ли сега пие вода?

Постоянно досаждаше шумът, безспирен и неумолим. Такава е съдбата на гражданина – да слуша как неговите най-близки съседни се карат, свирят на разни музикални инструменти и се плискат в банята. Но човек може да си облекчи това мъчение като и той издава такива звуци.

Всекидневното отиване на работа беше, разбира се, съпроводено с някои опасности. Изпаднали до нищожество снайпери продължаваха от покривите своите безуспешни опити да протестираат, понякога дори пречукваха някой зазяпал се минувач, дошъл от друг град. Обикновено куршумите отиваха на вятъра.

Освен това всички се бяха снабдили с леки брони и ризници, а държавата последователно прилагаше на дело закона за изземване на артилерийските оръдия от частните лица, което из основи бе разклатило почвата под краката на гангстерите.

Изобщо не можем да си обясним защо Кармоди тъй внезапно реши да напусне Ню Йорк – най-оживения според всеобщото мнение свръхград в света. Може да се позовем и на случаен порив, и на идилически каприз, и на желанието му да направи нещо смайващо. Достоверно и неопровержимо е само едно: веднъж Кармоди взе вестник „Дейли Таймс Нюз“ и се натъкна на реклама за някакъв образцов град, построен неотдавна в щата Ню Джърси.

– Елате във Ведроград – той ще ви приеме най-сърдечно! – обещаваеше рекламата. Следваха редица невероятни твърдения, които не си заслужава да бъдат цитирани тук.

– Хм – измънка Кармоди.

II

Разклонението на шосето Кинз-Хайбридж Гейт опираше в гладка причесана степ. Кармоди слезе от колата и се огледа. На около половин миля пред себе си видя градче. Един единствен пътен знак-стрелка съобщаваше, че това е Ведроград.

Градът рязко се отличаваше от традиционните американски градове, не го обкръжаваха нито аванпостовите на бензиностанциите, нито пипалцата на павилиончетата със сардели, нито гирляндите мотели, нито защитната броня на грамадите смет; по-скоро приличаше на градчетата по италианските хълмове – започваше неочаквано, изцяло, изведнъж такъв, какъвто си е.

Това се хареса на Кармоди. Пешком тръгна към града.

Ведроград изглеждаше искрен и сърдечен. Улиците подкупваха с широтата си. Кармоди още не бе успял да влезе в града и се озова на един площад, съвсем римски само че по-малък, с фонтан в центъра. Сред фонтана се издигаше мраморна скулптура – момче с делфин, от устата на делфина бликаше струя бистра вода.

– Надявам се, че ви харесва – произнесе нечий глас зад лявото рано на Кармоди.

– Симпатично – отвърна Кармоди.

– Аз сам го проектирах и сам го построих – каза гласът. – А площадът, до последната пейка, до последното сенчесто дърво е точно копие на болонския. Не се ограничавах от страх да не се покажа старомоден. Истинският художник използва всичко каквото му е нужно – хилядолетна реликва или последната повеля на модата.

– Възхитен съм от вашите чувства – каза Кармоди. – Разрешете да ви се представя – Едуард Кармоди – и усмихнат се обърна.

Но зад лявото му рамо нямаше никого, зад дясното също. Нямаше никого нито на площада, нито изобщо в границите на видимостта.

– Извинете – каза гласът. – Не исках да ви плаша. Мислех, че вече знаете.

– Какво да зная? – попита Кармоди.

– За мен.

– Ето, че не зная – каза Кармоди. – Кой сте вие и откъде говорите?

– Аз съм гласът на града – рече гласът. – Или с други думи самият град. С вас говори лично Ведроград.

– Нима? – саркастично попита Кармоди. – Да – отговори си той сам – изглежда, че е така. Е добре де, вие сте лично градът. Чудесно!

Той се отдалечи от фонтана и нехайно прекоси площада, като че ли всеки ден разговаряше с градове и бе поуморен от това. Поразходи се по някои улици, надлъжни и напречни. Надникна във витрините на магазините, запомни отделни къщи. Спря се пред някаква статуя, но не за дълго.

– Е, как е? – след малко попита Ведроград.

– Какво „как е“? – веднага се обади Кармоди.

– Какво мислите за мен?

– В ред сте – отговори Кармоди.

– В ред? И само толкова?

– Чуйте – започна Кармоди, – град като град. Който е видял един, той може да смята, че е видял всички останали.

– Не е вярно! – Градът дори не се опитваше да скрие обидата си.

– Аз не съм като другите градове. Аз съм уникален.

– Брей? – презрително каза Кармоди. – А според мен вие сте конгломерат от лошо комбинирани детайли. Италиански площад, две сгради с гръцка архитектура, редица богаташки къщи в стил „Тюдор“, старомоден жилищен блок, калифорнийски павилион с формата на сал и какво ли още не. Какво уникално има тук?

– Уникално е обединяването на всички тези стилове в единно цяло – поясни градът. – Разберете, старинният стил тук не е анахронизъм. В мен са представени всички характерни стилове на човешкия живот. Кафе ли искате, или пък сандвич?

– Едно кафенце няма да е лошо – каза Кармоди.

Той се остави Ведроград да го насочи към едно кафене зад ъгъла. Както и всичко, което Кармоди бе успял да види тук, то беше ослепително чисто, но безлюдно.

На масата се спусна поднос от неръждаема стомана с чаша димящо кафе. Кармоди отпи глътка.

– Хубаво ли е? — попита Ведроград.

– Да, много е хубаво.

– Аз се гордея със своето кафе – тихо каза градът. – И с кухнята си. Искате ли да хапнете? Омлет или пък суфле?

– Нищо ме искам – категорично отказа Кармоди. Облегна се на стола и попита: – Значи вие сте образцов град, така ли?

– Да, имам честта да бъда такъв – каза Ведроград. – Аз съм най-новият от всички образцови градове и предполагам, най-сполучливият.

– Какво е това там отсреща – готическа катедрала ли ?

– Стилизирана романска – поправи го градът. – За всички вероизповедания и за всякакви секти, побира триста души.

– Не е много за такова огромно здание.

– Разбира се, че не е. Но именно такъв е замисълът. Искан да бъде съчетано величието с уютността.

– Ами къде са жителите на града ? – попита Кармоди.

– Напуснаха ме – скръбно отговори Ведроград. – Всички заминаха.

– Защо?

Градът мълча известно време, после отговори:

– Развалиха се отношенията между мен и жителите. Просто досадна случайност. По-точно злополучна верига от досадни

случайности. Подозирам, че не е минало без подстрекатели и провокатори.

– Но какво се е случило?

– Не зная – отговори градът. – Наистина не зная. Просто в един прекрасен всички си заминаха. И толкоз! Но те ще се върнат, уверен съм.

– Съмнявам се – вметна Кармоди.

– А аз съм абсолютно убеден – каза градът. – Но да минем на друга тема. А защо вие не останете тук, мистър Кармоди?

– Такова нещо кой знае защо не ми е минавало през ума.

– Представете си само: на ваше пълно разположение ще бъде най-съвременният, най-новият град в света! – настояваше Ведроград.

– Звучи съблазнително – каза Кармоди.

– Тогава опитайте, вреда няма да имате – предложи градът.

– Добре, може да опитам – съгласи се Кармоди.

III

По настояване на Ведроград Кармоди пренощува в разкошните апартаменти за младоженци на хотел „Крал Георг V“. На сутринта Ведроград му поднесе закуската на терасата и докато Кармоди ядеше, галеше слуха му с мажорния квартет на Хайдн. Утринният въздух беше възхитителен. Ако Ведроград не му беше казал, никога не би се сетил, че въздухът е синтезиран по изкуствен начин.

Като се нахрани, Кармоди се изтегна в креслото и започна да се любува на изгледа към западната част на Ведроград – живописна бъркотия от китайски пагоди, венециански мостчета за пешеходци, японски канали, зелен бирмански хълм, храм в коринтски стил,

калифорнийска пиаца за леки коли, нормандска кула и какво ли още не.

– Великолепен изглед – сподели той с града.

– Как се радвам, че го оценихте – отговори Ведроград.

– Ведроград! Според мен вие сте в пълен ред – каза Кармоди във внезапен изблик на откровеност. – Ами всички ли образцови градове разговарят еднакво?

– А, може ли такова нещо! Досега нито един град, бил той образцов или не, не е казвал две думи свързано. Това не харесваше на жителите ми. На тях им се струваше че градът е твърде голям, твърде властен, твърде бездушен и безличен. Затова ме надариха с глас, а като прибавка и с изкуствено съзнание.

– Ясно – каза Кармоди.

– Цялата работа е там, че изкуственото съзнание ме прави личност, а във века на обезличаването това е много важно. Дава ми възможност да чувствавам своята отговорност в нейната пълнота. Творчески да удовлетворявам потребностите на населението. Ние – аз и моите жители – можем взаимно да се убеждаваме. Като водим непрекъснат смислен диалог, ние си помагаме да бъде създадена активна, гъвкава и наистина жизнеспособна градска среда.

– Като идея всичко е чудесно – каза Кармоди. – Бедата е там, че няма с кого да водите диалога.

– Това е единственият недостатък на замисъла – призна градът. – Но засега имам вас.

– Да, имате мен – повтори Кармоди и се учуди защо тези думи оставиха у него неприятна следа.

– А пък вие естествено имате мен – продължи градът. – Но сега, драги Кармоди, хайде да ви разведа из мене. После може да ви настаня на постоянно местожителство и да ви регулирам.

– Какво, какво?

– Ама аз съвсем не в този смисъл, както ви се стори – оправдаваше се градът. – Просто несполучлив научен термин.

IV

Кармоди тръгна натам, накъдето му беше внушено, и вкуси от всички чудеса на Ведроград. Посети енергостанцията, водофилтрационния център, озеленения сектор на тежката промишленост и квартала на леката промишленост. Разгледа детския парк и „Клуба на чудаците“. Посети музея, картинната галерия, концертната зала, театъра, кегелбана, билиардната и кинотеатъра. Умори се и искаше да си отпочине, но градът беше решил да го зашемети и горкичкият трябваше да се мъкне до пететажното здание на „Америка експрес“, португалската синагога, статуята на Бъкминстър Фулър, автобусната станция, построена във формата на параход, и разни други атракциони.

Най-сетне всичко свърши.

– А сега не желаете ли да обядвате? – попита градът.

– С удоволствие – отговори Кармоди.

Беше отведен в луксозния ресторант „Рошамбо“, където започна със супа „прентаниер“ и свърши с петифури.

– Какво ще кажете за едно чудно бри накрая? – попита градът.

– Не, благодаря – отговори Кармоди. – Сит съм до гуша, щом искате да чуete това.

– Да, но сиренето не е ядене. Едно парченце първокачествен камамбер?

– Въпреки желанието си не мога.

– Тогава малко плодово асорт. Много приятно освежава небцето.

– Съвсем не ми трябва да си освежавам небцето – каза Кармоди.

– Поне една ябълчица, круша или няколко зърна грозде?

– Не, благодаря.

– Две-три вишни?

– Не, не, не!

– Без плодове трапезата е непълноценна – каза градът.

– За мен е пълноценна – възрази Кармоди.

– Някои жизненонеобходими витамини се съдържат само в пресните плодове.

– Организмът ми ще трябва да мине без тези витамини.

– Ами тогава половин портокал – аз лично ще ви го обеля? От цитрусовите плодове не се напълнява.

– Искам, но не мога.

– Това много ще ме зарадва – настоя градът. – Знаете ли маниак съм на тема съвършенство, а пък никоя трапеза не е съвършена без плодове.

– Не! Не! Не!

– Добре, няма защо да се вълнувате така. Щом не ви харесва храната, която ви поднасям, ваша си работа.

– Но тя ни харесва!

– Щом ви харесва, тогава защо не искате плодове?

– Е, хайде – каза Кармоди. – Дайте ми няколко зърна грозде.

– Не бих искал да ви натрапвам каквото и да било.

– Но вие не ми натрапвате. Дайте ми, моля ви се.

– Това искрено ли е?

– Дайте ми! – изрева Кармоди.

– Добре де, добре – каза градът и създаде разкошен грозд мускател. Кармоди го изяде до зрънце. Беше много вкусно.

– Извинявайте – рече градът – но какво правите?

Кармоди се сепна и отвори очи.

– Позадрямал съм – отговори той. – Какво, забранено ли е?

– Как може да е забранена такава абсолютно естествена постъпка? – каза градът.

– Това е хубаво – измънка Кармоди и пак затвори очи.

– Но защо ще спите в креслото? – попита градът.

– Затова защото седя в креслото и вече почти съм заспал.

– Ще получите разтегляне на гръбните мускули – предупреди го градът.

– Нека – промърмори Кармоди, все още без да отваря очи.

– Защо да не се наспите, както трябва? Ето там, на дивана?

– И тук си спя с всички удобства.

– Това не са удобства – забеляза градът. – Човешкото тяло не е приспособено да спи в седнало положение.

– В момента моето е приспособено – каза Кармоди.

– Нищо подобно. Опитайте на дивана.

– И в креслото ми е добре.

– А на дивана ще ви е още по-добре. Само опитайте, Кармоди, моля ви, Кармоди!

– А? Какво има? – стресна се Кармоди и се събуди.

– На дивана. Аз наистина смятам, че по-добре ще си починете на дивана.

– Добре де! – каза Кармоди, като едва се изправяше. – Къде е този диван?

Изведен бе от ресторанта – зад ъгъла имаше павилион с табела „Час за почивка“.

Вътре имаше повече от дузина дивани. Кармоди се повали на най-близкия.

– Не тук – каза градът. – Пружините на този са отпуснати.

– Все едно – махна с ръка Кармоди. – Ще преспя как да е.

– А в резултат ще получите спазми.

– О боже! – Кармоди скочи. – Кой ми препоръчвате?

– Да ви пусна ли лека музика?

– Не си правете труд.

– Както искате. Тогава ще угася светлината.

– Чудесно.

– Да ви дам ли одеяло? Аз, разбира се, регулирам температурата, но често пъти спящият има субективно усещане за студ.

– Не е важно! Оставете ме на мира!

– Добре! – каза градът. – Да не би за себе си да се старая. Лично аз изобщо никога не спя.

– Прав сте, извинете ме.

– Нищо, това са дреболии.

Настана дълго мълчание. Но ето че Кармоди стана.

– Какво има? – попита градът.

– Вече ме ми се спи – отговори Кармоди.

– Затворете очи, с волево усилие отпуснете всички мускули на тялото, като почнете от палците на краката и все по-нагоре...

– Не ни се спи! – кресна Кармоди.

– Навярно още от началото не ви се е спяло толкова много – предположи градът. – Но можете поне да затворите очи и да се опитате да подремнете. Направете го заради мен.

– Не! – каза Кармоди. – Не ми се спи и не се нуждая от почивка.

– Упорство! – упрекна го градът. – Постъпвайте, както искате. Аз направих всичко, което можех.

– Точно така. – Кармоди стана и излезе от павилиона.

V

Кармоди стоеше на един сводест мост и се взираше в дълбоката лагуна.

– Това е копие от венецианския мост на Риалто – събщи градът.

– В умален вид, разбира се.

– Зная – каза Кармоди, – прочетох табелката.

– Живописен е, нали?

– Да, прекрасен е – потвърди Кармоди и запали цигара.

– Много пушите – констатира градът.

– Зная. Пуши ми се.

– Трябва да ви кажа, че науката неопровержимо е доказала корелационната зависимост между пушенето и рака на белите дробове.

– Зная.

– Ако преминете на лула, опасността рязко би се понижила.

– Не мога да понасям лули.

– Тогава пури.

– Не понасям и пури.

Той запали нова цигара.

– Това ви е третата цигара в продължение на пет минути – каза градът.

– Ах, дявол да го вземе, ще пуша колкото си искам и когато си искам!

– Разбира се – каза градът. – Аз само ви съветвах за ваше добро. А вие да не би да искате да съм свидетел на всичко това и да не продумам нито дума, докато вие се погубвате?

– Да – потвърди Кармоди.

– Не ми се вярва да го казвате сериозно.

– Това какво е? – попита Кармоди.

– Автомат за шоколад – отговори градът.

– Никак не прилича. Как се пуска?

– Съвсем лесно. Натиснете червеното бутонче. Почакайте малко. Завъртете която искате ръчка от редицата А. Сега натиснете зеленото бутонче. Готово!

В дланта на Кармоди се плъзна шоколадено блокче.

– Охо! – Кармоди разви обвивката и без да иска, я изтърва.

– Ето на – упрекна го градът. – С мен никой ме се съобразява.

– Но това е само една хартийка – Кармоди погледна обвивката от шоколада на безукорно чистия тротоар.

– Да, само една хартийка – подхвана градът, но умножете я на сто хиляди жители и какво ще се получи?

– Сто хиляди шоколадени обвивки – отвърна Кармоди.

– Не намирам нищо смешно – каза градът. – Уверявам ви, няма да имате никакво желание да живеете сред такъв боклук. Вие пръв

ще започнете да се оплаквате, че улиците са замърсени. А давате ли своя принос, като не оставяте боклук след себе си? Разбира се, че не! Предоставяте го на мен, въпреки че изпълнявам и всички останали задължения по благоустройството, трудя се денонощно, нямам почивни дни.

Кармоди се наведе да вдигне хартиятката. Но не бе успял да посегне, когато от най-близката водосточна тръба се подаде лост с пинцет, хвана хартиятката и се скри.

– Нищо – каза градът. – Аз съм свикнал да почиствам след гражданите. Само това и правя.

– Уф – изпъшка Кармоди.

– И не чакам благодарност.

– Но аз съм ви благодарен, много благодарен! – възкликна Кармоди.

– Не, неблагодарен сте – държеше на своето Ведроград.

– Сит ли сте? – попита градът след вечерята.

– И още как! – отговори Кармоди.

– Не ядохте много.

– Изядох всичко, което исках. Беше много вкусно.

– Като ви е било вкусно, защо не ядохте повече.

– Не можех да глътна нито залък още.

– Ако не бяхте развалили апетита си с шоколадчето...

– Проклятие, шоколадчето не ми е развалило апетита. Просто аз...

– Вие палите цигара – каза градът.

– Точно така – отвърна Кармоди.

– А не е ли по-добре да почакате малко?

– Вижте какво – сопна се Кармоди, – за какъв дявол вие тук ме...

– Но нямате ли по-сериозна тема за разговор? – побърза да каже градът. – Мислихте ли вече какво ще работите?

– В същност не съм имал време добре да помисля.

– А пък аз вече мислих. Добре ще е да станете лекар.

– Аз? Но нали трябва да се мине специален подготовителен курс в колежа, после да се следва в медицинския факултет и така нататък.

– Аз ще уредя всичко – обеща градът.

– Не ме привлича.

– Добре... а какво ще кажете за изучаването на право?

– Никога.

– Инженер е отлична професия.

– Не е за мен.

– Но какъв искате да станете?

– Пилот на реактивен самолет – поривисто каза Кармоди.

– Не се шегувайте!

– Съвсем не се шегувам.

– Но аз нямам дори аеродрум.

– Тогава ще пилотирам някъде другаде.

– Говорите така само за да ми противоречите!

– Съвсем не – каза Кармоди. – Аз наистина искам да стана пилот.

Цял живот съм искал да стана пилот! Честна дума!

След дълго мълчание градът се обади:

– Изборът е абсолютно ваша лична работа.

Това беше произнесено със задгробен глас.

– А сега какво правите?

– Отивам на разходка – отговори Кармоди.

– Вечерта, в девет и половина?

– Че защо не?

– Мислех, че сте уморен.

– Това беше отдавна.

– Разбирам. А освен това си мислех, че може да постоите и да си побъбрим славно.

– Не може ли да си побъбрим, когато се върна? – попита Кармоди.

– О не, няма нужда, бърбенето е празна работа – каза градът.

– И разходката е празна работа – рече Кармоди и пак седна. –
Хайде да си поприказваме.

– Като че ли вече нямам желание да приказвам – отвърна градът.

– Вървете, моля ви се, на вашата разходка.

VI

– Тогава лека нощ – каза Кармоди.

– Повторете, моля.

– Казвам „лека нощ“.

– Приготвили сте се да спите?

– Да. Вече е късно, а аз съм уморен.

– Веднага ще си легнете?

– Да, но какво от това?

– Нищо – отговори градът, – но вие забравихте да се окъпете преди лягане...

– А-а... Наистина забравих. Утре сутрин ще се окъпя.

– Но ще се почувствувате по-добре, ако още сега вземете вана.

– Не.

– Дори ако аз лично я напълня?

– Не! Не, дявол да го вземе! Лягам си!

– Постъпвайте, както смятате за най-добре – каза градът. – Не се мийте, не следвайте, не изяждайте определената ви балансирана по съдържание храна. Но само не обвинявайте мен.

– Да ви обвинявам? В какво?

– В каквото и да било – отвърна градът.

– Така. А какво по-конкретно имате пред вид?

– Не е важно.

– Но защо подхванахте този разговор?

– Аз се грижех само за вас – каза градът.

– Това го разбирам.

– Когато взимаш нещо присърце – продължи градът, – когото съзнаваш своята отговорност, много е обидно до слушаш ругатни.

– Но аз не съм ругал.

– Сега – не. Но преди, през деня, ругахте.

– Но аз... просто проявих малко нервност.

– Това е от пушенето.

– Не започвайте всичко отново!

– Няма – каза градът. – Пушете си като локомотив, мен какво ми става?

– Но наистина, дявол да ви вземе – запали Кармоди нова цигара.

– Аз няма да бъда единственият неудачник – довърши градът.

– Не, не – примоли се Кармоди. – Не бива да говорите така!

– Забравете думите ми – помоли го градът.

– Добре.

– Понякога се престарavam.

– Факт.

– На мен ми е особено тежко, защото съм прав. Нали знаете, аз винаги съм прав.

– Зная – каза Кармоди. – Прав сте, вие винаги сте прав. Прав-прав-прав-прав-прав...

– Преди спане не бива да се нервирате тока – каза градът. – Искате ли чаша мляко?

– Не.

– А ако поразмислите?

Кармоди затвори очите си с длани. Беше му особено. Чувствуваше се виновен, хилав, безпомощен, мръсен, немарлив. Чувствуваше се безнадеждно и непоправимо покварен и така щеше да бъде винаги, ако не се промени, не се прекърши, не се приспособи.

Но вместо да се опита да направи нещо подобно, Кармоди стана, изпъна рамене и решително тръгна край римския площад и венецианското мостче.

– Къде отивате? – попито градът. – Какво се е случило?

Мълчаливо, стиснал зъби, Кармоди продължи край детския парк и зданието на „Америка експрес“.

– Къде е грешката ми? – извика градът. – Кажете само къде е грешката ми?

Кармоди нищо не му отговори, с твърди крачки отмина ресторант „Рошамбо“ и португалската синагога и най-сетне излезе на жизнерадостната зелена степ, която обкръжаваше Ведроград.

– Неблагодарник! – извика след него градът. – И вие сте като другите. Хората са упорити говеда, вечно и от всичко недоволни.

Кармоди влезе в колата и включи мотора.

– Но, разбира се – подхвана градът с по-спокоен той, – вие сте хора и дори недоволството ви не е истинско. Оттук и поуката – градът трябва да се научи на търпение.

Кармоди обърна колата и пое на изток, към Ню Йорк.

– Добър път! – подхвърли след него Ведроград. – За мен не се тревожете, аз ще ви очаквам.

Кармоди натисна газта до край. От всичко на света най-много съжаляваше, че до ушите му стигна последната реплика.

Пространство-живот

Научно-фантастичен разказ

М. Чудакова

Всичко стана много бързо.

Крафт още тичаше с всички сили надолу по склона, а единият от тях вече лежеше по гръб на тревата, докато другият, наведен над него, разглеждаше лицето на жертвата си с изражение, в което нямаше нищо освен любопитство.

– Арестуван сте! – викна дотичвайки Крафт.

Непознатият и не мислеше да се крие. Той бавно се обърна, равнодушно плъзна поглед по напрегнатата фигура на Крафт и браунинга, стиснат в ръката му.

Крафт опипа пулса на лежащия, прислуша се за момент в зловецата тишина в гръдния му кош, накрая сурово попита:

– Защо убихте този човек?

– Казахте наведнъж две неистини – сухо отвърна непознатият. – Аз не съм го убил, и той едва ли е човек.

С носа на обувката си докосна челото на убития, след това, колебаейки се седна, извади нещо като пергел и бързо направи някакви измервания на лицето му, като промърмори:

– Ама разбира се. Лицевият ъгъл почти не се е изменил.

Крафт наблюдаваше с любопитство как арестуваният разтвори дланта на убития, внимателно се вгледа в нея, като няколко пъти подръпна палеца, после стана, акуратно отърси коленете си и с крива усмивка каза, обръщайки се към убития:

– До скоро виждане.

На Крафт бе известна рядката форма на мигновено умопомрачение, в което изпада престъпникът веднага след убийството – ако смъртта все още не е станала негова професия. Това помрачаване на разума бързо се сменя с прояснение, когато престъпникът се окаже във властта на бурното и най-искрено разкаяние.

Убиецът обаче, не показваше ни най-малки признаци на разкаяние. Уморен и бледен, той като че ли изгуби всякакъв интерес към жертвата си и потъна в размишления. После наруши мълчанието и посъветва Крафт да не се грижи за трупа.

– Все едно, след един час няма да бъде тук – каза той вяло и махна с ръка. – Впрочем, както си знаете.

Наложи се цял час да прекарат заедно до трупа. Крафт се надяваше, че все някой ще се появи на пътя, но мястото беше безлюдно. Двамата мълчаливо седяха, при това убиецът – гърбом към мястото на престъплението, а Крафт без да сваля очи от трупа – той никога не пренебрегваше предупрежденията, отронили се от устните на самите престъпници. Моментът, в който Крафт откри, че трупът, лежащ на два метра от него, е изчезнал, и даже тревата на това място не е смачкана, му донесе едно от най-силните сътресения в неговия живот. Той понечи да се хвърли към най-близките храсти, но навреме се опомни. Храстите бяха най-малко на сто метра. Убиецът продължаваше да седи неподвижен на предишното си място, без да показва какъвто и да било интерес към това, което се бе случило зад гърба му. Оставаше да се предположи, че земята е погълнала трупа.

След пет минути Крафт беше напълно готов, да последва мълчаливо престъпника, който спокойно го покани в дома си. Крафт се мъкнеше отзад, като поглеждаше тъпо високата, вървяща пред него фигура. Из целия път не пророниха нито дума. В малката двуетажна къща, в кабинета, издаващ отчасти антропологичните интереси на стопанина, Крафт седна в дълбоко кресло, а другият – на кожения диван, отпуснал уморено глава на облегалото.

– Вие, както виждам, разбрахте, че е безсмислено да ме арестувате, – каза убиецът. – Не мислете, че ще ви давам обяснения за станалото. То наистина не заслужава дълго да разговаряме за него, пък и не за това ви поканих. Искам да ви помоля за нещо. Утре мен няма да ме има тук. За съжаление, не мога да взема ръкописите си. Но бих искал да се запазят. В живота си два пъти съм се обръщал с такава молба. Но и двата пъти книгата ми после не можах да се намерят. На колко години сте, извинявайте за въпроса?

Крафт не бе навършил тридесет и осем и това, явно, напълно задоволи събеседника му, доста по-млад на вид от него. Той му обясни накратко, че се надява да се върне за ръкописите си най-рано след тридесет години, а може би и по-късно, че представляват – антропологически изследвания, които той, за голямо свое съжаление, не успял да довърши. Разбира, колко странно изглежда поведението му, обаче моли да му повярват, че съвсем не е престъпник, че там, край реката, е защищавал живота си и най-главното не е направил нищо лошо на онзи, когото Крафт е видял убит.

През следващите седмици Крафт, десетки пъти на ден си задаваше все един и същ въпрос: как можа той, човек на държавна служба, да даде възможност на един опасен престъпник да избяга, и отгоре на всичко да вземе на съхранение книгата му? И то, само защото престъпникът беше успял да скрие или унищожи трупа по някакъв неизвестен на криминалистиката начин!

Шумът предизвикан от едновременното изчезване на двама души от града, скоро утихна, делата им преминаха в архива. Никой не узна, че в навечерието Крафт е бил в дома на един от изчезналите. Никой никога не му зададе никакви въпроси. Обаче самият свидетел на престъплението счете честта си за опетнена и същата година напусна полицията.

Сега той имаше много свободно време. Нищо чудно, че в края на краищата Крафт се заинтересува от ръкописите на човека, чийто съучастник бе станал по собствена воля. Него ден, на въпроса на Крафт как се казва, непознатият бе отговорил: „Наричам се Фърст”.¹

Книжата и името, и то едва ли истинското – само това бе останало на Крафт от човека, който рязко промени съдбата му.

Книжата съдържаха подробни и изчерпателни данни на изследвания, основани на огромно количество факти. Няма смисъл надълго да се разказва, как с годините Крафт все по-дълбоко и по-дълбоко навлизаше в областта на антропологията и близките ѝ науки, и как накрая, му стана ясно, че изследванията на Фърст са уникални. Авторът им напълно пренебрегваше материалите от разкопките и всевъзможните находки в пещерите на Стария и Новия Свят. Той се ползуваше от някакви други, известни само на него данни, които му даваха възможност да изгради стройна система от

смели предположения за еволюцията на човека през 50-те хиляди години. Строго казано това беше вече не антропология, а нещо близко до науката за човека като цяло. Крафт бе особено поразен от пълната свобода на автора при описание на бита и на пещерните хора, и на европейците от епохата на Възраждането. Жестовете, походката, niskият отривист смях на жените от епохата на неолита бяха описани с такава непринудена осведоменост, сякаш авторът е техен съвременник. Много страници бяха написани, като че ли от перото на блестящ романист.

Това което на специалиста би се сторило в най-добрия случай непозволена волност, се представи на Крафт в съвсем друга светлина. Особено внимание към второстепенните детайли, донесло му неведнъж успех в разследване на сложните дела, му дойде на помощ и тук, в тази малко известна за него област. Накрая у Крафт се зароди една догадка и той реши да тръгне по следата.

Трябваше да се заеме с биографията на Фърст. Оказа се, че в архива на полицията има достатъчно сведения. Фърст е бил лекар с твърде ограничена практика. Появил се бе в града преди пет години. За тези пет години нито веднъж не е напускал града. Няма нито жена, нито деца. Кръгът на познатите му бил малък. Из града се придвижвал само пеша.

Един от фактите направи особено впечатление на Крафт. Защо този добре обезпечен човек, който е имал много свободно време, никъде не е пътувал? Крафт се зае търпеливо да възстановява маршрутите му в чертите на града и дойде до любопитни изводи. Вътре в града Фърст се е движел в границите на ясно очертан правоъгълник, една от страните на който бе долината, заобикаляща

града на запад от реката, край която те се бяха срещнали при безжизненото тяло. Разстоянието между северната и южната страна не превишаваше два километра. Фърст никога не бе посещавал южните покрайнини на града. Градът за този човек е бил своеобразен затвор, в който той е бил затворен по своя собствена или неизвестно чия воля.

Тайната нарастваше и смътно очертаващото се разрешение плашеше Крафт със своята невероятност. В архива на полицията той намери още три дела „за изчезване на жители от града“. Най-старото от тях бе отпреди 150 години. Обстоятелствата по трите дела бяха сходни. Хората изчезвали нощем, без вещи, и никой повече не ги виждал. Крафт намери много общо и между незначителните на пръв поглед подробности по тези дела. Готов бе да се обзаложи, че всеки път е изчезвало едно и също лице. Когато странната хипотеза беше разработена от Крафт почти до край, започна историята с планетата Нереида, която за дълго отне вниманието му, а други неща запълниха следващите двадесет години от живота му.

През тези години градът се измени. На мястото на къщата на Фърст отдавна вече имаше градски басейн. Крафт също два пъти смени жилището си.

Когато остаря, Крафт особено обикна малкия, но уютен бар, построен преди десет години в долината на реката, на онова паметно място. Освен хубавата бира, която поднасяха там, и не лошото название – „На края на света“ – имаше още едно привличащо Крафт обстоятелство: ако на Фърст му хрумне

наистина да се появи още веднъж в техния град, то според хипотезата на Крафт, би трябвало да се появи тук.

Тъй се и случи веднъж. В тиха октомврийска вечер Фърст се появи на прага на бара така внезапно, като че ли бе изскочил от стената. Той нерешително тъпчеше на едно място до вратата, оглеждайки се наоколо, безсилен сякаш да реши накъде да пристъпи.

Въпреки своите 67 години, Крафт бе запазил не само яснотата на ума си, но и силата на духа. Не му трябваше много време, за да дойде на себе си. Всъщност, той видя това, което бе очаквал – Фърст никак не се бе изменил за изтеклите тридесет години. Крафт му махна с ръка и Фърст се отправи към него, като втренчено го гледаше.

– Вие ли сте, скъпи приятелю – каза той тихо. – Случайно ли ви заварих тук?

– Чаках ви – твърдо каза Крафт. – Чаках да ми разкажете всичко и най-сетне да снемете този товар от душата ми. Ръкописите ви са цели. Както виждате стар съм, няма да живея дълго и отплатата, която ви искам, действително не е тъй голяма.

– Аз също съм стар – каза Фърст, – и моят път също свършва. Би ми било тъжно да си отида завинаги без да разкажа за себе си на някого. Няма да бъда многословен. Всичко можа да се разправи е две думи. Вашият живот е ограничен във времето, а моят е ограничен в пространството, това е всичко.

Спокойните сиви очи на Фърст погледнаха Крафт и Крафт, побледнял му кимна с глава.

– Във времето моят път в миналото е значително по-дълъг от вашия, а в бъдещето – безкраен. В пространството – той е много по-къс от вашия. Също като вас, аз неотклонно се приближавам към унищожение – към това, което вие наричате смърт.

– Там, отвъд реката ? —попита Крафт, и Фърст му кимна.

– Да, навярно това ще стане там. Във всеки случай, не по-далече от кулите на старата градска застава. Тях аз не ще надживея – също, както вие най-вероятно няма да доживеете сто години. Останаха ми да живея триста метра в дължина и петдесет в ширина. Наистина, времето тече плавно и най-нешастният ваш ден продължава точно толкова часа, колкото всеки друг, а пространството понякога рязко се свива. Неочаквано виждаш, че е останало по-малко, отколкото си разчитал.

– И какво правите тогава?

– Преминавам в друго време. Аз не мога да задържа свиването на пространството, както вие не сте в състояние да спрете хода на времето. Но вие имате възможност да удължите живота си за сметка на пространството. „Той е изживял не един, а няколко живота“, – казвате вие за човек, пропътувал много земи. Освен това на разположение имате и други планети. Аз пък удължавам живота си за сметка на времето. Изживял съм безбройно много живота, но всички те се побираха на малкото късче земя, извън която не ми е съдено някога да се измъкна.

Смаян, Крафт не намери веднага какво да каже. Той попита, далеч ли във времето пътешествува Фърст.

– Колкото пожелаея – отвърна Фърст. – Мога да се върна и в своето минало – „остаряло“ точно с толкова години, колкото съм

преживял в друго време, – и да заваря още живи познатите си... Но обикновено не правя това. Веднъж, когато се върнах твърде рано – но все пак по-късно, отколкото сега – видях болна и грохнала старица. Някога я бях обичал, имахме дъщеря. Така стана, че се срещнах и с дъщеря си. Беше красива жена, на вид петнадесет години по-стара от мен. Когато ни запознаха, тя ми каза, че напомням баща ѝ, който бил също така красив и елегантен. И аз, да си призная, бях радостен, че моята Хелън не ме е забравила.

– Но нито веднъж ли не ви познаха? Нали можехте отново да се окажете в кръга на своите роднини, близки...

Фърст се усмихна.

– За това е смешно да се говори. Та кой днес вярва в чудеса? Съпоставянето даже на най-очевидните, най-убедителните факти едва ли може някого да отведе тъй далеч, както рискувате да отидете вие, скъпи Крафт. Вие сте първият, известен на мене човек, погледнал истината направо в очите, колкото и да противоречи тя на общоприетото. За какви близки говорите вие, скъпи приятелю? Какво биха казали в нашия град за един сравнително млад човек, който би спрял на улицата уважавания от всички доктор Верние, навярно вече отпразнувал своята седемдесет и пет годишнина и тупайки го по сгърбените рамене би започнал да го уверява, че той, Верние, е син на този хлапак?...

– Далечното минало? Не искам и да го знам, – отново заговори Фърст. – Тръпки ме побиват само при мисълта отново да се озова сред вашите прапрадеди, да видя пак пещерите и гигантските дървета, ей тук, на мястото на града, който през последните няколко века стана почти мой... Не, не ме тегли назад. Единственото, което

бих желал, е отново да се озова във войската на великия Цезар. Но все пак, навярно сега би ми било тъжно да се сражавам срещу галите, – усмихна се Фърст.

Те седяха до прозореца и Фърст поглеждаше към старите кули точно с такова изражение, с каквото старите хора гледат гробищата. Остра жалост изпита Крафт към този човек, явно, единственият връстник на човечеството. Собственият живот му се видя изведнъж съвсем нищожен наред с човека, изнесъл на плещите си всички трудности, съпровождащи живота на безчислени поколения, сменили се през изтеклите хилядолетия. Крафт започна вече да разбира, колко малко утешително имаше в това, че животът на Фърст се измерваше не с години, а с десетки метри.

– Говард, Пелийо и Фослер, изчезнали на времето си от града, – сте били все вие. нали ? – попита Крафт.

– Да, аз – отвърна Фърст спокойно – и всеки път не съвсем по своя воля. И мене ме дебнат опасности. Аз вече ви споменах, че както вие, и аз не съм предпазен от случайности. Например, веднъж, струва ми се, в началото на миналия век, имах непредпазливостта да взема карета. Домът, за където бързах, се намиреше на отдавна преминалата от мене точка. Но кочияшът беше пиян и ме закара десет метра по-напред – разстояние, което доста съществено съкрати живота ми. Не успях да спра каретата. Скочих в движение, отървавайки се само със счупване на крака. Оттогава никога ме пътувам. Оказа се, че за мен това е твърде скъпо удоволствие. Но истинският ми враг е само един.

– Не е ли онзи, с когото се счепкахте тогава при реката?

– Да, той беше, Секънд. И той е като мен, но между нас все пак има разлика. Появил се е по-късно от мен и с някои поправки, сближаващи го с човешкия род. Както вие не знаете какво ще ви сполети утре, така и той не знае какво ще му се случи на следващия метър от пространството и в какво време ще попадне. Някаква странична сила го управлява, която неочаквано го измъква от времето и то съвсем произволно. На него, разбира се, му е значително по-леко. Той не е длъжен сам да взема решение да напусне близките си хора, и да премине в друго време, където ще намери, може би, пустиня или планина от трупове на познато място. Но този идиот мисли, че да управляваш сам времето е огромно богатство, от което той незаслужено е лишен. Онзи път се нахвърли върху мен неочаквано и ме помъкна към реката. Успя да ми отнеме пет метра живот и аз веднага трябваше да си отида. Не знам защо му е било нужно. Не е могъл да не ме познае. Рядко се срещаме, но се узнаваме от пръв поглед.

– Къде изчезна той тогава?

– Моят удар го отправи в друго време. Може би сега той е на същото място, с нашите правнуци.

Крафт потръпна и хвърли поглед към опустелия бар. За миг му се стори, че вижда силуетите на тези неродили се още хора, насядали нейде тук, недалече от тях.

– А може би има друга съдба, – каза Фърст и тъмна сянка легна на лицето му. – Той пътешествува във времето и напред, и назад. Онзи път явно се беше върнал от далечното минало. Не можете да си представите какъв ужас ме обхвана, когато вместо обичайното

европейско лице видях страшната озъбена физиономия на неандерталец. Тогава го и ударих.

– Колко ужасно е всичко това – тихо проговори Крафт, – вие сте само двама и при това – врагове, а сте принудени и да се срещате.

– Какво да се прави ? Ние със Секънд се оказахме в едно и също пространство, нали и вие живеете с враговете си в едно и също време. Това не е толкова важно. Ужасно е друго – постоянното усещане, че пространството ти се свива, непрестанното приближаване към крайната точка, ония жалки десетина метра, които ти остават...

Крафт се реши накрая да зададе последния въпрос.

– И вие ли се страхувате от смъртта?

Фърст наведе глава.

– Нима знаете нещо за нея?

– Нищо.

– Аз винаги съм мислил, че изпитваме страх от смъртта, защото знаем за нея.

– Разбирам мисълта ви – каза Фърст развълнувано, – аз сам съм рязал трупове и добре си представям как изглежда човек, завършил пътя си във времето. Но страшно е даже да се помисли, какво ще стане с мен, когато няма да има повече пространство...

Вече затваряха бара и те излязоха навън. При дома на Крафт се сбогуваха. Фърст взе част от ръкописите и си тръгна с намерение да наеме квартира и утре отново да се срещне с Крафт.

Крафт дълго не можа да заспи тази нощ. Мислеше си, какво щастие му се е паднало. До края на живота си той ще може да

беседва с човека, видял такива неща, незаписани още в никакви книги.

Заранта Фърст не дойде. Към обяд Крафт излезе от къщи, купи си един от сутрешните вестници и погледът му попадна веднага на съобщение за неизвестен млад човек, който бил прегазен от карета, когато пресичал снощи една улица в северната част на града. Кочияшът вдигнал пострадалия (който бил в безсъзнание) и го откарал в болницата, на другия край на града. Когато каретата спряла пред входа, в нея нямало никого. Щателният оглед на местността не дал никакви резултати. Успели да намерят само окървавена папка с рисунки на кости и черепи, принадлежаща очевидно на потърпевшия. Тялото на притежателя ѝ изглежда бе паднало от моста в реката и отнесено от течението.

Крафт потрепери и свали шапка. Разбра, че Първият от хората бе завършил жизнения си път.

¹ Фърст – от англ. „First” – първи.

